

Kulturlandskapsplan for Høylandet

Beskrivelse og forslag til tiltak

Del 1: Vassbotna, Grongstad og Midtre-Høylandet (s. 1-43)

Del 2: Øvre-Høylandet (s. 44-91)

Del 3: Rosendal og Kongsmoen (s. 92-119)

Plan for kulturlandskapstiltak

Høylandet kommune

Del 1: Vassbotna og midtre Høylandet

Heidi Romstad og Frode Setran, mars 2005

Forord

Fra 1. januar 2004 ble det innført obligatorisk miljøplan på gårdsbruk. Alle som mottar areal- og kulturlandskapstilskudd skal ha miljøplan trinn 1. Som et ledd i innføring av miljøplan for Høylandet, ble det nedsatt et miljøplanråd. Denne gruppa så det nødvendig å følge opp miljøplansatsingen, ved å søke Fylkesmannen om støtte til områdetiltak for Vassbotna og Midtre Høylandet.

Vedtak i bevilgningsbrev fra Fylkesmannen (Ref. 2003/8032):

”Miljøplangruppa for Midtre Høylandet og Vassbotna tildeles 49 600 kroner av årets informasjonsmidler for gjennomføring av et prosjekt med registreringer og planlegging av miljøutfordringer i nedbørsfeltet til Søråa. Beløpet tildeles av årets informasjonsmidler.”

Vi ble av jordbrukssjef Eystein Fiskum spurt om å kunne ta på oss dette oppdraget. Vi takket ja til forespørselen og gikk i gang med feltarbeid sommeren 2004. Eystein Fiskum, Per Brembu og Hallstein Tødås på landbrukskontoret la godt til rette for oss med bakgrunnsinformasjon, kart m.m. Vi brukte omtrent 14 dager på å kartlegge området. Vi fikk kontakt med mange grunneiere, som velvillig bidro med lokal kunnskap og kom med synspunkter på aktuelle tiltak. Vinterhalvåret er brukt til å bearbeide stoffet og å utarbeide rapporten. Landbrukskontoret har kommet med innspill under utarbeidelsen av rapporten.

Rapporten er en kartlegging av kulturlandskapet på oversiktsnivå. Vi håper at vi tilstrekkelig har fått fram hva området har av landskapskvaliteter, og hvilke tiltak som kan være aktuelle å få støtte til gjennom den kommunale tilskuddsordningen (SMIL) og fylkesmannens støtteordning (regionalt miljøprogram).

Vi har begge gode forutsetninger for kartlegging og planlegging innen kulturlandskapet. Heidi har hovedfag i geografi og Frode har en cand.mag. grad innen landskapsøkologi, i tillegg til landbruksutdanning. Vi har begge erfaring fra offentlig forvaltning innen fagfeltet. Dette er det første arbeidet vi har gjort i lag, men vi satser på å ta på oss flere oppdrag framover.

Lykke til med forvaltningen av kulturlandskapet!

9. mars 2005

Heidi Romstad og Frode Setran

Innhold

Forord

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning **3**

2.0 Kulturlandskapet på Høylandet; en oversikt **3**

3.0 Metode **5**

1.1. Landskapsanalysen 5

1.2. Begrepsavklaringer 6

1.3. Forholdet til andre planer og kartleggingsarbeider 6

4.0 Prioritering **7**

4.1. Fellestiltak 7

4.2. Enkelttiltak 7

5.0 Tiltaksplan med landskapsanalyser og kart **8**

5.1. Fellestiltak 8

5.2. Landskapsanalyser og enkelttiltak 9

5.2.1. Landskapsanalyse for Vassbotna 9

5.2.2. Landskapsanalyse for Aavatsmark, Mørkved og Grongstad 15

5.2.3. Landskapsanalyse for Tyllom og Hammar 21

5.2.4. Landskapsanalyse for Børstad og sentrumsområdet 26

5.2.5. Landskapsanalyser for Romstad, Okstad og Almås 31

5.2.6. Landskapsanalyse for Råum, Skarland, Kjøglum og Brembu 36

6.0 Oversikt tiltak Vassbotna og Midtre Høylandet **42**

Litteratur 43

1.0. Innledning

Virkemidler

Fra 2004 har kommunen fått overført oppgaver fra Fylkesmannen innen forvaltningen av kulturlandskapet. Med de nye oppgavene følger det økonomiske virkemidler (SMIL-ordningen), der kommunen får overført en årlig pott fra Fylkesmannen. Som grunnlag for tildeling krever Fylkesmannen at kommunen legger fram en handlingsplan for kulturlandskap. Denne planen skal dokumentere et behov for midler, og være motivasjonsskapende for gårdbrukerne. Planen vil også være et nyttig redskap for politikere dersom det skal prioriteres mellom prosjekter. SMIL-midlene går hovedsakelig til søknadsbaserte engangstiltak, men det kan også gis støtte til planlegging av fellestiltak. Som grunnlag for å få tildelt midler kreves det miljøplan trinn 2 fra gårdbrukere. Dette er hver enkelt bruk sin handlingsplan for kulturlandskap og miljø. Det er ikke noe i veien for trinn 2 kan utarbeides felles for flere gårdsbruk.

Fra og med 2005 innføres også Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nord-Trøndelag. Formålet med det regionale miljøprogrammet er å utforme regionalt tilpassede virkemidler for å ta vare på miljøverdiene i kulturlandskapet, og samtidig møte miljøutfordringene (forurensninger). Virkemidlene skal være generelle og rettighetsbaserte, tilgjengelig for alle som har rett til produksjonstilskudd, og som oppfyller bestemte krav og kriterier. Dette er en økonomisk virkemiddelpakke, som erstatter tidligere ordninger knyttet til b.l.a. beiting, setring og fôrproduksjon i fjellet. I motsetning til den kommunale SMIL-ordningen med engangstiltak, vil det regionale miljøprogrammet gi mulighet for årlige tilskudd til blant annet skjøtsel av enkelte verdifulle områder.

2.0 Kulturlandskapet på Høylandet; en oversikt

På Høylandet har det vært drevet jordbruk i svært lang tid. Kulturspor fra førhistorisk tid (Rinnmoan i Vassbotna) og en rekke funn fra jernalder og bronsealder dokumenterer bosetting og jordbruk i århundrer. Høylandet ligger i landskapskategorien dal- og fjellbygdene i Midt-Norge (NIJOS).

Åkerarealer og fulldyrka eng

Jordbruket har gjennomgått store endringer, og den største er vel overgangen fra aktiv bruk av umarka til man fikk mekaniseringen av landbruket med intensiveringen av innmarksbruken. Endringene i driftsformene førte til store landskapsendringer. Ravinelandskap ble planert og lavlandsmyr ble dyrket opp. Bekker ble lukket og små teiger slått sammen til store enheter. I dag er det meste av innmarka fordelt på åkerarealer og fulldyrka eng, som preger landskapet i kommunen. Til tross for at det utgjør store areal fins det liten variasjon i landskapstyper og biologisk mangfold i disse områdene.

Slåttemyr og seterlandskap

Tidligere fantes store arealer av udyrket slåttemark i kommunen. De største områdene var; Disse formene for slått og beite opphørte fra 1940-50. Slike gjenværende landskapstyper er i dag en sjeldenhet på Høylandet, som i de aller fleste steder i landet. Fra å utgjøre 50% av fôret på gårdene rundt 1850, er det i 2004 så godt som 0%.

slåtteeng

I overgangen mellom innmark og utmark finnes landskapstypen slåtteeng. Denne landskapstypen inneholder en stor andel urter og grasarter. I motsetning til kulturengene er disse svært artsrike. Forvaltningen av slike enger er avhengig av at de slås, og ikke beites. Det er også av stor betydning at de ikke gjødsles. Det finnes få slike engtyper igjen på Høylandet.

Beitelandskap

Andre landskapstyper i overgangen mellom innmark og utmark er beitemark. I dag beites det lite i utmark, med unntak av sau. Selv om dyretallet på Høylandet er relativt høyt fortsatt, er beitebruken endret. Arealer i den nære utmarka som tidligere ble beitet gror igjen. Det meste av storfe beiter på kulturbeite. Mange steder er det overskudd på dyrket jord, som i dag tas i bruk til beite. I tillegg fôres dyra på beite og man mister derfor beiteeffekten i landskapet. Enkelte steder på Høylandet fins fremdeles naturbeiter (udyрка beitemark) med lang kontinuitet, slik som ravinelandskap. Slike beitelandskap karakteriseres av lyskrevende arter, men er ofte ikke så urterike som slåttelandskapene og mer grasdominert. De mest verdifulle områdene ligger der kontinuiteten er lengst og det ikke er foretatt mekaniske inngrep. Der kan man forvente å finne gamle kulturspor som steingjerder, gamle stier og veifar osv. Mange slike områder er marginalisert i dag, og når de ikke beites lenger gror de igjen.

Kantsamfunn

I kanten av og mellom forskjellige (natur-) og kulturmarker dannes ofte spesielle kantsamfunn. Dette er langs eiendomsgrenser, grøfter, gjerder, langs elv og skogsbryn. Dette er dels lavtvoksende gras- og urteplanter, dels busk og krattvegetasjon.

Andre viktige landskapselementer

- bygninger (bakerhus, høyløer, staurhus, seterbygninger)
- solitære trær (tuntre, staurtre)
- alleer
- historiske kulturspor (stabbesteiner, gravhauger)

3.0. Metode

Til arbeidet med tiltaksplanen for Vassbotna og midtre Høylandet ble det avsatt 1,5 månedsverk. Omtrent halvparten av dette ble brukt til feltarbeid. Store deler av jordbruket kulturlandskap i denne delen av kommunen er befart av begge forfattere.

3.1. Landskapsanalysen

På grunnlag av disse befaringene har vi utarbeidet en forenklet landskapsanalyse for disse delområdene:

- Vassbotna
- Aavatsmark, Mørkved, Grongstad
- Tyllom, Hammar
- Sentrum, Børstad
- Okstad, Almås, Romstad
- Brembu, Kjålgom, Skarland, Råum

Landskapsanalysen tar sikte på å beskrive de fagfeltene vi mener er viktige i denne sammenheng. Det kan gjøres langt grundigere, men vi har valgt å forenkle dette til å omfatte terrengform, overflate, rom og elementer.

Terrengform

Dette er en beskrivelse av hvordan man opplever landskapet utenfra. Slik vil mange forbifarende se landskapet og danner hovedoppfatningen av hvordan landskapet oppleves. Omfatter landskapets hovedform, geologisk innredning, vann og vassdrag.

Overflate

Beskrivelse av vegetasjon, jordbruksmark, bebyggelse og tekniske anlegg.

Man kan videre gå inn i landskapet og studere rom og elementer. Dette er slik landskapet oppleves når man står inne i det.

Rom

I analysen går vi også inn på rom, dvs at et landskap har flere store og små rom. Et landskap som f. eks har mange og små rom blir oppfattet som mer spennende og variert, og med stor opplevelsesverdi.

Figur 1: Landskapsrom i Vassbotna

Element

Landskapet består av en mengde landskapselement som til sammen utgjør en helhet vi kjenner som landskap. Ved å bruke denne metoden plukkes helheten fra hverandre. Dermed er det lettere finne ut hvilke verdier landskapet har og vise hvordan inngrep i landskapet, eller mangel på skjøtsel, virker på landskapsopplevelsen.

3.2 Begrepsavklaringer

Definisjonene er hentet fra utkast til miljøprogram for N-Trøndelag.

Landbrukets kulturlandskap

Omfatter arealer, enkeltelementer, driftsformer og sammenhenger i jord- og skogbrukslandskapet og utmarksområder. Menneskers virke innen landbruk og tilgrensede næringer har formet dette landskapet i samspill med naturgrunnlaget gjennom århundrer.

Jordbrukets kulturlandskap

omfatter arealer som er forma gjennom åkerdrift, slått og beite gjennom generasjoner, og elementer i landskapet knyttet til tidligere tiders og dagens drift.

3.3 Forholdet til andre planer og kartleggingsarbeider

Vår kartlegging er ikke botanisk detaljert. Kartlegging av naturtyper vil kunne avdekke eventuelle lokaliteter i kulturlandskapet som kan være verdifulle i så måte. Vassdragsplanen som er utarbeidet for Høylandet vil ivareta områder som grenser til denne planen og vi har forsøkt å unngå for store overlappinger. Vi er fra Fylkesmannens Landbruksavdeling oppfordret til å se denne kartleggingen i sammenheng med Regionalt miljøprogram for N-Trøndelag, og eventuelle muligheter for inntekter til jordbruket som ligger i denne ordningen. Regionalt miljøprogram inneholder nye miljøtilskudd i landbruket:

- miljøtilskudd til organisert beitebruk
- miljøtilskudd til ugrasharving i konvensjonell kornproduksjon
- miljøtilskudd til endra jordarbeiding
- miljøtilskudd til beiting i utmark

- miljøtilskudd til skjøtsel av kystlynghei
- miljøtilskudd til seterdrift
- miljøtilskudd til særlig gjengroingstrua jordbruksareal
- miljøtilskudd til skjøtsel av freda kulturminner/miljøer og kulturlandskap av særlig stor verdi gjennom beiting
- miljøtilskudd til manuell skjøtsel av freda kulturminner/miljøer og kulturmark av særlig stor verdi
- miljøtilskudd til skjøtsel av kulturlandskap av lokal verdi

Dem siste ordningen med skjøtsel av landskap av lokal verdi kan omfatte flere av områdene vi har tatt med i planen. I vedlegget (side 39) er denne ordningen koblet til ulike tiltak i planen. Det fins også områder i kommunen som har status som kulturmark av særlig stor verdi og som dermed omfattes av andre miljøtilskudd.

4.0 Prioritering

4.1. Fellestiltak

Vi er kommet frem til at en del av tiltakene som bør gjøres i kommunen, ikke nødvendigvis er rettet mot en bestemt grunneier. Ved i større grad å se landskapet som en helhetlig ressurs for bygda, kan man sette i verk en del tiltak rettet mot å vise frem landskapet og stimulere til å ta det i bruk. Det er viktig å skape en bevissthet for hva landskapet betyr for innbyggerne. De fleste tar det for gitt at Høylandet skal være en kommune med et aktivt landbruk, der det ser velpleid og fint ut. Dette er ingen selvfølge, som utviklingen i landbruket kan vise de nærmeste åra. Det er viktig å starte en bevisstgjøringsprosess både i befolkningen, men også blant de som skjøtter landskapet til daglig. Slike fellestiltak skisseres i del 5.1. Noen slike tiltak kan være aktuelle å delfinansiere gjennom SMIL-ordningen.

4.2. Enkelttiltak

Disse retter seg mot enkeltbrukere eller tiltak på grendenivå. Det er tiltak som legger vekt på å bevare historiske landskap og elementer (fornminner, seter- og slåttelandskap), økt beitebruk, bevaring av sjeldne landskapstyper (slåtteenger/naturenger), og tilgjengelighet for allmennheten. Vi har prioritert tiltakene på en skala fra 1-3, der 1 er viktigst. Etter vår mening er det områder med verdi 1 og 2 som bør prioriteres først mht støtte fra SMIL-ordningen. Disse er beskrevet i del 5.2.

5.0. Tiltaksplan med landskapsanalyser

5.1. Fellestiltak

Område	Beskrivelse av tiltaket	Verdi	Samarbeids- partnere
Hele kommunen	<u>Innkjøp av beitepusser:</u> Mange beiter kan restaureres selv om de er delvis gjengrodd. Beiter som er i bruk kan også med fordel pusses jevnlig.	1	Maskinlag i kommunen
Hele kommunen	<u>Turguide til kulturlandskapet:</u> For at befolkningen skal bli bevisst verdiene som ligger i landskapet bør de inviteres til å oppsøke lokaliteter i følge turguide. Aktuelle steder kan være: <ul style="list-style-type: none"> • Skarlandssetran • Natur- og kultursti i Romstadjellet • Sykkeltur på Mørkved • Elvesti til Finnhusmoen • Kulturhistorisk og kvartærgeologisk vandring på Drageid • M.fl 	1	
Hele kommunen	<u>Gården/kulturlandskapet som pedagogisk ressurs:</u> Samarbeidstiltak med skolen for at elevene skal bli kjent med landbruket og kulturlandskapet	1	Høylandet barne- og ungdomsskole
Hele kommunen	<u>Aksjon trær i kulturlandskapet:</u> Plant et tuntre, eller lag en allé på eiendommen. Markedsføre kulturlandskapet i media omkring aksjonen (samarbeid med Lornts Mørkved?)	2	
Hele kommunen	<u>Arrangere markdager:</u> Fokus på jordbrukslandskapet som ressurs. Bidra til at det blir større interesse for å iverksette tiltak og se muligheter økonomisk (reg. miljøprogram). Utvikle felles forståelse for landskapet som merkevare for Høylandet.	1	
Hele kommunen	<u>Registrere gamle bygninger i utmark (seterhus, høyløer, skogstuer):</u> Ta vare på det som kan berges. Siste-sjanse –aksjon.	3	Høylandet Historielag

5.2. Landskapsanalyser, enkelttiltak og kart

5.2.1. Landskapsanalyse for Vassbotna

Området ligger lengst sør i kommunen. Det omfatter omtrent 2000 daa dyrka marka, fordelt på 9 brukere.

Terrengform

Området avgrenses i sør og nord mot to vann, Eidsvatnet og Grongstadvatnet. Området deles av en morenerygg på tvers, Drageid. Vassbotna kan derfor deles i to hovedområder, et på hver side av Drageid. Det sørlige landskapsrommet, er en mellomting mellom stor- og småskala landskap. Dalsidene danner vegger, som avgrenser området mot øst og vest.

Overflate

Området domineres av den store endemorenen, som deler området. Denne delen av Vassbotna er tørr morenerygg, gjennomskåret av elva mot øst. Vi finner innslag av kulturpåvirkning i hele området, konsentrert langs vannene der det er oppdyrket. De to vannene er også dominerende trekk i landskapet og åpner rommene mot sør og nord. Gårdsbebyggelsen er preget av den tradisjonelle tuntypen i Trøndelag, med røde driftsbygninger og hvitt bolighus. Den ensartede bygningsmassen er med på å binde området sammen, når man ser det fra utsiden, riksvei 17. Overgangen mot utmarka er i det sørlige landskapsrommet preget av granskog. I det nordlige rommet er det brattere og mer fjell i dagen.

Landskapsrom

Vassbotna karakteriseres av to landskapsrom, nord og sør for Drageidryggen. Området ved Eidsvatnet åpnes mot sør og er overordnet i størrelse. Det er også der hovedtyngden av bosettingen finnes, med sju brukere mot to på nordsiden. Når man kommer inn i området opplever man at det finnes flere mindre rom, som deles inn med kantsoner mellom eiendommer og mot vannet. Disse avgrensningene er viktige på mange måter, både opplevelsesmessig, men også økologisk.

Landskapselement

Kantsoner

Kantsonene mot vannet er delvis intakte. På enkelte eiendommer mangler de helt, på andre finnes de som en tett krattskog. Bare på en eiendom er kantsonen tynnet og beitet, Rydningsodden. Dette gir en fin avgrensning mot vannet rent økologisk, og fungerer samtidig svært godt rent estetisk. Det åpne preget som beitingen og tynningen gir, lar besøkende og forbipasserende se vannet gjennom storvokste trær.

Figur 2 Lysåpen kantsone, Rydningsodden

Figur 2: Lysåpen kantsone, Rydningsodden

Beitedyr

Beitedyrene er landskapselementer som gir liv til landskapet. Dyr oppleves som et positivt innslag og har samtidig en viktig effekt mot gjengroing og for å åpne/ holde landskapet åpent.

Bygninger

Bygningene er som nevnt relativt moderne i stilen. Det finnes få eksempler på bygninger fra før 1900. Et bur fra 1890 står fremdeles i Brekka og er et verdifullt element som bør tas godt vare på.

Rundballer

Rundballer er en moderne type element som ikke alltid gjør et positivt inntrykk. De bør så langt mulig plasseres i kantsoner som kan skjerme for den dominerende visuelle effekten de gir. Ved å plassere dem nær kantsoner med trevegetasjon vil en også kunne få brukt en del av avrenningen som gjødsel for trær og busker og forhindre utvasking.

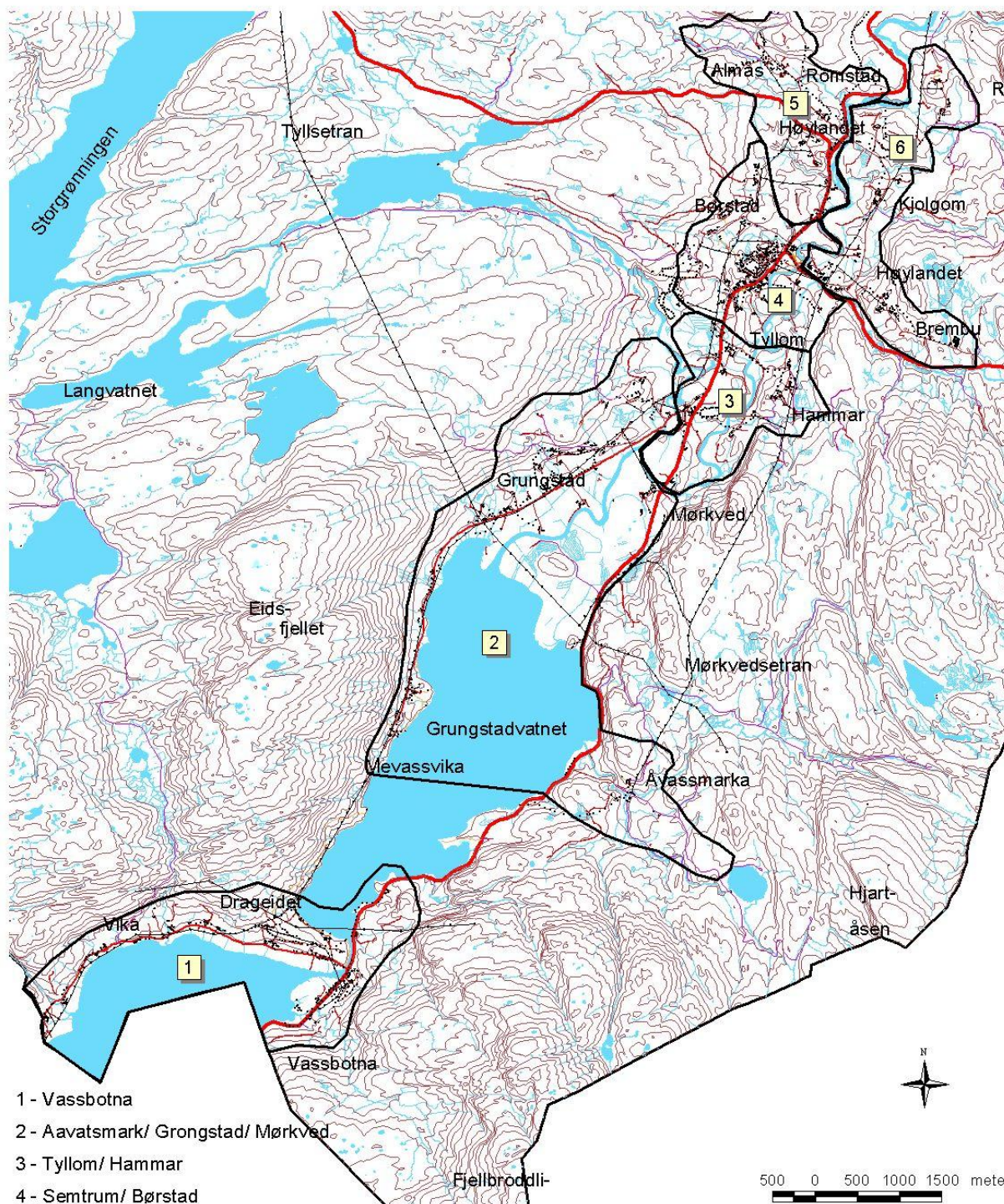
Kvartærgeologiske element

Drageidryggen må nevnes som et av de mest iøynefallende elementene. Denne har fått sår i hver side ved at grus er vilkårlig tatt ut. Disse sårene er imidlertid i ferd med å skjules av en oppvoksende krattvegetasjon. Denne ryggen har en interessant geologisk historie og navnsetting, som gjør den til et element av betydning for området. Ryggen er også et fint utsiktspunkt.

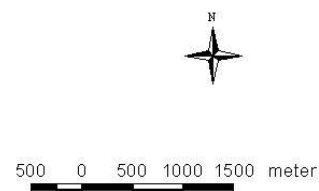
Fornminner

Det finnes spor etter tidligere bosetting på østsiden av elva. Her finnes tufter og en åkerrein som dessverre er plantet til med granskog. Bautaen som står 1 km unna er også et interessant historisk element.

Kart som viser områdeinndelingen

- 1 - Vassbotna
- 2 - Aavtsmark/ Grongstad/ Mørkved
- 3 - Tyllo/ Hammar
- 4 - Semtrum/ Børstad
- 5 - Okstad/ Almås/ Romstad
- 6 - Brembu/ Kjølgom/ Skarland/ Råum

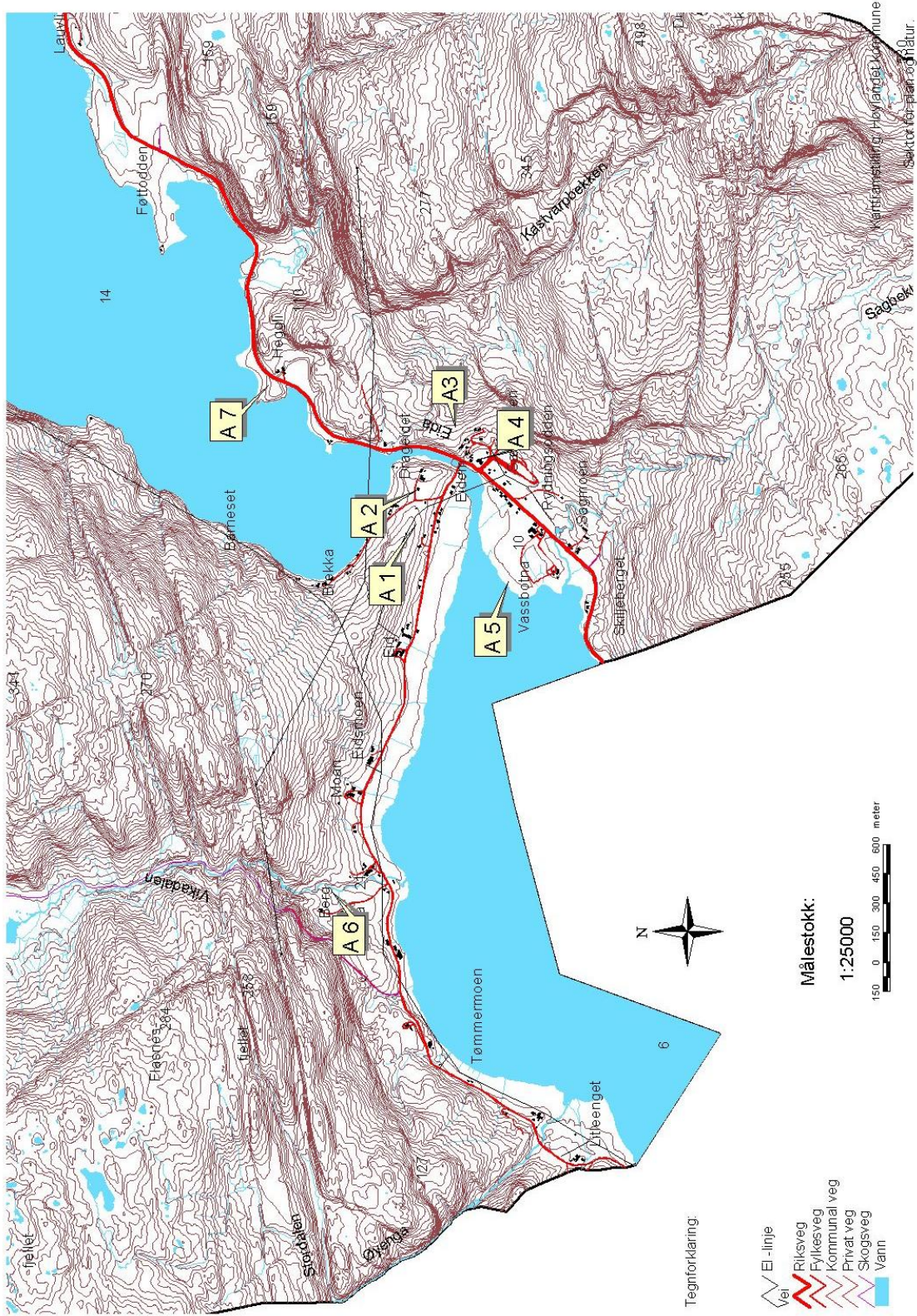
Målestokk:
1:60000

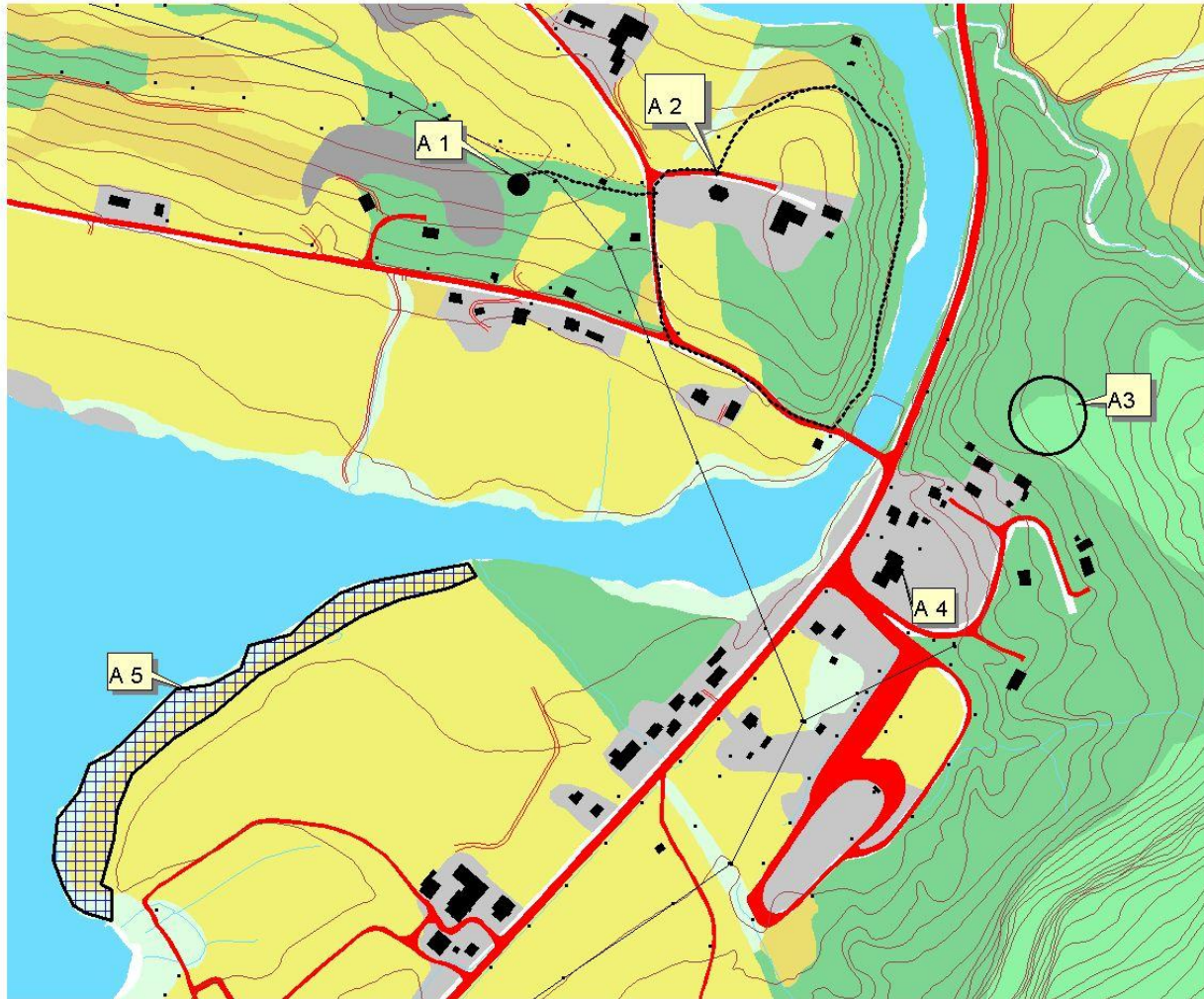
Kartframstilling: Høylandet kommune
Sektor for plan og natur

Tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Drageid	A1	<u>Kvartærgeologisk attraksjon og utsiktspunkt:</u> Stien ryddes og merkes 100m vestover fra parkeringsplassen til kapellet langs moreneryggen til en kommer ovenfor et tidligere masseuttak mot sør. Her er det flott utsikt i alle himmelretninger, og en får et godt inntrykk av endemorenen som en kvartærgeologisk attraksjon. Sammen med bord og benker settes det opp en informasjonstavle som beskriver dannelsen av morenen, og elvas arbeid i området. Informasjonstavle også ved kapellet.	2
Drageid	A2	<u>Turvei med informasjon:</u> Sti ryddes og merkes som en rundløype fra kapellet, ned mot elva og til brua. Eksisterende bilvei fra brua og opp til kapellet. Informasjon om beitebakke og elvas arbeid ved kapellet. Rundløype ca. 600m.	2
Rinnmoan	A3	<u>Gammel bosetting:</u> Rydding og synliggjøring av tufter fra gammel bosetting på Rinnmoan. Adkomst fra boligfelt, som grenser til området i sør. Informasjonstavle ved kaféen og midt i området. Det bør også merkes sti til en bauta, ca. 1 km. i nordlig retning.	1
Vassbotna	A4	<u>Informasjonsfolder:</u> Som et supplement til informasjonstavler, kan det utarbeides en folder som beskriver tur- og opplevelsesmulighetene i Vassbotna. Denne kan være tilgjengelig på kaféen.	1
Eidsvatnet	A5	<u>Kantsoner:</u> Kantsonene er viktige landskapsøkologiske element, som bør skjøttes ved rydding og beiting. Noen steder mangler det kantsoner, både mot vannet, i naturlige grenser mellom eiendommene og langs bekker. Et godt eksempel på en fin kantsone som skjøttes, er på Rydningsodden.	3
Vika	A6	<u>Tynning av skogvegetasjon i bekkedalen og beiting:</u> Ved å ta ut gran, og ha et tilstrekkelig beitetrykk vil en få et lysåpent beitelandskap med en del lauv i tresjiktet.	2
Heggli	A7	<u>Skjøtsel av gammel kulturmark:</u> Den gamle slåttemarka ble ryddet og inngjerdet for noen år siden. Den har også blitt beitet, men ikke i år. Arbeidet er finansiert ved hjelp av offentlige tilskuddsmidler, som setter krav til at området skal skjøttes i minst 10 år framover. I tillegg til beitedyr, bør det også kjøres over med beitepusser. Viktig med kontinuitet i skjøtselsarbeidet.	3

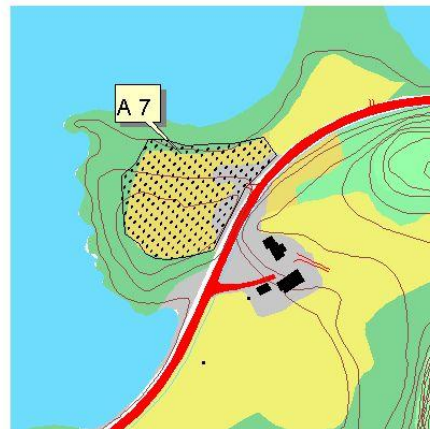
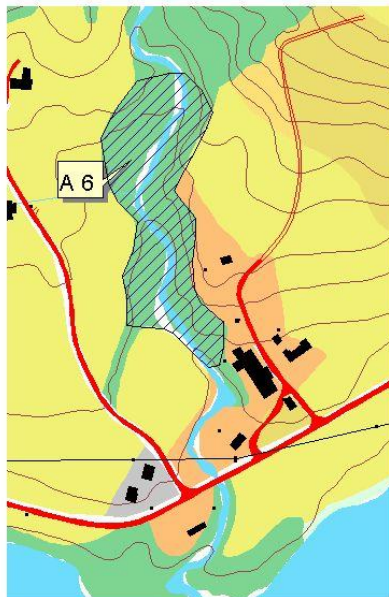
A - OVERSIKTSKART VASSBOTNA.

Målestokk:
1:5000

- Tegnforklaring:
- Skilpe
 - El-linje
 - Traktorei
 - Sti
 - Lynkrype
 - Vass
 - Marksag
 - Ferdynka, utdyrkt jord
 - Ferdynka, m. hede- & dyrkt jord
 - Ferdynka, t. i. gbr. jord
 - Oske- & hede- dyrka jord
 - Gips- & balle
 - Skog, røst- & eg boksett
 - Skog, i eg boksett
 - Skog, m. hede- & boksett
 - Skog, i g boksett
 - Uprod. & t. skog
 - Myr
 - Næra lodsættar mark
 - Ornskjedtmark og fellidager

Kartframstilling: Høylandet kommune

Sektor for plan og natur

5.2.2. Landskapsanalyse for Aavatsmarka, Mørkved og Grongstad

Terrengform

Dette er et sammenhengende jordbrukslandskap, som grenser til Grongstadvatnet i sør. Elva Søråa renner sammen med Nordåa øverst i dette landskapet, og elvas virksomhet har gjennom tida spilt en stor rolle for landskapsutviklingen. Elva har meandret og tatt nye løp. Enkelte steder finnes fremdeles gamle elveløp, som lonet på Mørkved. I dag er deler av elva i området forebygget og vil derfor ikke komme til å endre landskapet ytterligere, bortsett fra i utløpet. Store mengder lausmasser transporteres med elva og avsettes øverst i Grongstadvatnet. Området rammes inn av skogkledde åssider i SØ og NV. Landskapet åpnes opp mot sør av Grongstadvatnet.

Figur 3: Tynning av lausskog ved Grongstadvatnet

Langs elva er det dyrka mark hele veien, bortsett fra en strekning på Mørkved. Det er flate og steinfrie arealer langs elva på begge sider. På oversida av Grongstadveien stiger området og deler av landskapet befinner seg på en terrasse.

Aavatsmarka ligger som et eget landskap innrammet av et stort skoglandskap. Området knyttes sammen med de andre områdene ved hjelp av Grongstadvatnet.

Overflate

De store arealene langs elva gir tidvis et storskalapreg når man kommer inn i landskapet. Dette oppleves spesielt på Mørkved, der ubrutte arealer med korn bølger i landskapet. Kornåkre gir en landskapsopplevelse som er en annen enn på grasdekte areal, som dominerer ellers i kommunen. Dette oppleves når man kjører langs RV 17. Ellers vil ikke forbigående langs hovedveien se mer av dette landskapet når de kjører gjennom bygda. Slik er det også mht til Aavatsmarka. Bare en skjøttet skog oppover langs veien indikerer hva som finnes videre oppover.

Landskapsrom

I Aavatsmark finnes det pr i dag ingen beitedyr. Landskapet bærer preg av dette, ved at trevegetasjon inntar de fleste områdene langs veien. Landskapspleie kan likevel gi et åpent preg. Ved å la områdene gro til med bjørkeskog for så å tynne kraftig. Dette gir en type hagemarksskog. Man kan få følelsen av å befinne seg i et slags parklandskap og oppleve en romfølelse. Dette kan beskrives som et ”møblert landskapsrom”, med trærne som inventar. Det fungerer rent estetisk, men det er et artsfattig landskap. Grasdekket forsvinner med at store stauder tar over (mjørdurt, bringebær). Dette kan gi grunnlag for erosjon ved store regnfall vår og høst, og tap av jord.

Figur 4: Manuell skjøtsel i Aavatsmarka

Landskapet på Mørkved og Grongstad oppleves bare mens man står inne i det eller kjører langs Grongstadveien. Mørkved/Grongstadområdet utgjør et overordnet landskapsrom, som rammes inn av dalsidene. Området deles inn i mindre rom med de kraftige kantsonene. På oversida av veien på Grongstad er rommene mindre pga mindre eiendommer og mer bebyggelse. Området nord for veien har delvis fått preg av å være boligområde, og ikke bare jordbruksområder. Boligene ligger opp mot skogen i overgangen mellom innmark og utmark, som reduserer muligheten for beiting.

Landskapselementer

Kantsoner og trær

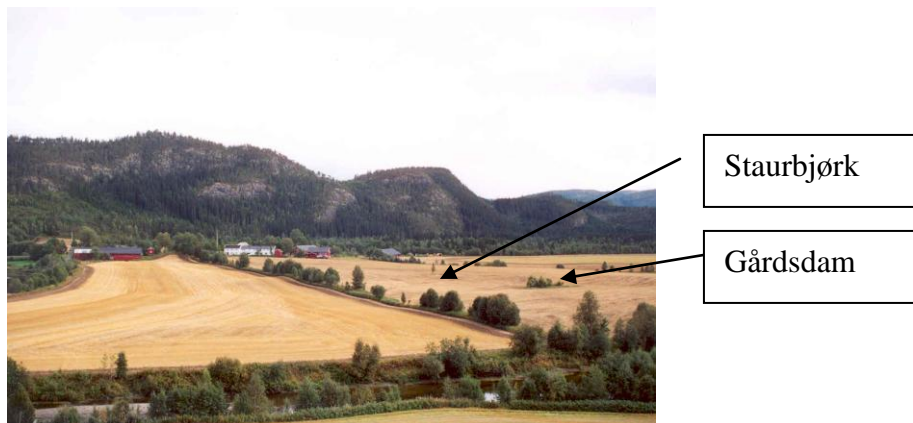
De store oppdyrka områdene har i dag kraftige og varierte kantsoner. Ofte kan det være en fordel å la en variasjon av store trær stå igjen, da det gir større artsrikdom. Ønsker man å ha en alléeffekt med enkeltstående bjørker i rekke, krever det jevnlig oppfølging med lauvrydding.

Figur 5: Tynning av kantsoner på Mørkved

Allé og enkelttrær

Gårdsveien ned mot Finnesmoen har en lysåpen bjørkeallé. Dette er et vakkert innslag i landskapet, som det ikke finnes mange eksempler på i kommunen. Tuntre finnes på enkelte gårder. På Mørkved har man et flott eksempel på tuntre, og man har allerede plantet en arvtaker. De har også plantet ei staurbjørk ute i åkeren.

Figur 6: Staubjørk og dam på Mørkved

Vann

Det fins få gårdsdammer i landskapet i dag. På Mørkved er det laget en dam på et areal som ikke egnet seg for dyrking pga høyt vannspeil. Planting rundt dammen gjør området til en liten oase i et ellers artsfattig produksjonslandskap.

Elva med kantsonene gir variasjon og er alltid et kjærkommet rekreasjonsområde. Det er få områder elva kan oppleves i dette området, bortsett fra på den fine øyra nedenfor Finnesmoen. Her er skogen tynnet og beitedyr sluppet innpå, noe som vil sette et flott preg på denne perlen. Dette er et godt eksempel på hvordan man med enkle midler kan skape et åpent landskap.

Figur 7: Søråa ved Finnhusmoen

Lonet

Det gamle elveleiet på Mørkved er et verdifullt areal mht biologisk mangfold i kulturlandskapet.

Beitedyr

Det er kun på Grongstad man finner beitedyr i dette området. Det beites mye på kulturbeite, og delvis fôres dyra ute. Beitebakker med dyr er et fint innslag i landskapet, og de fleste setter pris på synet av et velpleid beite. Dessverre beites en del områder for lite.

Figur 8: NRF-kyr på beite

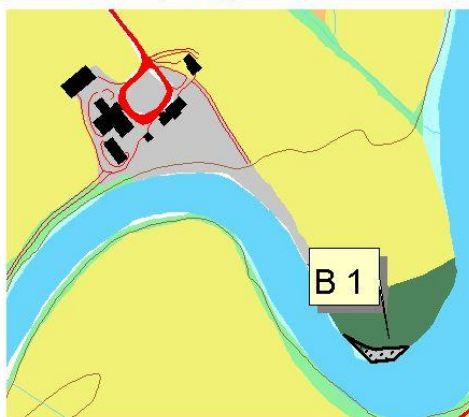
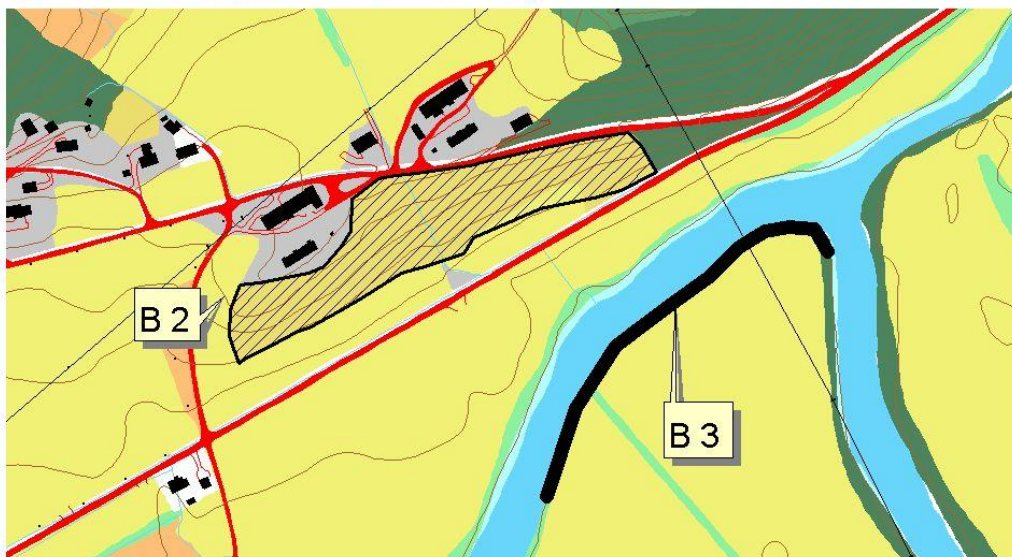
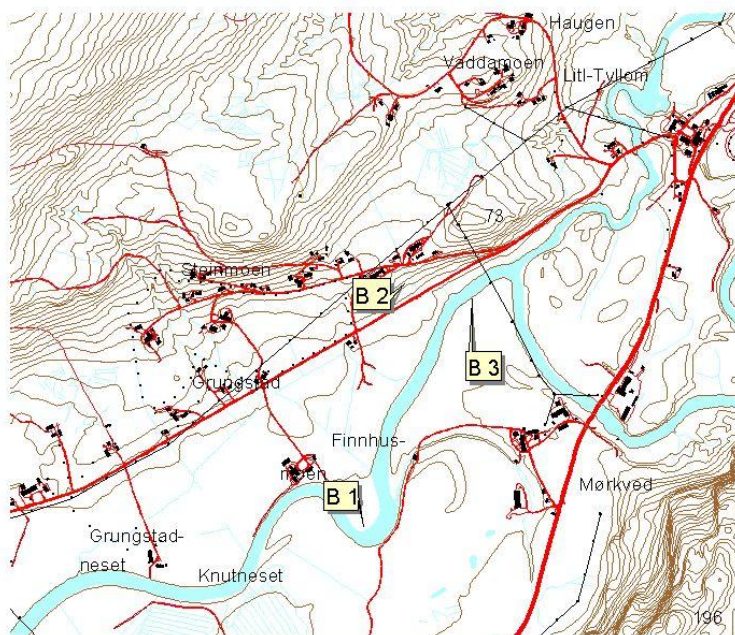
Figur 9: Hest i beitebakke på Grongstad

Bygninger

Den øvre delen av Grongstad-grenda preges av en del spredt bebyggelse. Det bryter opp landskapet, og gir området mer preg av boligområder enn landbruk. Nye boliger i jordbrukslandskapet er ofte lite heldig fordi det etter hvert kan dukke opp konflikter mht lukt, beitedyr m.m. Boligene virker også i noen grad som sperrer mellom gårdene og beiteområder i utmarka.

Tiltak

Område	Kartref	Tiltak	Verdi
Finnesmoen	B1	<u>Adkomst til Søråa:</u> Finnhusmoen er et av de få stedene en kan få oppleve elva på nært hold. Elva gjør en sving i dette området, som gjør elvøra til et attraktivt bade- og oppholdsområde. Adkomst må avklares med grunneier.	1
Kvennvollen	B2	<u>Beitebakke:</u> Kvennvollen er ett av flere beiteområder sentralt i bygda, som er i ferd med å gro igjen. Gjengroing av kulturlandskap midt i bygda, forringer landskapsopplevelsen. Det bør settes inn et hardere beitetrykk, kombinert med beitepussing	2
Søråa	B3	<u>Bevaring av kantsoner:</u> Kantsonene mot elva bør ikke utsettes for hogst, da det i dette området er bratte jordmeler ned mot elva som lett glir ut hvis trevegetasjonen forsvinner. Deler av kantsonen er redusert på grunn av beveren sin aktivitet.	3

TILTAK

Målestokk:
1:5000

40 0 40 80 120 160 meter

Kartframstilling: Høylandet kommune

Sektor for plan og natur

5.2.3. Landskapsanalyse for Tyllom-Hammar

Landskapsbeskrivelsen går fra Mørkvedbrua opp til Tyllhøgda og inkluderer Hammar og Moan.

Terrengbeskrivelse

Mellom Søråa og Nordåa fra Mørkvedbrua til Hammarsbrua er bortimot alt areal oppdyrket. De arealene som ikke er dyrket er myr/ våtmarksområder, der elvene har hatt gamle løp. Elva har satt sitt preg på dette landskapet, ved at man ser terrasser og forsenkninger der elva har gravd ut og lagt igjen materiale. Til tross for at elvene ligger svært nært inn til gårdene oppleves ikke elva hvis en ikke tar av på sideveiene. Fjellene på østsiden av dalføret er bratte og gir et uvanlig dramatisk preg til Høylandet å være.

Overflate

I de nedre deler av området fins det lite annen type bebyggelse enn gårdene. Landbruket har derfor satt et meget sterkt preg på landskapet her, og gårdene ligger spredt utover i de fruktbare eleveavsetningene på flata.

På Hammar ligger gårdene på toppen og langs kanten av ryggen, og sidene er dyrket opp eller brukt til beite. Hammar ligger høyt oppe og sees fra RV 17, som et av bygdas mest synlige punkter.

Landskapsrom

Selv om arealene her er gjennomgående store, er landskapet brutt opp med mange kantsoner. Man får ikke storskalainntrykk når man ferdes etter veien. Dette skyldes delvis de gamle elveløpene og restarealene som står igjen som følge av at arealene ikke er dyrkbare.

I og med at områdene er delt inn i mange rom oppleves landskapet variert. Det er også ulike produksjoner i området og det er med på å forsterke variasjonsinntrykket. Jo mer elementer et landskap kan tilby jo mer spennende vil det kunne oppleves. Man får følelsen av å passere gjennom stadig nye rom.

Figur 10: Utsikt fra Hammar

Elementer

Kantsoner og trær

Som tidligere nevnt er kantsonene godt bevart i denne delen av kommunen. Mange stor trær preger kantsonene og områdene rundt gårdene. På Hammar står også et fint tuntre (bilde under).

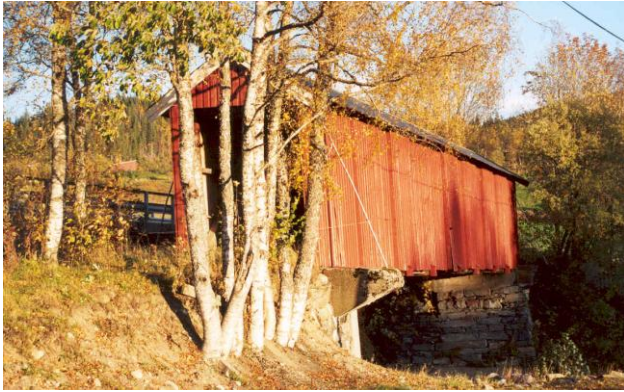
Figur 11: Tuntre og godt bevart steinmur i fjøsvegg

Beitedyr

Et element som gir variasjon og liv til landskapet er de mange beitedyra i området. Hester, enkelte sauer, til dels store flokker med kyr og ungdyr er landskapspleiere i alle deler av området. Det er av stor viktighet at det fortsettes å beites i lia opp mot Hammar. Det vil være meget uheldig visuelt om dette landskapet gror igjen. Det trengs et større beitetrykk for å holde landskapet ved like. Det er startet tynning i skogen oppe i lia og det kunne vært heldig å ferdigstille dette og gjerne tynne og beite mer av dette området.

Kulturminner

Et viktig kulturminne i området er den gamle Hammarsbrua. Den er enestående og godt tatt vare på.

Figur 12: Hammarsbrua

Bygninger

Området har mange fine gårdsanlegg. Et fjøs har bevart de gamle originale murene, noe som er verdifullt.

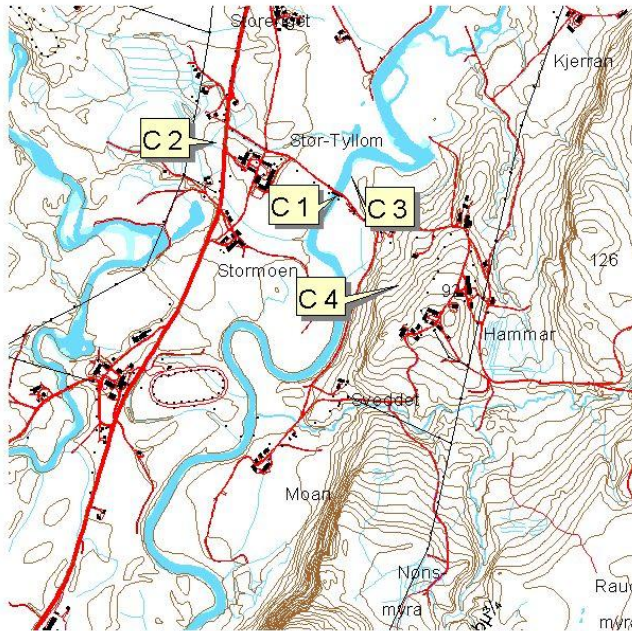
Rundballtipp

Et uheldig element er en rundballtipp like ved RV17. Dette gir et skjemmende preg på et ellers pent og variert kulturlandskap.

Tiltak

Område	Kartref	Tiltak	Verdi
Hammar	C1	<u>Tilrettelegging ved Hammarsbrua:</u> Hammarsbrua er opprinnelig fra 1884. Brua er vernet og framstår i dag i god stand. Det er laget litt informasjon om brua. Busk- og trevegetasjonen i tilknytning til brua bør tynnes en del. Det bør også bli mulighet til å komme på vestsiden av brua, for å få det rette inntrykket av den spesielle og sjeldne bru-konstruksjonen.	1
Tyldum	C2	<u>Rundballetipp:</u> Det ligger en rundballetipp godt synlig fra riksvei 17. Dette er først og fremst en visuell forurensning, og som er med på å forringe landskapsopplevelsen på Høylandet. Her bør det ryddes opp.	3
Stor-Tyldum/ Hammar	C3	<u>Turvei langs elva:</u> Med utgangspunkt i parkeringsplassen ved foten av Hammarbakken kan det lages en rundtur. Ved å gå opp til, krigsminnesmerket (utsiktspunkt) kan en herfra komme ned til elvekanten, og følge en anlagt turvei tilbake til Hammarsbrua. Informasjon om turstien bør stå ved parkeringsplassen.	2
Hammar	C4	<u>Skjøtsel av beitebakke:</u> Ca. 4 dekar av bakken nedenfor gårdsbebyggelsen og innmarka på Hammar, bør tynnes og beites hardere. Viktig at skjøtselen på disse gårds- og sentrumsnære arealene blir opprettholdt.	1

OMRÅDE C - TYLLOM OG HAMMER

OVERSIKTSKART

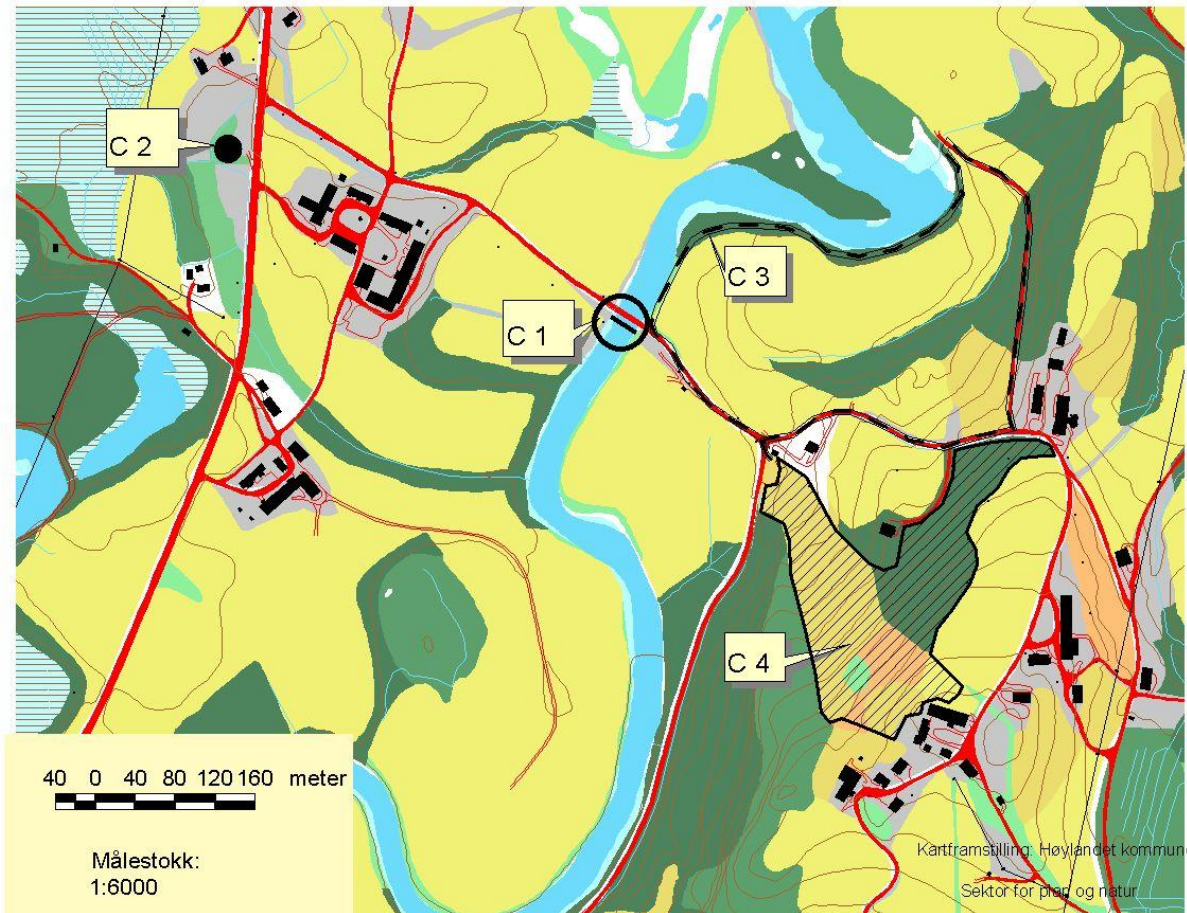
Tegnforklaring:

- Stolper
- Ledninger
- Høydekurver 5 m.
- Vann
- Marks lag
 - Fulldyrka, lettbrukt jord
 - Fulldyrka, mindre lettbrukt jord
 - Fulldyrka, tungbrukt jord
 - Overflate dyrka jord
 - Ojødsla beite
 - Skog, sær s høg bonitet
 - Skog, høg bonitet
 - Skog, middels bonitet
 - Skog, låg bonitet
 - Uproduktiv skog
 - Myr
 - Anna jorddekt fastmark
 - Grunnendt mark og fjelli dagen
- Kg17433r.shp

Målestokk:
1:20000

TILTAK

40 0 40 80 120 160 meter

Målestokk:
1:6000

Kartframstilling: Høylandet kommune
Sektor for plan og natur

5.2.4. Landskapsanalyse for Børstad og sentrumsområdet

Terrengform

Avgrensningen går fra Tyllhøgda i sør til Skarstad i nord, og rammes inn av skoglia mot Brembu og Børstad på sidene. Området er et stort sammenhengende kulturlandskap, fordelt på mange eiendommer. Jordbrukslandskapet i sentrum er relativt flatt, med unntak av områdene vest for sentrum; Børstad og Litlenget. En naturlig avgrensning av dette området får vi like nord for sentrum der dalen og veien svinger litt. Dette stenger av sikten videre nordover når man kommer langs RV17.

Overflate

Elva har en sentral plass i dette landskapsområdet. Den deler den flate delen av dalen i to og legger premisser for bevegelser for dem som ferdes i området. Hovedveiene går parallelt med elva, og både elva og veiene deler opp landskapet. Det gir både muligheter og begrensninger i landskapsopplevelsen.

Jordbruksarealene i sentrumsområdet består omtrent bare av fulldyrket jord. Det fins få beitedyr eller arealer som bærer preg av å være beitet. Tettstedet og de mange veiene setter sitt preg på landskapet, som oppleves som relativt lite spennende når man beveger seg langs hovedveien. Dette inntrykket endrer seg hvis man kjører veien om Litlenget, Brattlia og Børstad. Her har vi et variert småskala landskap, oppbrutt av mange kantsoner og med variert topografi.

Rom

Sentrumsområdet har vegger på alle sidene og oppleves som et stort rom. Dette er et relativt storskala landskap, hvor få kantsoner og det flate landskapet i sentrum gjør at man ser langt. I dalsiden vest for bygda er det et mer småskala preg, som skyldes variert topografi. Dette området byr på flere mindre rom som deles opp av skogholt og kantsoner

Landskapselementer

Biologisk mangfold i landskapet

Elva representerer de mest verdifulle områdene mht biologisk mangfold i dette området. Det har sammenheng med at åker og eng dominerer resten av området og beitedyr er fraværende. Måten landbruket forholder seg til elva på vil på den andre siden ha betydning for mangfoldet i og langs elva. Man kan velge å øke mangfoldet eller man kan gå i motsatt retning og minke det. Dette avhenger i stor grad av hvordan man skjøtter kantsoner. Kunstgjødsel virker negativt på mangfoldet i kantsonene direkte spredning. Arealavrenning og punktutslipp har videre en negativ innvikning på miljøet i elva.

Trær og beitearealer

På Skarstad tar elva en stor sving. På innsiden av denne svingen lå tidligere en beitet hagemarksskog av bjørk med innslag av gran. Hagemarksskog i aktiv bruk er en heller sjelden kulturmarkstype i kommunen. I tillegg til å være verdifull estetisk og opplevelsesmessig er den et viktig bidrag til biologisk mangfold i området med så lite beitedyr. Enkeltstående store trær (solitære trær) og alleer mangler. Det har vært liten bevissthet rundt betydningen av store trær i landskapet.

Kulturminner og bygninger

Jordbruksområdene omkring sentrum har få bygninger i tradisjonell stil. Like nord for sentrum står et gammelt sommerfjøs like ved veien, som et av få eldre bygninger.

Figur 13: Tidligere beita hagemarksskog ved Skarstad

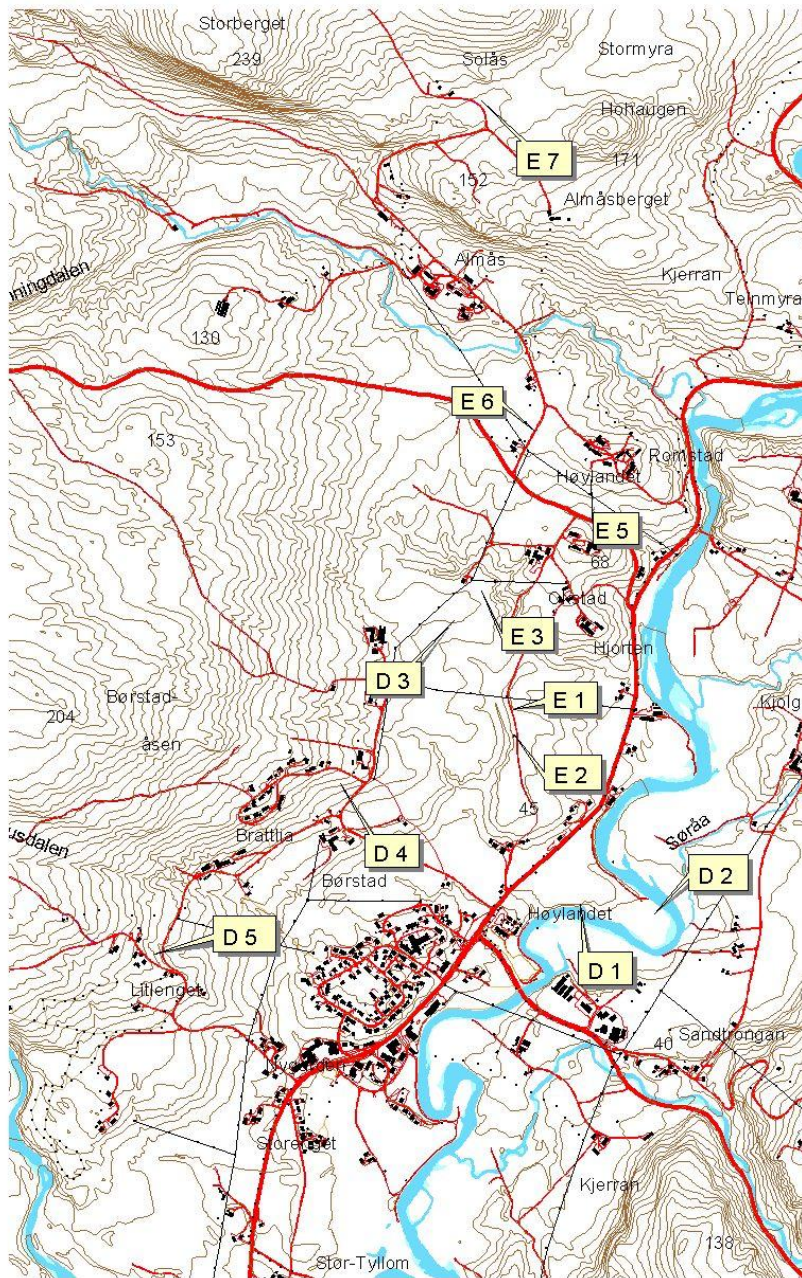
Veier og linjedrag

En lite landskapstilpasset rullestolsti er lagt på forbyggingen nedenfor Revyriket. Det anbefales å etablere kantsoner på denne delen av elvestrekningen.

Tiltak

Område	Kartref	Type tiltak	Verdi
Sentrum-Skarstad	D1	<u>Gangsti fra Revyriket til Skarstad-øra.</u> Stien bør anlegges uten for store inngrep, men ha en slik standard at man kan trille barnevogn, benytte rullestol/tracks og sykle. Lengden vil være ca 500 meter, og stien bør bli et attraktivt tilbud både for gjester ved Revyriket, besøkende ved Rehabiliteringssenteret og ikke minst for innbyggerne.	1
Skarstad	D2	<u>Hagemarksområde restaureres.</u> Tidligere var området beitet og et svært naturskjønt område nær elva. Ettersom grunneier ikke lenger har dyr, kan det være aktuelt å bruke andre beitedyr, gjerne hest i perioder.	2
Amundmoen	D3	<u>Sti til Okstad/Okstadbekken</u> Stien forbinder Børstad med gammelveien. Ved å restaurere den gamle stien som går over myra vil man få en fin rundtur over Børstad og tilbake langs den gamle Ålmannveien. Stien vil være ca 500 meter.	1
Børstad	D4	<u>Skjøtsel av beiteområde på nedstida av byggefeltet.</u> Tidligere ble området beitet, mens det i dag bærer preg av forfall. Med bruk av beitedyr vil området fremstå som langt mer attraktivt.	3
Litlenget	D5	<u>Skjøtsel av tørrbakke.</u> Nedenfor Litlenget ligger en tørrbakke, som har vært beitet eller slått tidligere. Denne bør ikke få gro igjen, da den har et arts mangfold som skiller seg fra omkringliggende engarealer.	2

OVERSIKTSKART: SENTRUM - BØRSTAD - ØKSTAD - ALMÅS

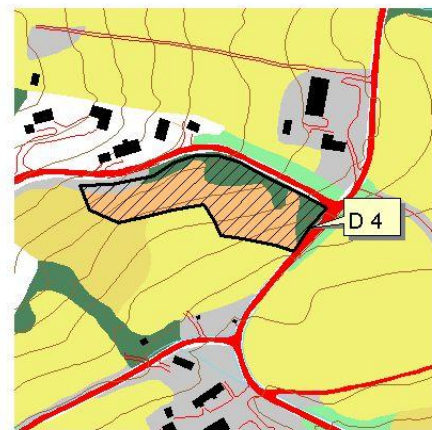
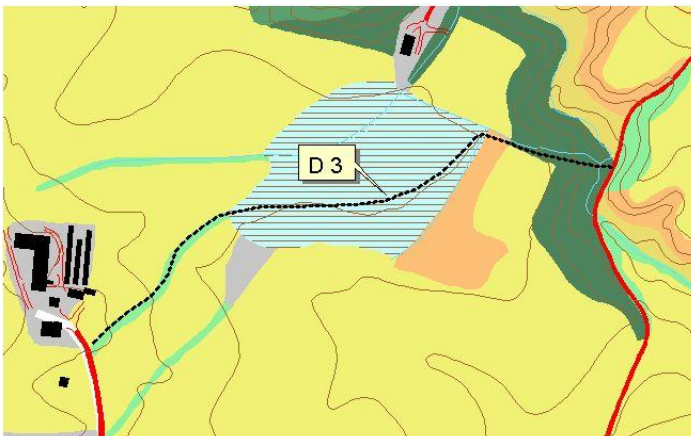

Målestokk:
1:20000

Kartframstilling: Høylandet kommune
Sektor for plan og natur

TILTAK SENTRUM - BØRSTAD

50 0 50 100 150 200 meter

Målestokk:
1:5000

Kartframstilling: Høylandet kommune
Sektor for plan og natur

5.2.5. Landskapsanalyse for Romstad, Okstad, Almås

Området avgrenses til å omfatte arealene nord for sentrum og Børstad/Amundmoen.

Terrengform

Området er brutt opp av en dal og terrenget består av mye bakker. Dette er et typisk ravinelandskap, og gårdene ligger på havavsetninger som vannet har gravd ut i etterkant. Området har to mindre bekker/åer. Okstadbekken danner et dalsøkk som deler opp området med en dyp dal. Elva Litlåa renner gjennom Almås og nord for bebyggelsen på Romstad.

Figur 14: Gammelveien opp til Okstad

Overflate

Landskapet i den sørlige delen av området er et åpent storskala landskap. Man kan bevege seg gjennom dette langs Gammelveien opp til Okstad. Her er det ingen bygninger, bare store flater av kornåkrer. Nord for Okstadbekken ligger gårdene på Okstad samlet. I dette området er det mest grasproduksjon og kulturbeite. Noen arealer hesjes på gammelmåten, som er sjeldent. Resten av området (Romstad, Almås) brukes også til grasproduksjon og beite.

Landskapsrom

Lengst sør får man liten romfølelse, noe som også karakteriserer et storskala kulturlandskap. Det er smått med kantsoner i området, og når man beveger seg nordover er det linjedrag som bryter opp landskapet. Dette ravinelandskapet er formet av bulldoseren slik vi ser det i dag. Det er derfor få områder med opprinnelig landskapsform i denne delen av bygda. Kantsoner langs de største bekkene er bevart, Okstadbekken og Litlåa. Disse områdene beites for en stor del i dag.

Gårdene på Okstad og Romstad ligger høyt i terrenget og dermed liten romfølelse. Almås oppleves mer som et avgrenset rom, der berget på nordsida danner en skarp vegg. Gården Almåsberget ligger som en hylle oppe på berget. Dette og Brennbakkan oppleves som egne små rom landskapet. To småbruk på Almås er i ferd med å gro igjen, Solås og Skogstad.

Elementer

Kantsoner og trær

Kantsonene langs bekker og elver er godt bevart. Langs veifar og mellom eiendommer mangler mange kantsoner. Enkelte steder (Almåsmyra) er kanter langs veien tynnet for å få fram et allépreg. Det er også etablert en allé opp Romstadbakkan, som er blitt et flott landskapselement.

Den gamle furualléen som stod langs Ålmannveien over Romstad er bevart. Det er sjelden å se så store furuer og disse har en svært god levirkning for gårdene oppe på toppen. Furuene kan betraktes som biologiske kulturminner på over 100 år og danner en ramme rundt kirka.

Linjer og veifar

Den gamle Ålmannveien gikk over Okstad og Romstad. Den er bevart fra sentrum til Okstad, men ikke over Romstad. Den delen som i dag er bevart byr på opplevelser i form av beitedyr i ravinelandskap som skiller seg svært ut fra landskapsopplevelsen langs resten av veien. Lenger ut mot sentrum er det lysåpne arealer der kornåkrer bølger og utsynet er vidt både til Børstad og mot Sørsida.

Biologisk mangfold og beitedyr

Hele dette området er godt ”bemannet” av beitedyr. Sau, men mest kyr beiter i områdene og det er positivt for landskapsopplevelsen. Ravinedalene i Endåm (langs gammelveien på Okstad), langs Okstadbekken og i dalsidene på Romstad beites. Dette er positivt også fordi man ser dyra godt i landskapet langs alle veifar i dette området.

Figur 15: Høstbeiting med sau på Almås

Almås er det eneste området der det er sauehold i denne delen av bygda. En tresatt åkerholme her, er et vakkert innslag og denne skjøttes gjennom sauebeite.

Kulturminner og bygninger

I dette området er mange eldre hus bevart. Både bur, bakerhus, sommerfjøs og seterhus står ennå. På Romstad er setervollen og enkelte slåttemyrer i ferd med å istandsettes. Dette har vært i samarbeid med historielag og skolen. Den gamle tradisjonen med myrslått og stakksetting er et av innslagene i prosjektet. I tilknytning til dette vil det etableres natur- og kulturstier og informasjonsmateriell.

Figur 16: Stakksetting av fjellhøy, Romstad

Figur 17: Bakerhus på Almåsberget

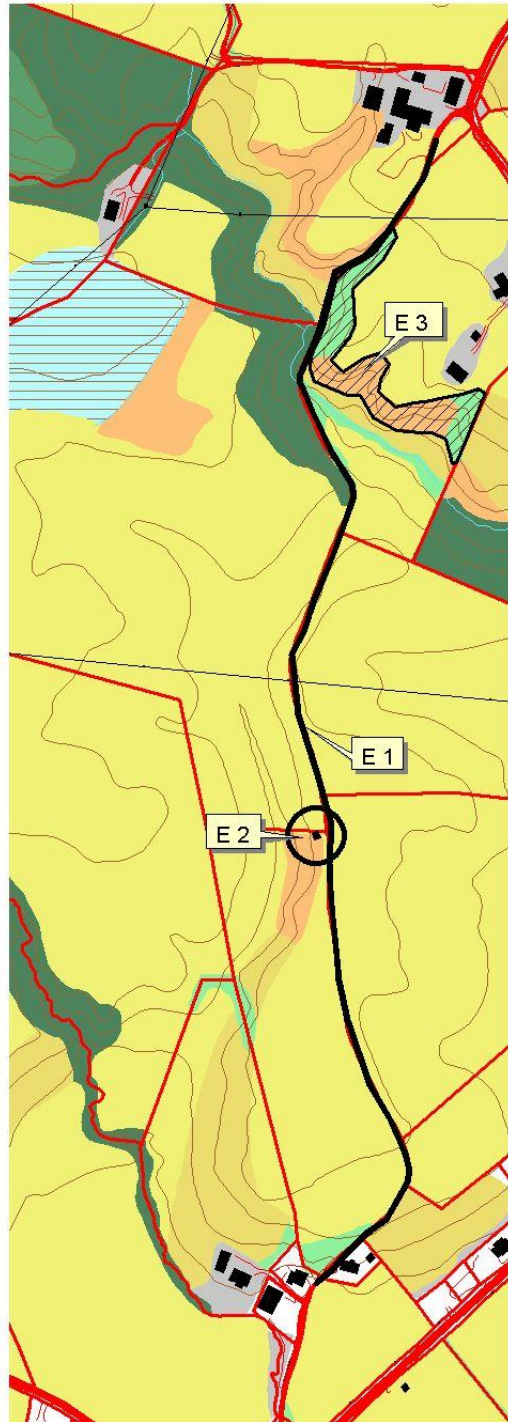
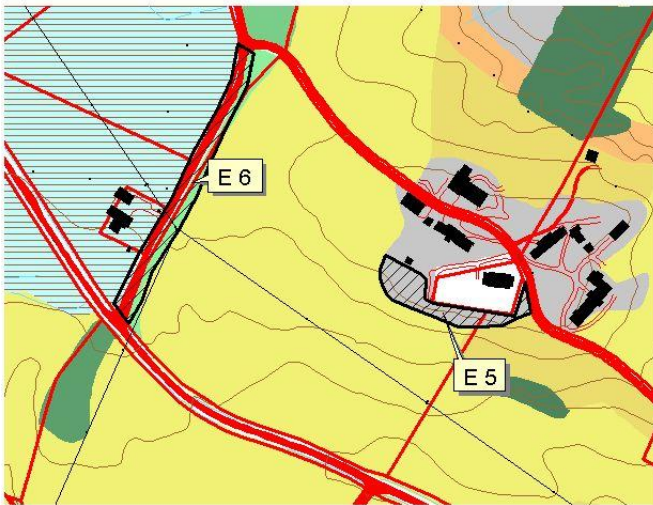
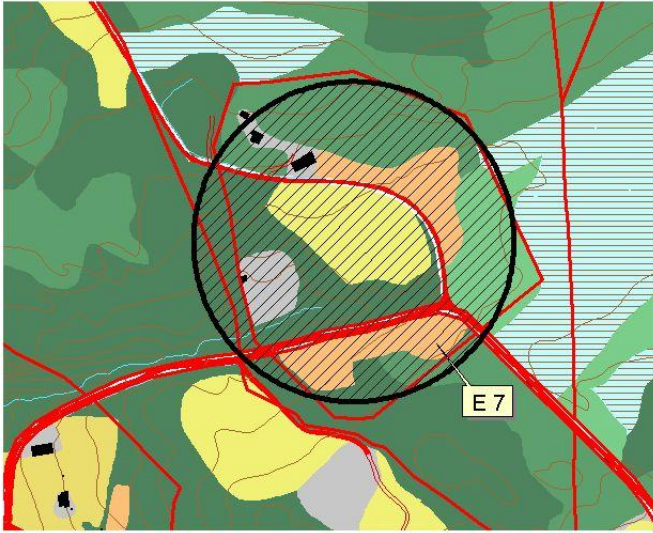
Figur 18: Gammel løe ved Ålmannveien

Tiltak

Område	Kartref	Tiltak	Verdi
Okstad	E1	<u>Heve standard på deler av den gamle Ålmannveien.</u> Fra den gamle løa og utover mot sentrum er veien relativt dårlig. Standarden bør heves til sykkelveistandard. Strekingen fra Okstad til sentrum har store opplevelsesverdier totalt sett. Landskapsopplevelsen er variert, fra å krysse en gammel ravine og oppleve det storskala landskapet som preger området videre utover. Veien har historisk betydning og man bør vurdere å lage informasjon om veien, gjerne oppe i løa.	1
Okstad	E2	<u>Restaurering av løe/staurhus.</u> Den gamle løa er et viktig landskapselement langs veien og det bør prioriteres høyt å få denne restaurert.	1
Okstad	E3	<u>Beting av ravinedal langs Okstadbekken.</u> I dette området fins det ikke mange ravinedaler igjen. Det er viktig at denne fortsatt holdes åpen gjennom beiting og det beitede areal bør utvides til også øst for veien.	3
Romstad	E4 *	<u>Gjenskaping av ei høyløe knyttet til slåttemyr.</u> Den planlagte natur og kulturstien i slåttemyr- og seterområdet vil starte ved Skjur-loddo. Den bør gjenskapes som et ledd i en historisk informasjon og vil være et utmerket utgangspunkt for utlegging av informasjonsmateriell. Det kan være aktuelt å bruke området ved 100-årsmarkeringen for unionsoppløsningen, der mat- og kulturlandskap skal være i fokus.	1
Romstad	E5	<u>Skjøtsel av nærområdene til kirka gjennom beiting.</u> Områdene rundt kirka bærer preg av å ikke være skjøttet. Det vil være enkelt å beite området og hindre nytt oppslag av kratt.	3
Almås	E6	<u>Tynning av kant på Almåsmyra,</u> Det vil være ønskelig å få fram allépreg på begge sider av veien. På den ene siden er det startet en tynning, og dette bør følges opp på den andre siden.	3
Almås	E7	<u>Beiting på nedlagte bruk/beitepussing.</u> Dyrka marka på Solås og Skogstad gror igjen som et resultat av opphørt drift. Området har mye husdyr som burde være et godt grunnlag for å holde arealene åpne.	3

* Ikke kartfestet

TILTAK OKSTAD - ROMSTAD - ALMÅS

50 0 50 100 150 200 meter

Målestokk:
1:5000

Kartframstilling: Høylandet kommune
Sektor for plan og natur

5.2.6. Landskapsanalyse for Sørsida

Terrengbeskrivelse

Jordbrukslandskapet ligger langs etter Søråa. To bekker krysser landskapet, Kjålbekken og Skarlandslitlåa. Brembu ligger på en terrasse ovenfor resten av området. Her er det 4 bruk som ligger samlet nord for Brynndalen. Hele området er et gammelt ravinelandskap, som i dag er formet og rasjonalisert med moderne landbruksmaskiner.

Overflate

De nederste delene av området (Kjålgom) er grasproduksjon gjennomgående. Kyr beiter på kulturbeite. På Skarland er det ett bruk med ku og ett med korn. På Råum er det melk og sau. Det er derfor godt med beitedyr i området.

Figur 19: Åpent landskap på Råum

Rom

Skarland ligger på et høydedrag mellom Råum og Kjålgom. Denne forhøyningen utgjør veggene i landskapet. De andre gårdene ligger også på høydedragene. Det blir derfor ingen utpreget romfølelse. Beveger man seg rundt i området oppleves likevel mange mindre rom på grunn av småelver og kantsoner.

Figur 20: Ospelund på Kjålgom

Brembu danner et landskapsrom for seg selv. Det er åpent ut mot bygda og sørover, men skogen rammer det inn på baksiden. Her oppleves en rekke små og mellomstore rom som gjør det opplevelsesrikt.

Elementer

Kantsoner og trær

Sørøst for Kjålgom ligger et høydedrag der veien går ned mot Kjålbekken. Her oppe står en ospelund på hver side av veien, nesten som en portal. Ned mot bekken er dalen ryddet og kyr beiter her. Dette området har et fint kulturpreg.

Figur 21: Klatretre på Råum

På Råum står et stort almetre ute i enga. Treet oppleves monumentalt og er et viktig og vakkert landskapselement. Få trær står alene i enga i dag på denne måten. Ekstra hyggelig er det at treet ser ut til å være i bruk som klatretre for ungene i grenda.

Biologisk mangfold

På Brembu finner vi et svært variert og interessant kulturlandskap. Det er et lite og konsentrert område, men med en stor variasjon av elementer. Gårdsbebyggelsen ligger relativt konsentrert,

og som rammes inn av dyrka mark. Beiteområdene rundt deles opp ved hjelp av velstelte kantsoner. Øst i området ligger en gammel slåtteeng på en tørrbakke. Enga har et stort artsmangfold av blant andre arter som ikke trives i et intensivt drevet jordbruk. Eksempel på arter er blåklokke, gulaks og prestekrage.

Figur 22: Artsrik gammel slåtteeng

Beiting

På Brembu finner vi flere godt skjøttet beiteområder. Med sambeiting av ulike type husdyr som kyr, sau og hest får en et velpleid beitelandskap så fremt beitetrykket er optimalt. Riktignok er det områder på Brembu, som burde vært beitet.

Figur 23: Uten beiting gror kulturmarka raskt igjen

Figur 24: Beiting i ravinlandskap på Brembu

Figur 25: Sommerfjøs på Råum

Bygninger

To fjøs på Råum fremstår i dag som da de ble bygd for omtrent 100 år siden. Det er ikke så mange fjøs igjen med så tykke steinmurer. På det ene bruket er trønderlåna restaurert og godt bevart. Denne bygningsmassen er svært verdifull, siden den representerer den autentiske (gamle, opprinnelige) tuntypen i bygda.

Kulturminner

Under den første gården på Råum ligger en av kommunens best bevarte og helhetlige seteranlegg. Dette må trekkes frem som et bevaringsverdige kulturmiljø i det historiske kulturlandskapet.

Skarlandssetra er under restaurering og her skal også landskapet rundt pleies.

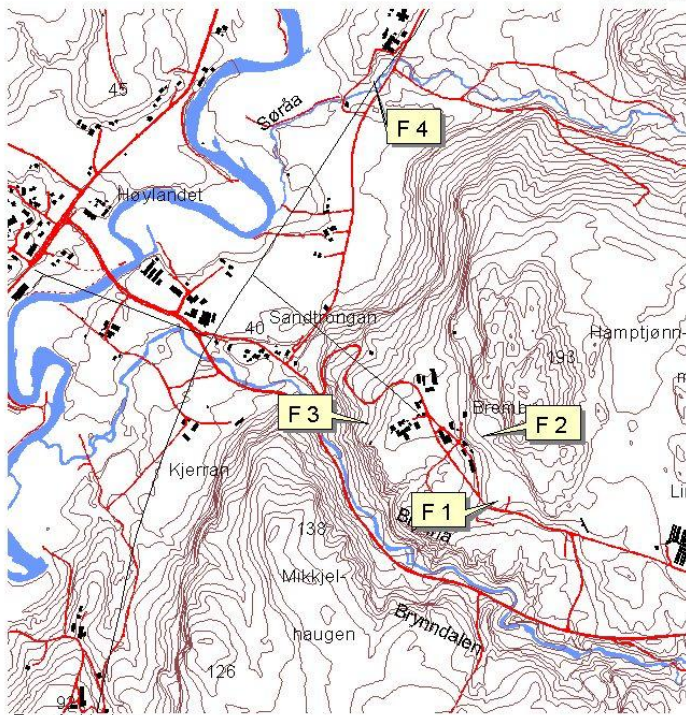
Figur 26: Setermiljø, Eliassetra på Råum

Tiltak

Område	Kartref	Tiltak	Verdi
Brembu	F1	<u>Skjøtsel av natureng/slåtteeeng.</u> Eng artsrik tørreng med mye blåklokker og prestekrage er gått ut av bruk. Denne har stor verdi og utgjør et landskapsrom for seg selv, omkranset av store trær.	1
Brembu	F2	<u>Beting av skog/åpning av gammel beite.</u> Langsveien innefor gårdene blir ikke skogen lenger beitet. Ved å åpne skogen og slippe beitedyr innpå får man et åpent og vakkert landskap. Det er mye beitedyr i området og ved å f.eks utvide hestebeitet som ligger på oversida kan dette utføres enkelt.	1
Brembu	F3	<u>Beitepussing/beiting av areal.</u> Et område nede i bakken mot Brembu er gått ut av bruk. Dette bør holdes åpent ved fortsatt beiting.	3
Kjøglum	F4	<u>Beiting av arealer ned mot Kjålbekken.</u> Arealet beites ekstensivt, men det fremheves at fortsatt beiting og gjerne med større beitepress er å foretrekke. Området har viktige opplevelsesverdier for turgåere.	3
Råum	F5*	<u>Bevare bygningsmasse og kulturpreg på Elias-setran.</u> Det mest intakte seteranlegget i kommunen er trolig dette. Det beiter fortsatt noe sau i området, så man har fortsatt et preg av den gamle setervollen. Det kunne gjerne vært slått med 2-hjuls slåmaskin en gang i året i tillegg, og fjernet graset. Bygningsmassen har variert standart, fra hyttestandard på seterbygningen til ei løe som kanskje ikke står sommeren 2005. Fjøset har fått skader i taket og skal dette sikres for fremtiden bør det gjøres strakstiltak.	1

*Ikke kartfestet

Område F Brembu - Kjålgom - Skarland - Råum

Oversiktskart

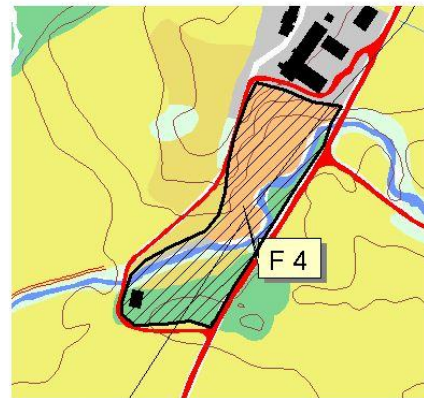
Målestokk:

1:20000

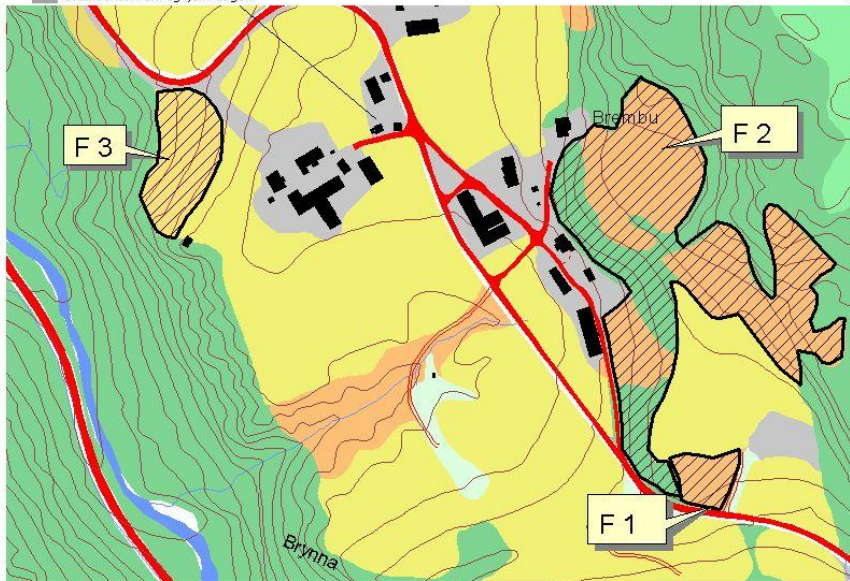

Tegnforklaring:

- El-linje
- Traktorvei
- Sti
- Lysløype
- Vann
- Markslag**
- Fulldyrka, lettbrukt jord
- Fulldyrka, mindre lettbrukt jord
- Fulldyrka, tungbrukt jord
- Overfatedyrka jord
- Gjødsla beite
- Skog, særst høg bonitet
- Skog, høg bonitet
- Skog, middels bonitet
- Skog, låg bonitet
- Uproduktiv skog
- Myr
- Annn jorddekt festmark
- Grunntendt mark og fjell i dagen

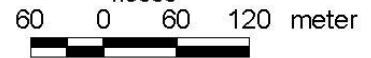

Tiltak

Målestokk;

1:5000

Kartframstilling: Høylandet kommunen

Sektor for plan og natur.

6.0 Oversikt tiltak Vassbotna/midtre Høylandet

Tiltak	Kartref	Verdi	Finansiering		
			Kommunen	RMP	Andre
Innkjøp av beitepusser		1	SMIL		
Turguide til kulturlandskapet		1	SMIL		Infomidler
Gården/kulturlandskapet som ped. Ress		3			
Aksjon trær i kulturlandskapet		2	SMIL		
Markdager med kulturlandskap som tema		3			Infomidler
Registrering av gamle bygninger i utmark		3			Historielag
Drageidmorenen tilrettelegging	A1	2	SMIL		
Turvei med informasjon Drageid	A2	2	SMIL		
Rydding med mer på Rinnmoan	A3	1	SMIL		
Informasjonsfolder	A4	1	SMIL		
Kantsoner; rydding og beiting	A5	3			
Tynning av skog i bekkedal i Vika	A6	2	SMIL	Lokal verdi	
Skjøtsel av beite i Hegglia	A7	3		Lokal verdi	
Adkomst til Søråa ved Finnhusmoen	B1	1	SMIL		
Beite av lia ved Kvennvollen	B2	3		Lokal verdi	
Bevaring av kantsoner ved Søråa	B3	3			
Tilrettelegging ved Hammarsbrua	C1	1	SMIL	Lokal verdi	
Rundballtipp Tyldum	C2	3			
Turvei langs Søråa fra Hammarsbrua	C3	2	SMIL		
Skjøtsel av beite i Hammarsbakkan	C4	1	SMIL	Lokal verdi	
Gangsti fra Revyriket til Skarstadøyra	D1	1	SMIL		
Restaurering av hagemark Skarstad	D2	2	SMIL		
Sti Børstad/Okstadbekken	D3	1	SMIL		
Skjøtsel av beite på Børstad	D4	3		Lokal verdi	
Skjøtsel av tørrbakke	D5	2	SMIL	Lokal verdi	
Gammelveien: standardheving	E1	1	SMIL		
Restaurering av løe Okstad	E2	1	SMIL		
Beiting i bekkedal Okstad	E3	3		Lokal verdi	
Gjenskaping av høyløe Romstad	E4	1	SMIL		
Skjøtsel av beiter Romstad	E5	3		Lokal verdi	
Tynning av kant/allépreg Almåsmyra	E6	3			
Beting på nedlagte bruk/beitepusning	E7	3		Lokal verdi	
Skjøtsel av natureng på Brembu	F1	1	SMIL	Lokal verdi	
Beting av skog/åpning av beite	F2	1	SMIL	Lokal verdi	
Beitepusning av areal Brembubakkan	F3	3		Lokal verdi	
Beiting av områder ved Kjålgbekken	F4	3		Lokal verdi	
Bevare bygn./kulturpreg på seter Råum	F5	1	SMIL	Lokal verdi	

Plan for kulturlandskapstiltak

Høylandet kommune

del 2: Øvre Høylandet

Heidi Romstad og Frode Setran, august 2006

Forord

SMIL-ordningen (Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap) er rettet mot ivaretagelse av miljøverdier som biologiske mangfold, kulturminner, eldre bygninger og estetiske verdier i jordbrukets kulturlandskap. Øvre Høylandet Bondelag søkte Høylandet kommune om SMIL-midler på ettersommeren i 2005. Formålet med søknaden var å få utarbeidet en tiltaksplan for kulturlandskapet. Planarbeidet må sees i sammenheng med miljøsertifiseringen i jordbruket de senere år. Miljøplan trinn 1 og 2, samt regionalt miljøprogram for Nord-Trøndelag er innarbeidet og gir muligheter for økt fokus og målretting av økonomiske virkemidler til kulturlandskapstiltak.

Rapporten som følger er den andre av denne typen rapporter på Høylandet. Den følger mye av samme oppsettet som rapporten for Midtre Høylandet/Vassbotna som kom våren 2005.

Rapporten er en kartlegging av kulturlandskapet på oversiktsnivå og målet er å presentere landskapskvaliteter og aktuelle tiltak i denne delen av kommunen. Kartdelen er fremstilt av landbrukskontoret, som vi har hatt et godt og tett samarbeid med gjennom prosessen. Vi har også fått verdifulle innspill fra Øvre Høylandet Bondelag, som har hatt planutkast til gjennomsyn.

1. oktober 2006

Heidi Romstad og Frode Setran

Innhold

Forord

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	3	
2.0 Kulturlandskap som grunnlag for næringsutvikling	4	
2.1 Landskapet som ressurs		4
2.2 Trusler mot landskapsverdiene		4
3.0 Metode	5	
3.1. Landskapsanalyse		5
3.2. forholdet til andre planer og utredningsarbeider		7
4.0 Prioritering av tiltak	7	
4.1. Fellestiltak		7
4.2. Enkelttiltak		8
5.0 Tiltaksplan med landskapsanalyser og kart	8	
5.1. Fellestiltak		8
5.2. Landskapsanalyser og enkelttiltak		8
5.2.1. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Flakkan</i>		9
5.2.2. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Flått</i>		14
5.2.3. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Kjølstad</i>		20
5.2.4. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Hognes</i>		25
5.2.5. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Øy</i>		29
5.2.6. <i>Landskapsanalyse og tiltak for Bjørliia og Meidalen</i>		38
6.0 Oversikt tiltak Øvre Høylandet	42	
Litteratur		44
Vedlegg		45

1.0 Innledning og avgrensning

Fra 2004 har kommunen fått overført oppgaver og virkemidler fra Fylkesmannen innen forvaltning av kulturlandskapet. Høylandet kommune har prioritert SMIL-midler for å få utført registreringer av kulturlandskapet i kommunen. Dette har kommet til ut fra et ønske om at utfordringene relatert til gjengroing og tap av verdier i kulturlandskapet bør synliggjøres.

Rapporten peker derfor på utfordringer rettet mot i varetakelse av biologisk mangfold og kulturminner. Tap av estetiske kvaliteter i landskapet er også fremhevet. Det skisseres tiltak for å åpne landskapet, særlig langs veier og vassdrag. Det har vært stor oppslutning rundt dette blant grunneiere som har vært involvert.

Grunneiere kan søke om SMIL-midler for å gjennomføre tiltak som er beskrevet i planen. Slike midler er rettet mot engangstiltak og beskrives i egen miljøplan. Et utdrag av SMIL-forskriften ligger som vedlegg. Det kan i enkelte tilfeller søkes om årlige tilskudd til skjøtsel av spesielle arealer, gjennom Regionalt miljøprogram hos Fylkesmannen.

2.0 Kulturlandskapet som grunnlag for næringsutvikling

2.1 Landskapet som ressurs

Jordbrukslandskapet har hatt som hovedfunksjon å være grunnlag for matproduksjon og som næringsvei for bønder. Nå vektlegges også jordbrukslandskapets betydning som arealer for opplevelse av lokal natur og kultur, som historisk forankring, kilde til rekreasjon og ressurs for nyskaping. Det er et stort potensiale for tileggsnæringer/nye næringer med basis i kulturlandskapet:

- Reiseliv, servering og fritid: Her fins det utviklingsmuligheter i kombinasjon av lokal matkultur og kulturlandskap (seterdrift, tilrettelegging for turer i landskapet med mer). I mange tilfeller er det ikke bonden som skjøtter landskapet som får inntektene, selv om landskapet gir store opplevelsesverdier. Bonden får likevel overføringer fra staten for å holde landskapet åpent og bevare miljøverdier.
- Bioenergi og kvalitetsmaterialer: Kombinasjon av skogskjøtsel og åpning av gjengrodde arealer med effektiv bruk av bioenergi. Materialer til verdifulle bygninger og anlegg.
- Besøkgårder, grønn omsorg, helsetiltak, rekreasjon- og fritidstilbud: I form av tjenester det er marked for.
- Kunnskapsoppbygging og praktisk kunnskap i landskapssjøtsel: Guiding, tematurer, slåtte-og botanikkurs med mer (Norges Ministerråd 2004).

Det finns allerede gårdbrukere på Øvre som har startet prosesser sammen eller alene rettet mot enkelte av punktene overfor, som grønn omsorg og utvikling av lokal matkultur.

2.2 Trusler mot landskapsverdiene

Også på Høylandet står en foran endringer i bruk av produksjonslandskapet og i bruksstruktur. Internasjonale og nasjonale rammevilkår har betydning for hvordan landbruket og landskapet vil se ut i fremtiden. Ennå er det meste av dyrket mark på Høylandet i hevd og utviklingen kan se ut

stabil. Likevel er det mange steder en begynnende gjengroing av marginale områder som tidligere er beitet eller slått. På Høylandet står en også dermed overfor utfordringer med å demme opp for en uønsket utvikling med gjengroing og tap av kulturlandskapets verdier.

I grove trekk kan en si at de viktigste minimumsfaktorene en har for å bevare kulturlandskapet på lengre sikt er: *menneskelige ressurser, inntektsmuligheter og antall beitedyr*. Punktene henger sammen og er avhengig av kompliserte sammenhenger i politikk og i valg hos enkeltpersoner. Andre faktorer som kan være av betydning for å bevare miljøverdiene er *kartlegging av landskapskvaliteter og oppbygning av kunnskap lokalt*. Miljøplan er derfor et viktig virkemiddel som det bør fortsettes å fokuseres på gårds- og grendenivå.

3.0 Metode

Det ble totalt satt av 1 månedsverk for kartlegging og rapportskriving. Før feltarbeidet ble oppstartet ble det informert om tiltaket på ”Bon-kafe”, der mange av grunneierene var samlet. Det kom en del innspill og dette vitnet om engasjement, særlig innenfor problematikken gjengroing. Vi hadde også en dialog med Bondelaget, som kom med innspill underveis i planleggingen.

3.1. Landskapsanalyse

Arbeidet følger hovedsakelig samme mal som planen som ble laget for den sørlige delen av kommunen. Det utføres en enkel landskapsanalyse for seks delområder:

- Flakkan (Flakken og Mjøsundet)
- Flått
- Hognes
- Kjølstad
- Øy
- Bjørليا og Meidalen

Landskapsanalysen utføres ved at terrengform, overflate, rom og landskapselementer beskrives ut fra befaring i felt og danner hovedoppfatningen av hvordan landskapet oppleves.

Terrengform

Dette er en beskrivelse av hvordan landskapet oppleves utenfra. Slik vil mange som reiser forbi oppfatte landskapet. Dette omfatter landskapets hovedform, geologisk innretning, vatn og vassdrag.

Overflate

Beskrivelse av vegetasjon, jordbruksmark, bebyggelse og tekniske anlegg. Her beskrives landskapet mer detaljert slik det oppleves når man oppholder seg der.

Rom

I analysen går vi også inn på rom og romfølelse. Ved beskrivelse av rom i landskapet går vi inn på om landskapet er et storskala landskap (åpent over større flater) eller om det har mindre skalering som følge av at terrenget er kupert eller har mange kantsoner som deler opp. Som følge av at landskapet er storskala eller småskala vil romfølelsen være forskjellig. Romfølelse er en mer subjektiv beskrivelse av hvordan et landskap oppfattes. Småskala landskap med mange og små rom oppfattes som mer spennende og variert. Et storskala landskap har andre opplevelsesverdier.

Landskapselement

Landskapet består av en mengde landskapselementer som til sammen utgjør den helheten vi kjenner som landskap. Ved å bruke denne metoden plukkes helheten fra hverandre. Det er da lettere å peke på verdier som landskapet er sammensatt av. Slik kan man også peke på hvordan inngrep, skjøtsel eller mangel på skjøtsel virker på landskapsopplevelsen.

Underveis påpekes utfordringer og aktuelle tiltak som bør følges opp. Disse er listet opp etter landskapsanalysen på hvert enkelt delområde. Noen av tiltakene er rettet mot felles satsinger for større områder. Før landskapsanalysene har vi derfor beskrevet slike felles tiltak.

3.2. Forholdet til andre planer og utredningsarbeider

Strategi- og tiltaksplan for Øvre Høylandet/Grønningsområde

I desember 2003 forelå denne planen som tar for seg hytter og utmark som næring. Den gir en oversikt over aktuelle satsingsområder og andre faktorer som bør legges til rette for at hyttebygging og større reiselivssatsing på Høylandet skal bli vellykket. Kulturlandskapet er en viktig ramme for reiselivet på Høylandet. Et velpleid kulturlandskap som er tilrettelagt med muligheter for å oppleve landskapet er en viktig del av tilrettelegging for reiseliv. RV17 gjennom kommunen gir store muligheter for jevn tilstrømming av turister. Vi har forsøkt å fange opp noen av utfordringene som skisseres del 5 av planen (tiltak). Våre forslag peker for en stor del på styrking av miljøinnsatsen i jordbruket, men også hvordan jordbruket kan bruke kulturlandskapet til økt inntjening.

Regionalt miljøprogram

I desember 2004 forelå første utgave av Regionalt Miljøprogram for landbruket i Nord-Trøndelag. Dette er et sett med virkemidler for å øke miljøinnsatsen og bevare viktige miljøverdier i fylket gjennom nye tilskuddsordninger. Det er 10 ordninger som ligger innenfor miljøprogrammet. Mer informasjon finnes på www.fylkesmannen.no/nord-trondelag. Vi har prøvd å synliggjøre aktuelle ordninger, dette finnes i sammenstillingen av tiltak i del 6.0.

4.0 Prioritering av tiltak

4.1. Fellestiltak

Vi har i denne prosessen kommet fram til at enkelte tiltak krever en mer omfattende prosess for å kunne settes i verk, enn andre. Disse skisseres derfor som fellestiltak. Disse vil fordre en

organisert prosess i forlengelsen av denne planen og bør ha en sterk lokal forankring for å bli vellykket. Fellestiltakene skisseres i del 5.1.

4.2. Enkelttiltak

Slike tiltak retter seg mot enkeltbrukere eller som samarbeidsprosjekter mellom flere grunneiere. De fleste slike tiltak kan søkes støtte til gjennomføring gjennom SMIL-ordningen. Slike tiltak prioriteres på en skala fra 1-3, der tiltak merket 1 og 2 prioriteres gjennom SMIL-ordningen. Det kreves miljøplan trinn 2 som legges ved søknad om SMIL-midler. Enkelttiltakene er skissert i planens del 5.2.

5.0. Tiltaksplan med landskapsanalyser og kart

5.1 Fellestiltak

Område	Beskrivelse av tiltaket	Samarbeidspartnere
Hele området	<p><u>Områdetiltak –oppfølgingsprosess</u></p> <p>Erfaringer viser at en mer grundig prosess med formål om å gjennomføre beskrevne tiltak er nødvendig. Det organiseres ved at en koordinator har ansvaret for å gjennomføre en prosess over 2 år der en jobber systematisk med tiltaksplanen og miljøplan trinn 1 og 2. Målsettingen er å få fram søknader på SMIL-midler, kurse grunneiere i å utforme miljøplan trinn 2 og bli bedre kjent med aktuelle virkemidler rettet mot fellesverdier i landbruket.</p>	Fylkesmannen
Randområder til Rosåsen	<p><u>Felles info om kulturlandskap og mat</u></p> <p>Bør omfatte Høylandsklenning, Høylandsgommi, Romstadsetran, Einarsen evt flere</p>	
Hele området	Satsing på grønn omsorg/Inn på tunet	

5.2. Landskapsanalyser og enkelttiltak

5.2.1 Landskapsanalyse og tiltak for Flakkan (Flakken – Mjøsund)

Terrengform

Området ligger i et middels- til storskala landskap. Midt i området ligger den horisontale vannflata. Både på øst- og vestsiden av vassdraget ligger flate våtmarksområder mellom vassdraget og innmarka. Hele området rammes inn av slake åsrygger med granskog.

Overflate

Området domineres av kvartærgeologiske avsetninger. De flatere områdene ned mot vassdraget består av finere sandmasser. På dyrka mark er det hovedsakelig grasproduksjon, som oppleves som store grønne flater. På gården Stemnet dyrkes det korn. Utover høsten vil kornet gulnes, noe som gir en annen opplevelse enn grasmark. Kantsoner og veier deler opp dyrkamarka. Åsene kledd med granskog oppleves som mørke flater. Tekniske landskapselementer er konsentret til gårdstuna. Hvite rundballer ligger lagret delvis utenfor tuna.

Landskapsrom

Mjøsund oppleves som ett noe langstrakt rom i retning nord - sør. De mørke åsene med granskog gir en tydelig innramming av området.

Landskapselement

Vatnet

Vatnet er et dominerende element i opplevelsen av landskapet.

Kantsoner

Det er få kantsoner i området. Vi finner 2 tydelige kantsoner. Den ene ligger langs et bekkeløp på eiendommen Brattland. Den andre ligger mellom

dyrka marka og vannet på eiendommene Mjøsund og Øverenget.

Bygninger

Bygningene ligger hovedsakelig samlet på de 3 gårdene i området. I tillegg finner vi 2 fradelte hustomter, og et nedlagt bruk. Våningshuset i Øverenget 84/4 er i dårlig forfatning.

Tømmerkassen er svært gammel og kommer fra Råmoen. Siste bruker på Råmoen tok over i 1820, så tømmerkassen er trolig fra 1700-tallet. Huset burde fremdeles kunne restaureres.

Beitedyr

På gården Flakken er gammel dyrka mark og lauvskog mot Flakkan gjerdet inn til beite for storfe. Beitedyrene er landskapselementer som gir liv til landskapet. I Mjøsundet beiter storfe på kulturbeite og i kantsonene mot vatnet. Dyr oppleves som positivt og er samtidig viktig for å holde kulturlandskapet åpent.

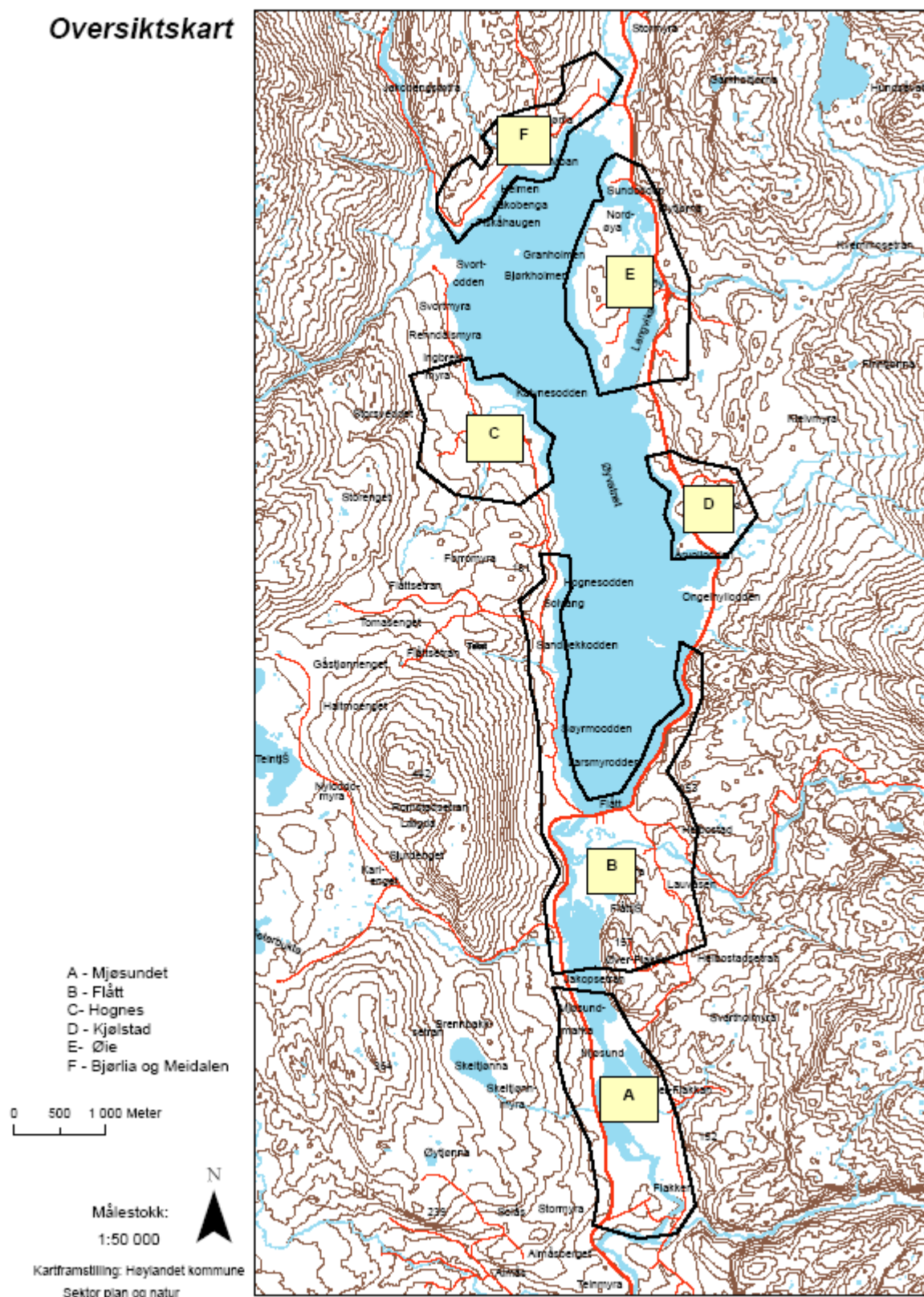

Rundballer

Rundballer er et moderne type element, som kan gi et dominerende inntrykk i landskapet.

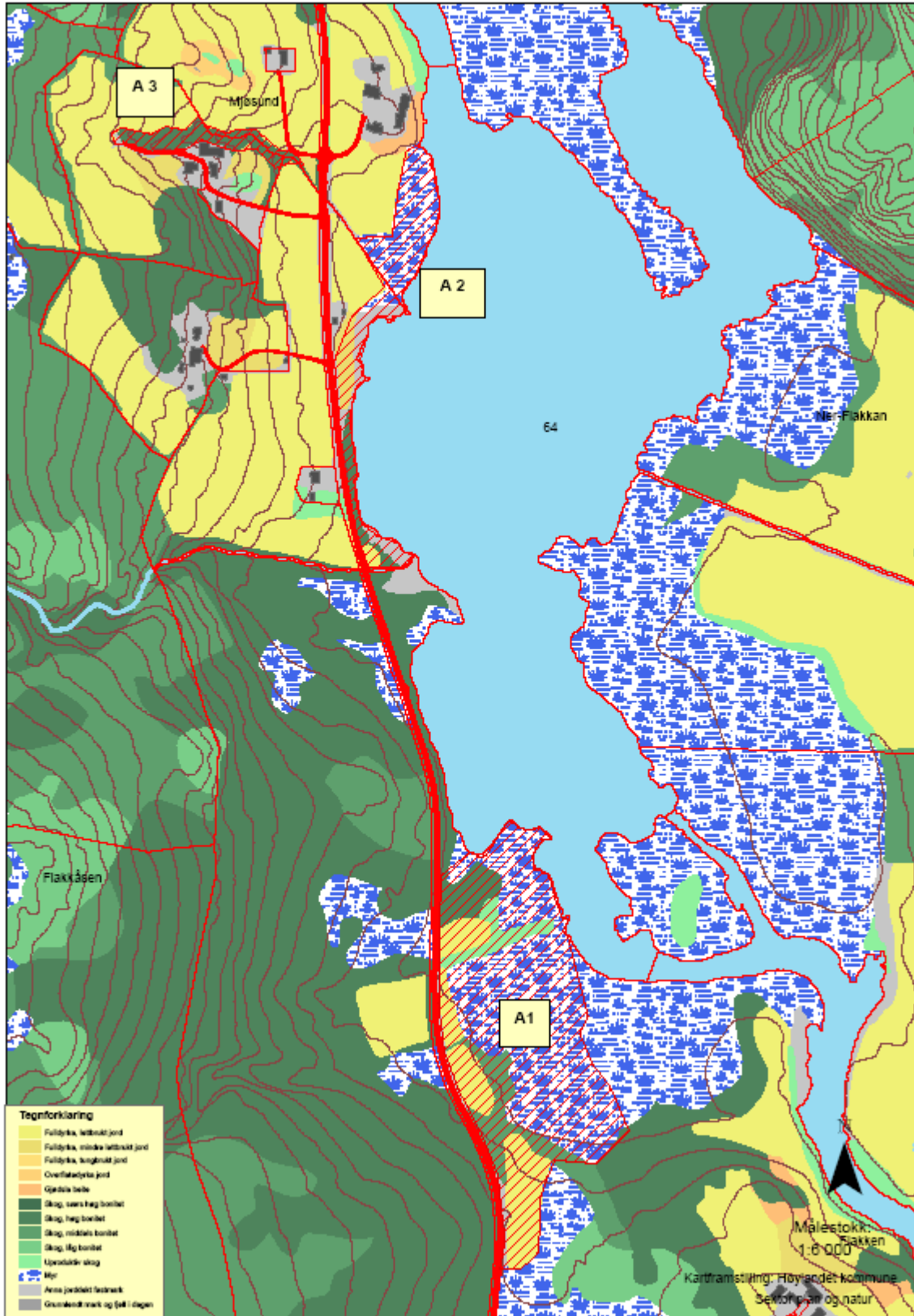
Rundballer bør så langt det er mulig lagres omtenksomt med hensyn til visuell effekt, og å unngå avrenning til vassdrag.

Oversiktskart

Tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Flakkan (Flakken – Mjøsund)	A1	<p><u>Beitepussing</u></p> <p>Inngjerdet gammel dyrka mark på gården Flakken vil få et ryddigere preg med maskinell beitepussing etter beiting.</p> <p><u>Tynning og beiting</u></p> <p>Ved å tynne og å beite kantsonen mellom den gamle dyrkamarka og myrområdet vil sikten fra riksveien til vannet bli bedre.</p>	
Flakkan (Flakken – Mjøsund)	A2	<p><u>Tynning og beiting</u></p> <p>Tynning og beiting av kantsonen mot vannet i området fra Skeitjønnbekken til Mjøsundet.</p>	
Flakkan (Flakken – Mjøsund)	A3	<p><u>Tynning og beiting</u></p> <p>Tynning og beiting av kantsone ved gården Brattland 101/39 vil gi en mer ryddig og lysåpen kantsone</p>	

5.2.2 Landskapsanalyse og tiltak for Flått

Omfatter gårdene på Flått, Halbostad og Lauvåsen.

Terreng

Flått er et større sammenhengende landskap sør for Øyvatnet. Nordover åpner landskapet seg der det store vannspeilet møter dyrka mark. Det avgrenses i øst av åser som går over i fjell nokså fort. I vest rager Rosåsen, en nokså bratt og tresatt ås. Mot sør er landskapet mer åpent, men også her skogkledt. Flåttelva renner ut av Øyvatnet under Flåttbrua, og brer seg utover til et vidt våtmarksområde ned mot Flakkan.

27 Flått sett fra Rosåsen i august

Overflate

Den største delen av dette området er flatt, kanskje derav navnet Flått? Gårdene på Halbostad og Lauvåsen ligger noe overfor den store dyrka flata ved vannet. Området bærer lite preg av tunge tekniske innretninger, bortsett fra RV17. Riksvegen går mellom Øyvatnet og flata der gårdene ligger. Til tross for at det er en veg med stor gjennomgangstrafikk preger den landskapet i liten grad, da trafikken passerer i ytterkant av grenda. Vegen til Halbostad og Lauvåsen er den eneste vegen med noe trafikk gjennom området, ellers er det bare stikkveger til de andre gårdene.

På de dyrka arealea er det variasjon mellom gras- og korndyrking, med overvekt av grasdyrking. Jordbruksarealea på flata bak gårdene på Flått er oppdelt i mindre teiger enn når en kommer i ytterkant av området, der gårdene ligger mer spredt med mer dyrka areal rundt. Her kan det enkelte steder oppleves store sammenhengende områder med grasdyrking (bilde under), men også store kornarealer vest mot Rosåsen.

I skiftene mellom eiendommer er det rikelig med kantsoner. Tidligere meandrerte elva Halbostadbesa gjennom åkerlandskapet på Flåttlandet. Den er rettet ut slik at den i dag renner i utkanten av de dyrkede områdene. Det fins fremdeles rester av det gamle elvefare, i form av kroksjøer og kantvegetasjon. Flåttelva som renner ut sør i området, setter også lite preg på området, da elveløpet går vest for bebyggelsen.

Store sammenhengende engareal som etterbeites på Flått/ Halbostad

Pressing på Halbostad

Rom

Avhengig av hvor man står, oppleves romfølelsen på ulike måter. Det overordnede inntrykket er at Flått, med sin beliggenhet mot vannet, er et storskala landskap. Det gir mye romfølelse å stå ved RV17, i og med at en har det store vannspeilet på den ene siden og det flate jordbrukslandskapet på den andre siden. Flått er derfor et attraktivt sted å stoppe for besøkende.

Beveger du deg fra RV17 og inn i landskapet er det en del kantsoner som deler opp landskapet. De er likevel ikke så kraftige at de klarer å dempe det åpne inntrykket. På Halbostad kommer en samtidig opp i landskapet og høyden gjør også at en mister følelsen av de mindre rommene. På Halbostad finner vi generelt større landskapsrom enn nede på Flått. Dette har delvis sammenheng med tidligere bakkeplanering. På Flått var det Besa som delte opp landskapet i stor grad og hindret større sammenhengende flater. Lauvåsen skiller seg ut som et eget landskapsrom. Her er skogpreget mer tydelig, som også gir en sterkere rominndeling enn det som er tilfellet for resten av området.

Elementer

Dyr på beite

Fra RV17 kan det sees få dyr på beite. Det er bare én gård langs riksveien som driver med melkeproduksjon. Det er flere melkebruk lenger inn i området, og sauehold på Lauvåsen.

Kantsoner

Langs Flåttelva er det kraftige kantsoner hele veien ned til Flakkan. Området er vernet som våtmark, og hogst/ tynningsarbeid har delvis vært begrenset av den grunn. Langs Øyvattet er kantsonen også kraftig hele veien. Kantsonene har en viktig økologisk funksjon. Når kantsonene blitt for tette, reduseres opplevelsen av elva og vannet i området. Ut fra estetiske og økologiske hensyn er det viktig å ta vare på kantsonene, men ved å tynne ut kratt og undervegetasjon åpnes de for gjennomsyn/utsikt.

Kulturminner

Den gamle hvelvabrua i stein over Grøtåa er fortsatt intakt. I dag fremstår den som overgrodd, anonym og delvis skadet, der den ligger kloss inntil RV17 nord for Mjøsund. Det fins i dag to slike bruer i kommunen, denne er mest tilgjengelig. I Grøtåa har det også vært oppgangssag og mølle, men ingen rester står igjen. Litt informasjon om dette kan likevel være interessant om

det tilrettelegges for besøk. Liste over registrerte kulturminner ligger vedlagt (kilde Askeladden).

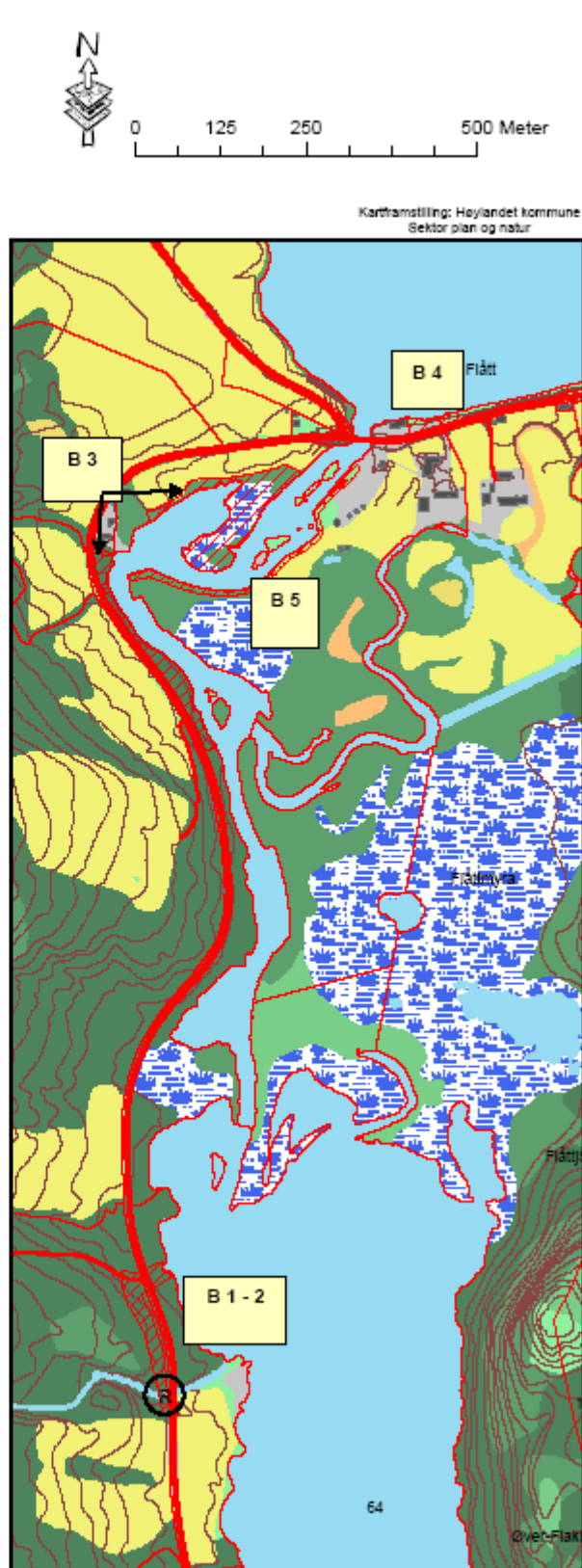
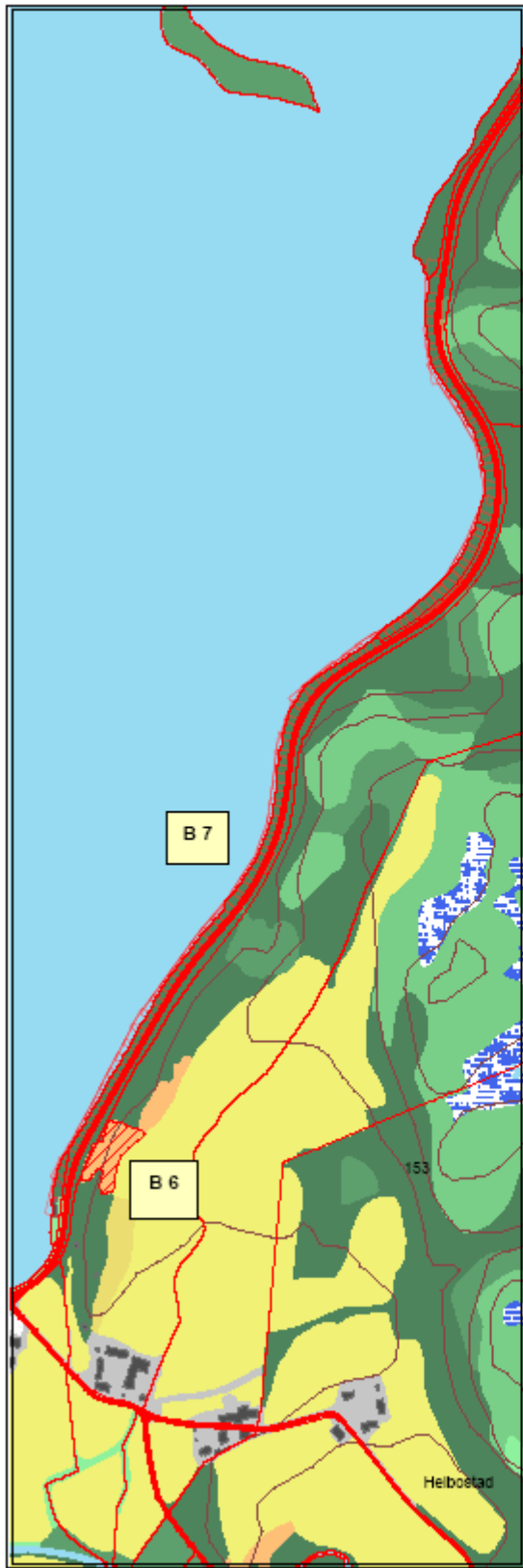
Bygninger

På Flått 82/2 står den gamle stulåna. Den er typisk for våningshus fra 1800-tallet. Der er det samlet verktøy og husgeråd, som kan danne grunnlag for et gårdsmuseum eller besøksgård. På Flått 82/6 er det et spesielt bur og et lite gårdsmuseum.

Av seterhus på Flått og Halbostad er kun ett hus igjen, det står til nedfalls på Halbostadsetran. Det er et mulig restaureringsobjekt. Setervollen er ryddet og en bygning i god stand hadde økt verdien på området. På Halbostad 76/2 står den siste skogstua med stall. Den er restaurert, og brukes i utmarksnæring. Alle løer er borte, men tufter og stakkstenger kunne ha vært merket av og navn på slåttemyrer skrevet ned på kart.

Tiltak

Område	Kartref	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Flått	B1	<u>Restaurering av den gamle Grøtåbrua, parkering og informasjon:</u> Brua over Grøtåa er overvokst med kratt og toppdekket er delvis ødelagt. Brua står i fare for å rase sammen, og bør derfor restaureres snarest. Ved avkjørselen til Grøtåveien kan det legges det til rette for parkering, med informasjon om den gamle brua og området for øvrig. Videre kan det opparbeides sti fra avkjørselen og bort til brua (ca 100 m). Fra parkeringen kan det skiltes ned til Flakkan med informasjon om våtmarksområdet.	1
Flått	B2	<u>Tilrettelegging for friluftsteater Bukkene bruse:</u> Ved å lage oppsetning av Bukkene bruse ved brua kan en synliggjøre hvordan kulturminner som Grøtåbrua, skaper verdier.	3
Flått	B3	<u>Skjøtsel av kantarealer til Flåttelva/Flakkan :</u> Kantsonen fra Grøtåa til Flått tynnes enkelte steder langs RV17. Arbeidet er påbegynt. Gran bør tas ut og en variasjon av større lauvtrær bør stå igjen slik at vassflata ses gjennom den tynna kanten. Kvisten bør fjernes.	2
Flått	B4	<u>Etablering av rasteplass med informasjon om området:</u> Området har mange interessante kvaliteter sett i turistsammenheng. Det bør legges vekt på å lage et stoppunkt der turister kan gis informasjon og guides til de aktuelle attraksjonene, som matbedrifter, fiskekort-salg, turmuligheter. Rasteplassen bør ligge ned mot Øyvatnet, på motsatt side av veien for camping på Flått.(finansieres ikke m SMIL-midler)	1
Flått	B5	<u>Tynning av kantsoner på østsiden av Øyvatnet:</u> Kanten bør tynnes. Undervegetasjon fjernes, og større trær kan kvistes opp langs en del av strekningen langs RV17. Vannspeilet er et flott landskapselement som er et viktig trivselselement for fastboende og besøkende.	1

5.2.3 Landskapsanalyse og tiltak for Kjølstad

Området er relativt begrenset i størrelse sett i forhold til de andre delområdene. Siden det ligger så avgrenset, er det naturlig å beskrive det for seg selv.

Terreng

De to gårdene ligger etter hverandre på østsiden av Øyvatnet. Vatnet åpner landskapet mot vest, mens Kjølstadjellet stenger av mot øst. Det er et flate arealer, med svake kurver som bryter opp landskapet, og gir romfølelse.

Overflate

Skogen setter et sitt preg på landskapsopplevelsen, da store skogarealer med kraftig granskog grenser inn til dyrkamarka i øst. Det er også noen kraftige kantsoner og skogarealer ned mot Øyvatnet og på forhøyninger i terrenget, der osp er godt representert.

RV17 deler opp dyrkamarka. Gårdene ligger øst for veien. Det meste av arealet er fulldyrka, men lengst nord er det et fint tresatt beite, med storfe som beitedyr. Flere andre steder i området blir det beitet igjen. Beitepreget vil komme tydeligere fram etter hvert. To bekker renner i overflata, en sør og en nord for tuna på hver av de to gårdene. En

annen bekk nord i området er lukket.

Ulik arealbruk på haugen vest for veien viser hvor eiendomsgrensene går. Den ene delen av haugen har lang kontinuitet med beiting og har et åpent preg. På den andre er det stor skog i dag på grunn av mangel på beiting.

Rom

Kjølstad oppleves som et sammenhengende landskapsrom når man passerer gjennom området. Når en befinner seg inne i rommet, oppleves det likevel som to adskilte rom, der eiendomsgrensen på høyden mellom gårdene utgjør en vegg. Man ser ikke fra den ene gården til den andre, og denne eiendomsgrensen er delvis tresatt i dag. Kantsonene ned mot vatnet danner også vegger i landskapet.

Elementer

Beitedyr og beitelandskap

Begge brukene på Kjølstad har melkekyr. Det beites med storfé ute om sommeren, og deler av området bærer preg av beiting. Enkelte skogarealer tynnes nå med formål beiting.

Kantsoner

Som nevnt er det til dels kraftige kantsoner mot vatnet. Disse har en viktig leeffekt. For øvrig fins det få kantsoner på de dyrka arealene og granskogen går ofte helt ned til dyrka marka.

Bygninger

Gårdene har tidligere ligget samlet på haugen vest for veien, men i forbindelse med utskiftningen på forrige århundre ble de flyttet til den andre siden, og fra hverandre. Elementer fra denne tiden er borte i dag. På Kjølstad 77/1 står det i dag ett bur igjen. Dette er under restaurering.

Et artig element er et lite bruk med intakte bygninger nord i området, bak tidligere øvre Høylandet Handel. Det benyttes i dag som feriested. Innmarka bærer preg av gjengroing. Det er tre godt bevarte bygninger, deriblandt fjøset (bildet).

Det fins bilder som viser noen av de gamle bygningene i landskapet. På bildet fra 1930-tallet kan man se det gamle sommerfjøset på 77/1. Lite er forandret på landskapsbildet tatt i 2005.

Sommerfjøset er borte, men enga etterbeites fortsatt av storfé.

Gamle boplasser

Det fins 8 gamle boplasser på Kjølstad. Det er aktuelt å registrere disse, merke dem og rydde kulturmarka.

Kulturminner

Vedlagte liste viser oversikt over registrerte kulturminner i "Askeladden". Gnr. Bnr. 77/1 har et stort antall registrerte kulturminner.

Tiltak

Område	Kartref	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Kjølstad	D1	<u>Landskapsplanting/ miljøplanting:</u> Det er ønskelig å utføre enkelte landskapsplantinger på den sørlige gården. Plan er allerede utarbeidet av bruker. Om det er ønskelig å gå videre med ytterligere plantinger, anbefaler vi at plantinger utføres langs bekken på eiendommen. Her vil det oppnås en leeffekt av plantingene, samtidig som det skjerner gården for innsyn. Dessuten vil en få et tydeligere markert linjedrag i landskapet. Vi anbefaler også at kantsonen mellom eiendommene forlenges med plantinger helt bort til RV17.	2
Kjølstad	D2	<u>Tynning av beite</u> Haugen vest for veien er delvis beitet. Det anbefales at denne tynnes på 77/1 og at det beites intensivt på begge sider av eiendomsgrensene, evt. som fellesbeite. Gran bør fjernes fra denne haugen, mens store lauvtrær bør få stå.	1
Kjølstad	D3	<u>Registrering og skjøtsel av gammel kulturmark</u> De gamle boplassene registreres, ryddes og beites. Innjorda på Moen 77/3 holder på å gro igjen. Rydding og beiting er viktig her. Det er viktig for helhetsinntrykket at kulturmarkene bevares åpne.	1/2
Kjølstad/Rønningen	Ikke	<u>Merking av kulturminner</u>	2

Plan for kulturlandskapstiltak, Høylandet kommune

	kartfestet	Området har automatisk fredede kulturminner og andre kulturspor etter jernutvinning.	
Kjølstad	Ikke kartfestet	<u>Restaurering av skogstue på Gnr. Bnr. 77/1</u> De nederste stakkene på skogstua er dårlig og bør skiftes ut.	1
Rønningen	D4	<u>Krattrydding</u> Krattrydding i området mellom Rønningen og Kvennmoen vil gi utsyn mot Øyvatnet.	1

5.2.4 Landskapsanalyse og tiltak for Hognes

Terrengform

Området ligger i et middels- til storskala landskap. Hele området rammes inn av slake åsrygger med en mosaikk av granskog og grasmyrer. Dyrka mark som utgjør bunnen av landskapsrommet heller i nord-østlig retning mot vatnet. Avgrensningen mot vatnet er mindre tydelig.

Beiteområdene langs bekken og i tilknytning til de vestligste gårdstuna har en ravinepreget terrengform.

Fig. : Flyfoto fra 50-tallet viser et beitepreget landskap, særlig i daler og langs bekker.

Overflate

Området domineres av kvartærgeologiske avsetninger. Dette er for det meste sand, grus og stein. De flatere områdene ned mot bekken består av finere masser av sand-/silt. På dyrka mark er det grasproduksjon, som oppleves som store grønne flater. Kraftige kantsoner deler opp, og

avgrenser størrelsen av området. Åsene kledd med granskog oppleves som mørke flater. Tekniske landskapselementer er konsentrert til gårdstuna.

Landskapsrom

Når en beveger seg langs grendevegen, oppleves Hognes som ett landskapsrom. Dette på grunn av tette kantsoner, som en ikke kan se gjennom. De mørke åsene med granskog mot sør og vest gir en markert innramming. På kartet vises dyrka mark også på andre siden av kantsonene. I ytterkanten av området mot skogkanten finner en derfor flere mindre landskapsrom.

Landskapselement

Dyrka mark

Dyrka mark er et dominerende element i opplevelsen av landskapet.

Kantsoner

Det er tette og kraftige kantsoner i området. Vi finner kantsonene i tilknytning til elva som renner gjennom området, og mot ytterkanten av området. Kantsonene er tette, siden de ikke har blitt tynnet og enkelte steder heller ikke beitet.

Beitedyr

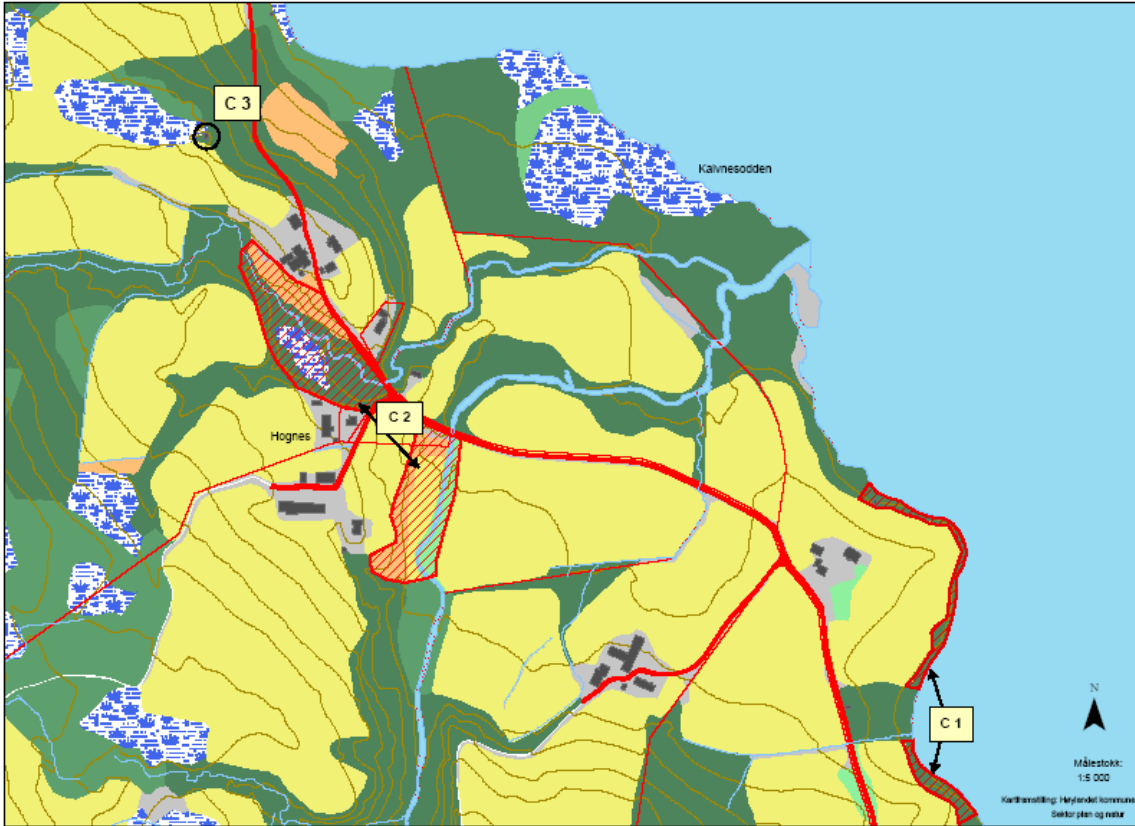
Det er hovedsakelig to beiteområder, langs elva og i bekkedal vest i området. I tillegg beiter storfè på innmark etter slått. Beitedyrene gir liv til landskapet. Dyr oppleves som positivt og er samtidig viktig for å holde landskapet åpent på steder som ikke slås.

Bygninger

Bygningene ligger hovedsakelig samlet på de 5 gårdene i området, hvorav 2 er i drift med husdyr. Bygningsmassen har et moderne preg, men det finnes fortsatt gammel bygningsmasse i opprinnelig byggestil på et av de nedlagte gårdsbruka. Ett gammelt stabbur, som er plassert i skogkanten, holder på å råtne nedenfra.

Tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Hognes	C1	<u>Tynning og beiting av kantsone</u> Tynning og beiting av kantsonen mot vannet i østre del av området. Dette vil gi en større opplevelse av vatnet og utsikten til Øy.	2
Hognes	C2	<u>Tynning og beiting langs bekk/ravineområde</u> Tynning og beiting langs bekken og i det ravelignende området mellom tunene til de to vestligste gårdene, vil ta vare på de to gjenværende beiteområdene på Hognes.	1
Hognes	C3	<u>Restaurering og flytting av bur</u> Et godt bevart bur står i skogkanten ved dyrka marka på gnr 81/2. Med enkle tiltak kan buret reddes fra å få ytterligere skader når bordkleinga råtner.	1

5.2.5 Landskapsanalyse og tiltak for Øy

Omfatter gårdene på Øy og Sundodden.

Terreng

Øy er et sammenhengende kulturlandskap på ei halvøy i Øyvatnet. Et smalt sund skiller Sundodden fra halvøya, og Sundodden er som navnet sier en odde med Øyvatnet på én side og Øytjønna på den andre. Øyelva renner gjennom et myrområde og ut mellom Øye og Sundodden. Øytjønna og området rundt er fuglefredningsområde (naturreservat). I øst skaper åsene og fjellet vegg i det store rommet som dette dyrkingslandskapet er. Forøvrig er rommet åpent til alle kanter mot Øyvatnet. Inne i bukta like ved RV17 ligger Kvennmoen, den første gården man passerer ved avkjørselen.

Overflate

Det meste av dette området er fulldyrket, trolig ca 80%, om en ser bort fra våtmarkene øst for halvøya. Det meste av de skogsatte arealene er beiteprega, som følge av stor husdyrtetthet og bevissthet rundt beitebruk. I den nordvestligste delen er skogpreget kraftigere med storvokst granskog. Gårdene ligger i dag spredt, men var samlet i et klyngetun på det

høyeste punktet mellom der gårdene ligger frem til utskiftningen rundt 1870. Tidligere var det større aktivitet med setring i de østlige delene av utmarka. I dag er det bare en seter som brukes, og da til beiting. Flere bruk har sau, som beiter i utmarka øst for RV17. Det meste av landskapet

er i aktivt bruk. Noe marginalt jordbruksareal er i gjengroing, som på Skogstad 78/10. Her er innmarka i en tidlig gjengroingsfase.

Landskapet er i liten grad oppdelt av veier eller andre tekniske innretninger. Bortsett fra på Kvennmoen er området lite preget av trafikk, i og med at det er en halvøy. Fra gårdene går det enkle driftsveier i retning nord og sør. På Øyodden er det noen hytter som ligger samlet helt i sør. Transport til hyttene medfører noe trafikk utover det som er behovet i den daglige jordbruksdrifta.

Øyelva er et vesentlig element som deler opp landskapet. Elva har hatt en viktig funksjon tidligere, som grunnlag for kvern- og sagbruksvirksomhet. I dag er betydningen begrenset til å være et vakkert elveleie.

Rom

Hele øya er et sammenhengende åpent kulturlandskap. Den har en utstrekning i retning nord – sør, med det høyeste punkt midt etter ryggen. Landskapets naturlige utforming i seg selv gir få muligheter for romdannelse. Uansett hvor man står åpner vatnet sidene i rommet og det er storskala landskap mange steder. Særlig påfallende er dette på Sundodden. Høyden på landskapet over vatnet skaper lite

romfølelse, også når man står i de øvre delene av halvøya. På Kvennmoen er rommet delvis lukket mot øst der åssiden starter, men beitebakkene overfor strekker rommet noe oppover åssiden.

Bygninger

Det fins i dag enkelte bygninger på Øy som peker tilbake på landbruket slik det var før hamskiftet (dvs. før industrialiseringen av jordbruket). Slike bygninger er sommerfjøs, bakerhus, bur med mer. Bildene nedenfor illustrerer dette.

Til venstre: Det siste huset fra klyngetunet på Øy står ved RV17

Øverst til høyre: Bur og bakerhus på Lorntsgården

Midten til høyre: Låve på Skogstad

Nederst til høyre: Sommerfjøsset på Lorntsgården

Kulturminner

Øyelva har opp gjennom tidene vært brukt til sagbruks- og kvernvirksomhet. Ennå i dag står en sag igjen ved elva, som av og til er i bruk. Historiene om utnyttingen elva, brua, den gamle veien og saga kan sees på som et kulturmiljø.

Den gamle brua over Øyelva er fortsatt i bruk. Den mangler toppdekke som følge av bruk i mange år. Brukarene er solide og i

bra stand.
manglende
bra stand.

Befaring avdekker spor etter det gamle klyngetunet på Øy, en kjeller er fremdeles synlig.

Trær og kantsoner i landskapet

Til tross for at det meste av øya er oppdyrket, er det rikelig med kantsoner langs veger og i skifter. Det er derfor mange mindre rom, skapt av høyvokst vegetasjon. Det er et nokså variert landskap, særlig i de sørlige delene av øya. Her er det brutt opp med tresatte beiter, med et passe beitepress. Det er mange fine kantsoner i området. Det står en del eldre trær rundt om som vitner om tidligere tunplasseringer.

Bilder fra områdene ved det gamle klyngetunet.

Beitedyr , beitelandskap og gammel kulturmark

På Øy er det rikelig med beitedyr i dag. Sauer etterbeiter både fulldyrkede arealer, kantsoner og beitelandskaper. Det er flere gårder som driver med ku og tilgjengelige beiter ser ut til å brukes aktivt.

Beitelandskap med innslag av gran

Kantsoner som er aktivt beitet åpner landskapet mot vatnet.

Flere seterbygninger står fortsatt i dette området. Imidlertid mangler helheten med intakte bygninger i kombinasjon med kontinuitet i bruk av beitelandskapet rundt, de fleste steder. På Kvennmoen står ennå seterbygningen fra 1949. Seterbygningene under gården er flyttet flere ganger i samme området og det sees ennå tufter av der det gamle seterhuset står. Landskapet rundt er åpent som følge av beiting med ungdyr og sau i mange år. I dag er seterlandskapet i begynnende gjengroing og det er behov for en innsats med ryddesag og evt mer omfattende

rydding og tynning i de ytre delene av vollen. Brukerne ønsker å sette ytterligere beitpress på setervollen ved å gjerde inn vollen og de nære områdene rundt.

Setervollen på Kvennmoen beites fortsatt.

Biotoper i kulturlandskapet

Øytjønnna ligger som en uberørt biotop omkranset av kulturlandskapet rundt. Dette er et elvedelta som på mange måter er spesielt. Det kan prioriteres økt fokus på verdiene i naturreservatet, som også er lett

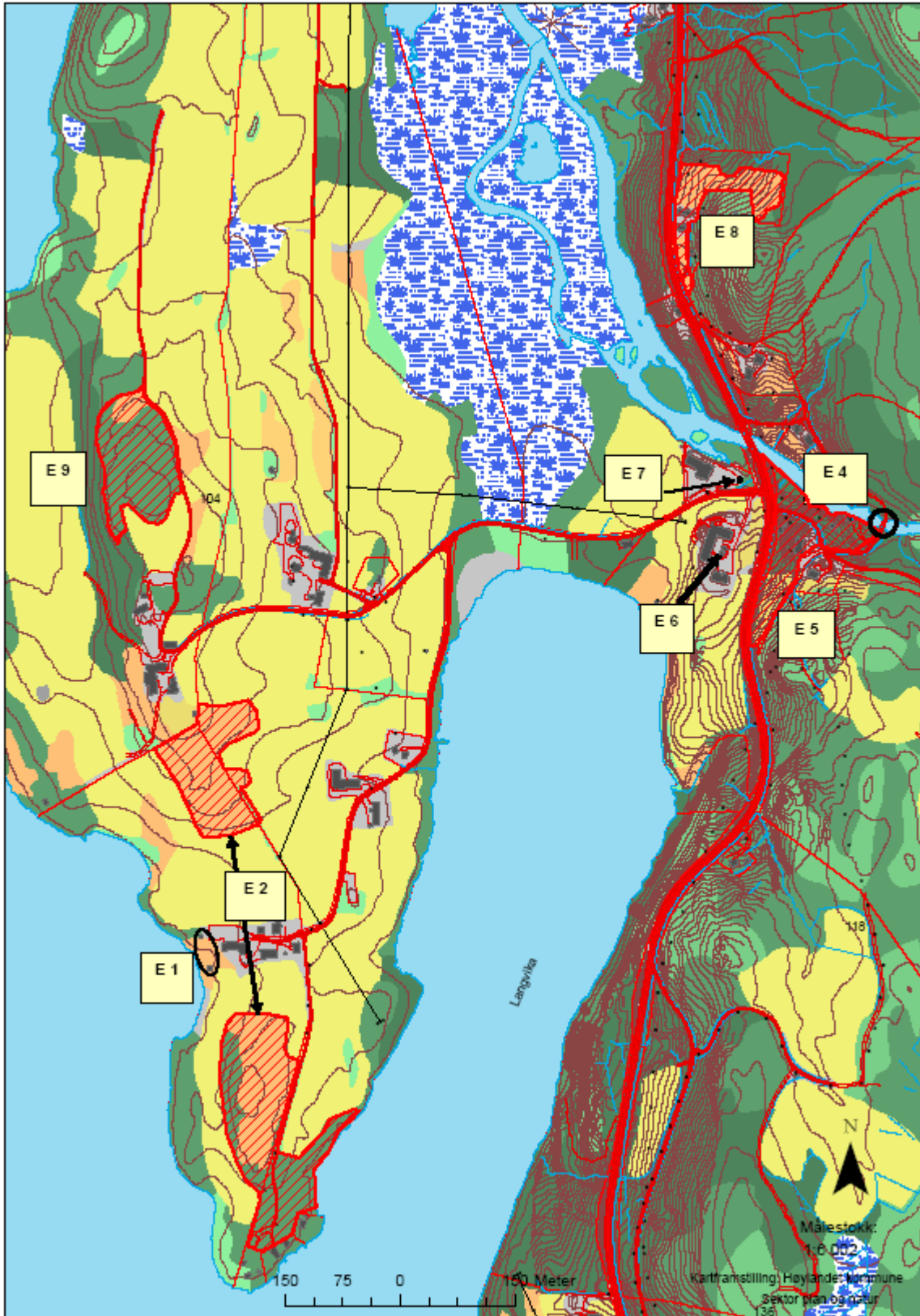
tilgjengelig fra riksveien.

Tiltak

Område	Kartreferanse	Beskrivelse av tiltaket	Prioritet
Øy	E1	<u>Bygningsmessige tiltak på Lorntsgården</u> Sommerfjøs løftes fra bakken Bur settes på stabber Bakerhus tettes for været	1
	E2	<u>Landskapsmessige tiltak</u> <u>Lorntsgården/Magnuskvennmoen:</u> Åpning av beiter/omdisponering av areal sør og nord for gården. Beiting i skogen ”uti i Øyn”	3
	E3	<u>Setermiljø på Kvennmoen</u> Seterhuset fra 1949 trenger en opprustning. Deler av setervollen bør restaureres og utvides i henhold til gamle grenser. Den gamle stien åpnes og merkes der den er utydelig. Setervollen og beiteskogen rundt gjerdes inn for å øke beitepresset.	1
	E4	<u>Restaurering av brua over Øyelva og landskapet rundt:</u> Den gamle brua trenger nytt dekke. Bør fortrinnsvis brukes malmfuru/ kjerneved som dekke. Skogen i området avstandsreguleres, for å få en mer lysåpen skog.	1
	E5	<u>Landskapsmessige tiltak Kvennmoen:</u> Beitene øst for riksveien tynnes og beitetrykket intensiveres. Det bør vurderes å beite områdene ned mot saga for å hindre nytt krattoppslag etter tynning.	3
	E6	<u>Bygningsmessige tiltak på Kvennmoen</u> Restaurering og flytting av bur.	2
	E7	<u>Informasjon om natur- og kulturhistorien i området:</u> Det samles og utarbeides informasjon om den historiske bruken av Øyelva. Det utarbeides og	2

		settes opp informasjon om naturreservatet i Øytjønna.	
	E8	<u>Landskapsmessige og bygningsmessige tiltak på Skogstad:</u> Bygningene er generelt velholdte, men stabburet kunne vært tatt bedre vare på. Landskapet rundt bærer imidlertid preg av å være lite skjøttet. For helhetsinntrykket bør området slås årlig for å hindre krattoppslag.	2
	E9	<u>Beiting Øy</u> Viktig at beitetrykket holdes oppe i de øverste delene av Øy.	3

5.2.6 Landskapsanalyse og tiltak for Bjørليا og Meidalen

Oppdraget med kulturlandskapsplanen omfattet kun områdene sør for vannskillet. Meidalen er tatt med i denne landskapsanalysen fordi det geografisk ligger nærmest Bjørليا. Det hører egentlig sammen i et større område som omfatter Meidalen, Meimoen og Rosendalen rent landskapsmessig.

Terrengform

Området ligger i et middels- til storskala landskap. Hele området rammes inn av slake åsrygger med granskog mot nordvest. Bak skogen ligger fjella. Mot Øyvatnet i sørøst avgrenses området med kantsoner. Tette kantsoner i øst og mer glisne kantsoner mot vest. Noen steder er det åpent mot vatnet. Mot øst avgrenses området naturlig mot et våtmarksområde. En åsrygg (liten morenerygg) i retning nord-sør deler Bjørليا i to store landskapsrom. Meidalen ligger i dalføret nord for Bjørليا, i et eget landskapsrom.

Overflate

Området domineres av kvartærgeologiske avsetninger. Jordsmonnet består av finere masser som silt og leire. På dyrka mark er det grasproduksjon, som oppleves som store grønne flater. Flatene brytes opp av til dels kraftige kantsoner, spesielt langs bekkene. Helt i nordøst i Bjørليا ligger et nedlagt bruk, her ligger jorda uslått. Videre vestover er kantsoner og gammel

beitemark i god hevd som hestbeite. Åsene kledd med granskog oppleves som mørke flater i nordvest. Øyvatnet i sørvest gir en mektig og positiv opplevelse. Tekniske landskapselementer er konsentrert til gårdstun.

Landskapsrom

Bjørliia oppleves som 2 selvstendige landskapsrom. Dette på grunn av en forhøyning i landskapet midt i området. De mørke åsene med granskog mot nordvest gir en markert innramming i bakkant. Mot sørøst er landskapsromma mindre tydelig, siden det ikke er sammenhengende kantsoner mot vatnet. Det vestligste landskapsrommet er delt i to på grunn av et kraftig vegetasjonsbelte langs bekken. Meidalen utgjør et eget rom der dyrka marka ligger langs RV17. Granskog oppbrutt av hogstflater grenser til de dyrka arealene. Dette rommet har et småskala preg, på grunn av at dalen er nokså trang her og at dyrka areal er små og oppdelt.

Landskapselement

Bekker

Helt i sørvest munner Fiskåa ut i Øyvatnet. Nordøst i området har en bortgjemt bekk sitt utløp til vatnet, midt i et kraftig vegetasjonsbelte. Vi finner også mindre bekker med fine kantsoner. Helt i øst har Bjørlielva sitt utløp til Øyvatnet. Den meandrerer i store svinger gjennom et tilnærmet uberørt våtmarksområde.

Dyrka mark

Dyrka mark er et dominerende og positivt element i opplevelsen av landskapet. I Bjørliia er det kun grasproduksjon på dyrka mark.

I Meidalen er en del dyrka mark langs vegen tatt ut av bruk. Dette virker negativt på landskapsopplevelsen. På oversiden av vegen dominerer geitramsen, som et resultat av mangel på slått over lengre tid. Denne delen av grenda står i fare for å gro helt igjen.

Beitemark og beitedyr

På Moan 82/7, ligger et beiteområde på oversida av vegen som holder på å gro igjen. Dette er det ene av tre større beiteområder, som bør holdes åpne ved beiting. Det andre område ligger i den sørvestligste delen av området, som blir beitet av storfe. Det tredje området beites av hester (bilde) og er et stort sammenhengende beite nord for vegen før gårdene. Beitedyrene er landskapselementer som gir liv til

landskapet. Dyr oppleves som positivt og er samtidig viktig for å holde landskapet åpent. Det synes å være overskudd av dyrka mark i Bjørليا og beiting vil være et viktig tiltak for å holde landskapet åpent fremover.

Kantsoner

De tetteste kantsonene finner vi i den nordøstligste delen av området, i overgangen mellom dyrka mark og vatnet/våtmarksområdet. Den sørvestligste delen av området har lave og glisne kantsoner mot vatnet. Midt i området finner vi kraftige kantsoner, hovedsakelig langs eiendomsgrenser og bekker.

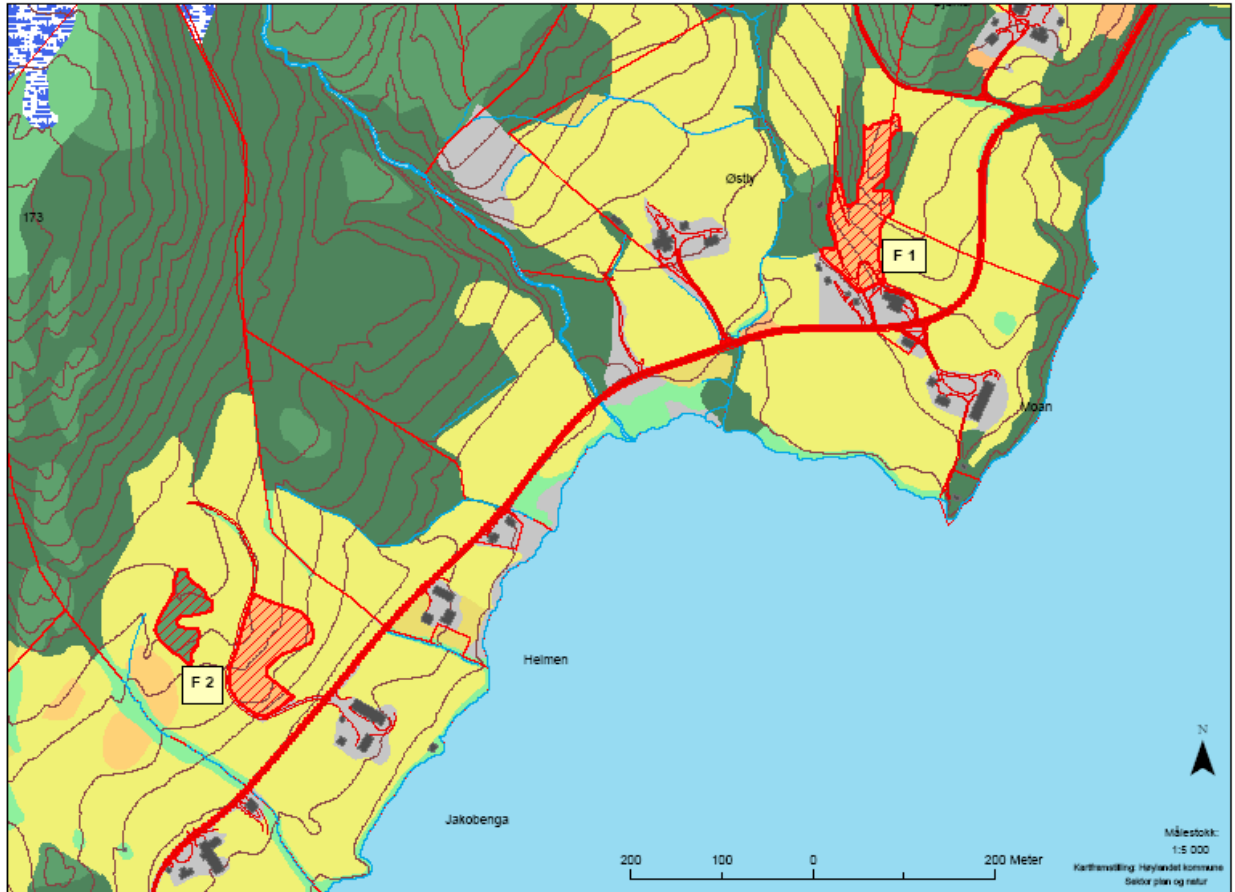
Bygninger

Gårdstuna ligger på begge sider langs bygdevegen gjennom Bjørليا. De fleste bygningene er av nyere dato. Vi finner få gamle bygninger. På gnr. 80/1 er steinfjøset fra 1906 under restaurering. Et stabbur fra 1883 på gården er satt på ringmur i 1986. Bur på gnr. 80/3 trenger noe restaurering. Av setrer under gårdene i Bjørليا fins det i dag en seter til nedfalls (gnr. 80/3), ellers fins kun tufter igjen etter de andre setrene. På gnr. 80/3 er setervollen ennå åpen. Det er aktuelt å restaurere seterbygningen, siden det beites i området hver sommer. Det fins tufter av kvern i Kvernbekken, damanlegg i Bjørlielva og Fiskå, smie og bakerhus på gnr. 80/1

Tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltaket	Verdi
Bjørليا	E1	<u>Tynning og beiting</u>	2

		Rydding og tynning av gammel beitemark på Moan. Med beiting vil området holdes åpent.	
Bjørليا	Ikke kartfestet	<u>Restaurering av seterbygning og beiting av voll</u> Gnr 80/3	1
Bjørليا	E2	<u>Beiting</u> Beiteområde (storfe) bør fortsatt beites.	3
Bjørليا og Meidalen	E3	<u>Slått, evt. inngjerding og beiting</u> Dyrka mark og tilstøtende beiteareal bør slås evt beites, for å holde kulturlandskapet åpent i Bjørليا. Det samme gjelder for Meidalen. En bør se på hvordan arealene kan brukes fremover, for å opprettholde et åpent landskap. Et fellesprosjekt med flytting av beitedyr mellom overskuddsareal/ beitemark i kommunen/ regionen, kunne være aktuelt å prøve ut.	1

6.0 Oversikt tiltak øvre Høylandet

Tiltak	Kart- ref	Verdi	Finansiering		
			Kommunen	RMP	Andre
Områdetiltak –oppfølgingsprosess		1	SMIL		
Felles info om kulturlandskap og mat, randsone Rosåsen		1	SMIL		
Satsing på grønn omsorg/Inn på tunet/Gården som pedagogisk ressurs		1			IN, RN
Flakken/Mjøsund					
Beitepussing, tynning og beiting sør for Mjøsund	A1	2	SMIL		
Tynning og beiting av kanter Mjøsund til Grøtåa	A2	1	SMIL		
Tynning og beiting lokalt i Mjøsundet	A3	3			
Flått/Halbostad					
Restaurering av den gamle Grøtåbrua, parkering og informasjon	B1	1			SVV FM
Tilrettelegging for friluftsteater Bukkene bruse	B2	3			
Skjøtsel av kantarealer til Flåttelva/Flakkan	B3	2	SMIL		
Etablering av rasteplass m	B4	1			SVV

informasjon om området					
Tynning av kantsoner på østsiden av Øyvatnet	B5	1	SMIL		
Hognes					
Tynning og beiting av kantsone	C1	2	SMIL		
Tynning og beiting langs bekk/ravineområde	C2	1	SMIL	Lokal verdi	
Restaurering og flytting av bur	C3	1	SMIL		
Kjølstad					
Landskapsplanting/miljøplanting	D1	2	SMIL		
Tynning av beite	D2	1	SMIL	Lokal verdi	
Registrering og skjøtsel av gammel kulturmark	D3	1/2	SMIL		
Merking av kulturminner	D4	2			
Restaurering av skogstue på brn 77/1	D5	1	SMIL		
Krattrydding	D6	1	SMIL		
Øy					
Bygningsmessige tiltak Lorntsgården	E1	1	SMIL		

Landskapsmessige tiltak Lorntsgården/Magnuskvennmoen	E2	3			
Setermiljø på Kvennmoen	E3	1	SMIL	Lokal verdi Setertilskudd	
Restaurering av brua over Øyelva og landskapet rundt:	E4	1	SMIL	Lokal verdi	
Landskapsmessige tiltak Kvennmoen	E5	3	SMIL		
Bygningsmessige tiltak på Kvennmoen	E6	2	SMIL		
Informasjon om natur og kulturhistorie i området	E7	2			Hist.lag
Landskapsmessige og bygningsmessige tiltak på Skogstad	E8	2	SMIL		
Beiting Øy	E9	3			
Bjørli					
Tynning og beiting	F1	2	SMIL	Lokal verdi	
Restaurering av seterbygning og beiting av voll	F2	1	SMIL	Lokal verdi	
Beiting	F3	3		Lokal verdi	
Slått evt inngjerding og beiting	F4	1	SMIL	Tilskudd til beitelag	

TILTAKSPLAN FOR KULTURLANDSKAP

HØYLANDET, DEL III

Rosendalen-Kongsmoen

LEVENDE LANDSKAP 2009

Heidi Romstad

Frode Stran

Forord

Dette er den siste av tre rapporter fra kulturlandskapsregistreringer på Høylandet. I denne rapporten er området fra Rosendalen til Bjøråa beskrevet. Underveis i arbeidet er det tatt kontakt med gårdbrukerne og møtt dem så langt det har vært mulig.

Det ble fort klart at det var gjengroing og endring av landskapsbildet som ble det store fokuset. I perioden vi har jobbet med denne delen (2007-2009) var flere av gårdbrukerne usikre på om de ville fortsette med beitedyr som følge av store rovvilttap. I mellomtiden er det blitt jobbet med løsninger for å åpne landskap samtidig som en gjerder inn større områder til sauebeite. Sommeren 2009 er det nedlagt en stor innsats på Kongsmoen med gjerding og rydding.

Gjengroingen skyldes for en stor del endrete driftsformer, rasjonalisering og ny næringsstruktur. Det er mange tilfeldigheter som spiller inn på hvilke områder som gror igjen, det kan like gjerne være områder med kulturminner og store estetiske kvaliteter som går tapt. Bevisstheten rundt slike verdier bør derfor være tilstede i alle lokalsamfunn. Det må gjøres prioriteringer lokalt og settes i verk tiltak for at de viktigste verdiene skal bevares. I denne planen har vi prøvd å peke på viktige verdier og tiltak for å bevare disse. I mange tilfeller er styrt beiting en mulig vei å gå, men flere tiltak må ofte virke sammen i et område. Det er fortsatt mulig å gjøre mye med landskapsopplevelsen ved hjelp av det aktive landbruket.

Ved siden av beiting/gjengroing er det også fokusert en del på bygningsmessige tiltak, der gamle sommerfjøs, bur og bakerhus er fremhevet som viktige landskapselementer som bør bevares.

Heidi Romstad og Frode Setran

Høylandet/Salsbruket 2009

Innhold**Innholdsfortegnelse**

Forord	93
Innhold	95
1.0 Kongsmoen i fortid og framtid.....	96
1.1 Historiske linjer	96
1.2 Gjengroing.....	97
1.3 Rovviltproblematikk og beiting	98
2.0 Områdebeskrivelse	100
2.1 Rosendalen	100
Terrengform	100
Overflate.....	100
Rom	100
Landskapselementer	101
Tiltak	102
2.2 Lona og Saur	104
Terrengform	104
Overflate.....	104
Rom	104
Landskapselementer	104
Tiltak	105
2.3 Kongsmoen og År	107
Terrengform	107
Overflate.....	107
Rom	107
Landskapslementer.....	108
Tiltak	109
2.4 Aunet	111
Terrengform	111
Overflate.....	111
Rom	111
Landskapselementer	112
Tiltaksplan.....	113
2.5 Bjøråa	115
Terrengform	115
Overflate.....	115
Rom	115
Landskapselementer	116
Tiltaksplan.....	116
Referanser.....	118

1.0 Kongsmoen i fortid og framtid

1.1 Historiske linjer

Fra bosettingshistorien i kommunen vet vi at det var veidefolk som kom fra kysten og gradvis inntok Høylandet fra Follafjorden. I steinalderen veidet de etter rein oppover dalene og etter hvert ble det fast bosetting. Funn fra Kongsmoen viser at det allerede i bronsealder (1500-500 f.kr) var bosetting her. Det er overveiende funn av steinredskaper fra denne perioden, selv om bronseredskaper etter hvert blir mer vanlig lenger sør i landet. Noen funn indikerer den menneskelige aktiviteten på Kongsmoen:

Funn fra yngre steinalder

- Bjøråa: Skaftholøks
- Lona: Flåkniv av skifrig sandstein

Funn fra bronsealder:

- Lona: Flat kølle av stein
- Kongsmoen: rombisk øks av porfyr

Fra eldre jernalder er det gjort noen funn i kommunen, men ikke mange. Det tyder på liten fast befolkning ennå.

- År/Aune: Eldstein og stykke av leirkar, tapt

I yngre jernalder 600-1000 e.kr. fins det mange funn her i kommunen. Bosettingen startet nå for fullt og gravhauger fra den tiden fins på flere gårder. Folk lærer nå å lage jern av myrmalm. Kniver, sigder og sverd er funnet fra denne tida.

- Aune: 6 hauger/røyser, pilspiss, samisk offerplass, sverd, klinknagler, glassperler
- Aar: 4 gravhauger/røyser, deler av sigd, knivspiss, pilspiss
- Saur: 1 gravhaug/røys, to økseblad, spenne ved Bjørtjønna
- Kongsmoen: 2 gravhauger/røyser, kullmile
- Bjøråa: 1 gravhaug/røys

År har vært den gården som tidligst var bosatt. Navnet Aar kommer av ”stedet mellom åene”. Denne primærgården ble etter hvert delt opp til flere gårder i eldre jernalder. Navn i kommunen fra denne perioden er naturnavn (År, Eid, Øy).

Aunet er navn fra en ødegård, trolig lagt øde under svartedauden, men ryddet i tidlig jernalder.

Kongsmoen, navnet forklares med at gården tidligere var krongods (Kongens gård)

Lona er et naturnavn fra en stille flytende elv.

Saur: våtlendt mark

Bjøråa: kommer av bjor, bever

Kongsmoen var tidlig et viktig sentrum for handel mellom nord og sør. Det gikk en ferdselsvei fra Grong inn Gartlandsdalen over til Brembu og nordover i Høylandsdalføret og til Kongsmoen, videre til Bindalen. Det gikk også en vei der de store vatna ble brukt, Eidsvatnet og over Drageid til Grongstadvatnet. Denne veien gikk oppover bygda og møtte den andre veien møtte den første omtrent ved vassskillet (Meidalen) og gikk sammen til Kongsmoen.

Særlig langs den østligste ferdselsveien finne vi i dag mange gravhauger på midtre Høylandet. På Kongsmoen (gårdene) er det registrert to gravhauger (har vært flere gravhauger, en av den grav ut av elva), på Årmoen fire og i Aunet seks. Det kan være grunn til å tro at en porfyrøks som ble funnet ved utløpet av Kongsmoelva stammer fra denne gravhaugen.

1.2 Gjengroing

Kongsmoen var det første området som ble bosatt i dagens Høylandet. Det er vanskelig i dag å se for seg den betydningen som Kongsmoen har hatt oppgjennom tidene, men den har nok vært stor. Herfra går det ferdselsveier til Bindalen, Nærøy og indre Namdalen. Kongsmoen var en gang et sentrum der varer fra Namdalen og Sverige ble fraktet og sendt i båt nordover. Det var enklere å ta varene gjennom Høylandsdalføret enn å segle ut Namsfjorden og over Folla.

Kongsmoen ca 1950. Fortsatt et åpent landskap. Bildet er utlånt av Kristin Almås

Kongsmoen er et vakkert sted der to elver møter fjorden og betingelsene for å drive landbruk er blant de beste i kommunen. Det er drevet landbruk her i flere tusen år og fortsatt er det mange aktive bruk her som holder landskapet åpent. Her, som ellers i Namdalen og Norge, er det likevel

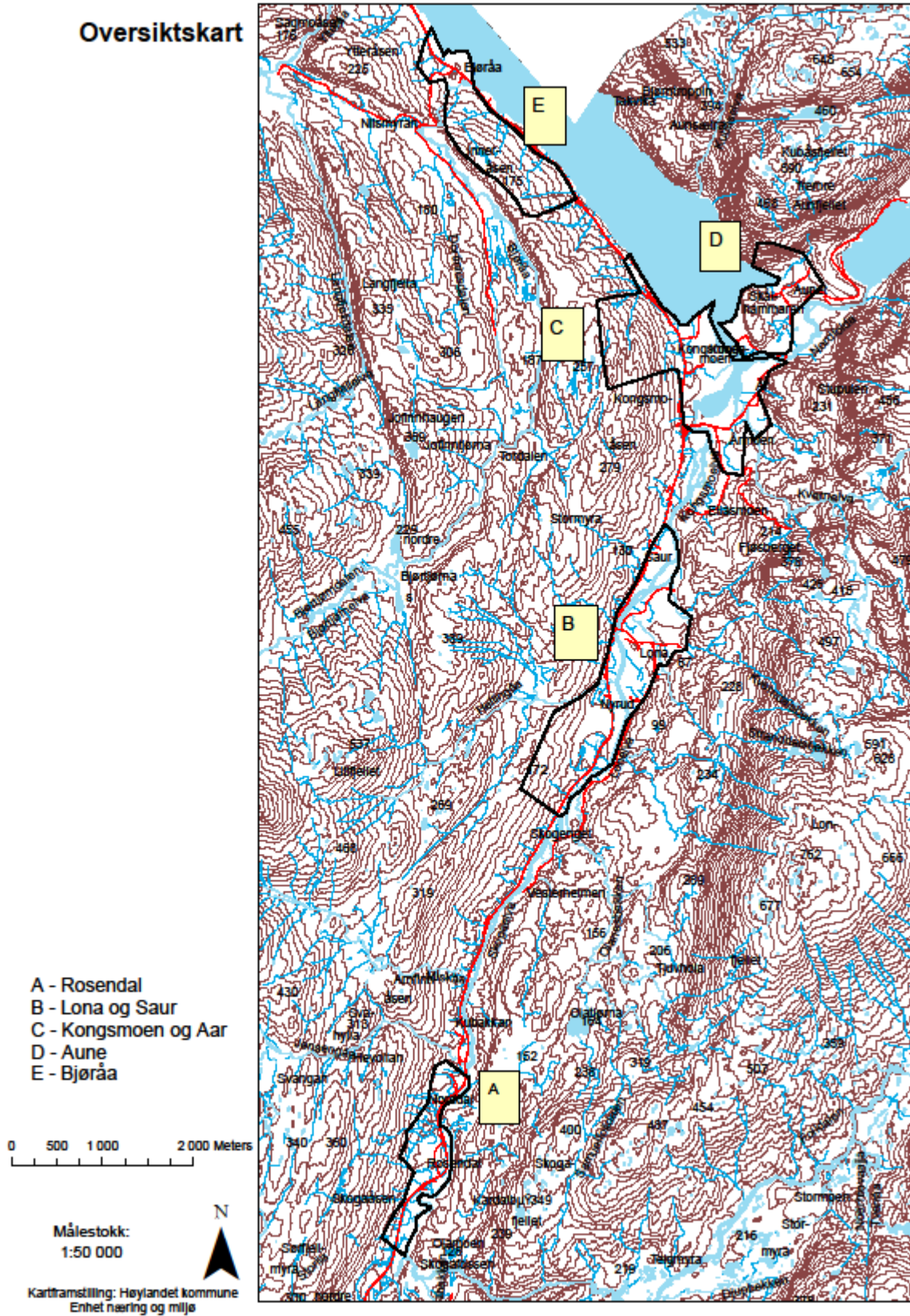
et visst preg av at det gror igjen. Områder som ble slått og beitet for 40 år siden er nå kommet gjennom gjengroingsfasen og har nådd slutfasen –skog. Dette er ikke heldig for landskapsopplevelsen. Særlig når man mister utsikten mot elver og langs fjorden, enten det er for de fastboende eller for folk på gjennomreise. De fleste vi har snakket med på vår tur rundt på gårdene har vært enig om at gjengroingen ikke er ønskelig. Det heldige med situasjonen er at det fortsatt finnes mye beitedyr på Kongsmoen. Ungdyr og sauer beiter i landskapet i alle deler av bygda. I denne planen har vi tatt sikte på å peke ut noen områder som med fordel kan hentes tilbake til det beitelandskapet som det en gang var.

1.3 Rovviltproblematikk og beiting

Beitenæringen på Kongsmoen står i dag under sterkt press som følge av store rovdyrtap. Tapene er ikke forenelig med økonomisk bærekraftig sauehold og i lengden vil ikke dette gå. Det er derfor en reell fare for at flere, kanskje alle, som driver med sau tvinges til å slutte. Følgene er opphør av beiting i utmark, i tillegg til at beitingen i bygda også vil minke. Den beskrevne gjengroingsproblematikken vil akselerere. Disse to problemene kan ses i sammenheng. Ved å benytte seg av muligheter til å få støtte til å gjerde inn områder med rovviltsikre gjerder på arealer som grenser til bygda vil beitepreget kunne opprettholdes.

I forbindelse med kartleggingsarbeidet, ble det i samråd med grunneierne og forvaltningen utarbeidet en plan for rydding og inngjerding av beiter med rovdysikre gjerder ”Beiting, kulturlandskap og tapsforebygging” (Levende Landskap 2008). Tiltakene er påbegynt og finansiert av Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

Oversiktskart

2.0 Områdebeskrivelse

2.1 Rosendalen

Omfatter gårdene på gnr 79. Her er tre aktive bruk, med melkeproduksjon og sauehold. I tillegg er det to bruk ute av drift, men jorda er utleid.

Terrengform

Rosendalen er en langstrakt dal der Skogaelva kommer ned fra øst gjennom Skogafossen og renner nordover mot Kongsmoen. Dalsidene på begge sider er nokså bratt og tett granskog danner bakteppet. Elver og bekker har lagt opp og gravd ut bratte kanter og til dels smådaler fra hoveddalføret. Dette synes ikke så godt fra RV17, da både terrengform og delvis også skog vokser ned til veien. To av de aktive gårdene ligger på plataet ovenfor elva, mens den tredje som er i drift ligger på nivå med elva.

Overflate

Både oppe på plataet overfor elva og i dalbotnet er det store sammenhengende arealer av dyrka jord. Pr i dag er det små arealer som er brakklagt og landskapet fremstår som velpleid. Kantsoner er gjennomgående tynnet i hele Rosendalen, som

vilttiltak noen år tilbake. I tillegg er det nokså store områder som beites i randområdene til den fulldyrka marka.

Landskapet er samtidig oppdelt med skogteiger og kantsoner, både langs elva, mellom beiteområder og i eiendomsgrensene. Enkelte områder som i dag er skogvokst er en lysåpen beiteskog med mye lauv. Store deler av området har derfor kulturpreg, med en fin variasjon mellom slått, beiting og naturbiotoper.

Rom

Rosendalen består hovedsaklig av to rom. Den sørlige delen av Rosendalen er et overordna stor sammenhengende rom som rammes in av dalsidene. Plataet med to gårder ligger midt i dalen og danner vegg nordover i rommet. På den andre siden av plataet ligger de andre bosettingene og

dette utgjør det andre store rommet. For øvrig gir ikke landskapet mye romfølelse, da dyrkamarka henger mye sammen, kantsonene er nokså åpne og en ser dermed ganske vidt når man befinner seg i et av de to rommene.

Landskapselementer

Trær og kantsoner

Som nevnt er landskapet fint oppdelt med kantsoner som gjennomgående er velpleide. Ved

tytning av beiter er det satt igjen en del store trær. Spesielt står det ei stor bjørk av monumental karakter på platået overfor RV17.

Beitedyr og beitebakker

Det er beitedyr å se i landskapet gjennom hele sommeren. Sau og kyr beiter ned til RV17 ved de sørligste gårdene og lenger nord beiter både ungdyr, kyr og hest. Beitedyr gir landskapet en større opplevelsesverdi, de setter farge på og gir liv til landskapet.

Skogafossen

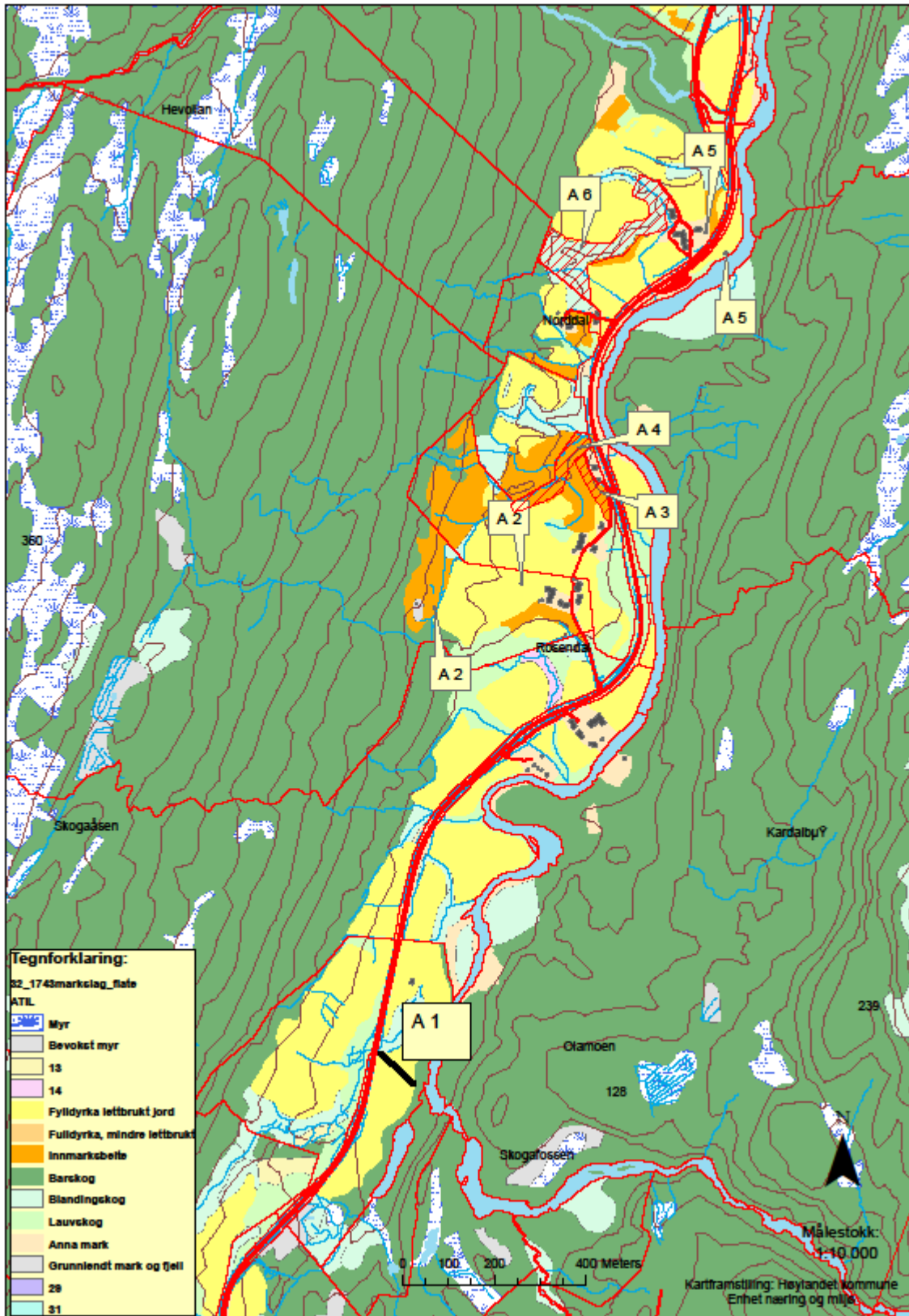
I løpet av sommeren stopper flere hundre biler for å oppleve den vakre fossen som velter utenfor bergkanten i øst. Ved stor vannføring er fossen en stor opplevelse og det er ikke til å unngå at den trekker oppmerksomhet. Pr i dag er det ikke skiltet til fossen eller tilrettelagt utkjørsel.

Bygninger i landskapet

Det står en rekke bygninger igjen fra tiden før det industrielle jordbruket. To bakerhus i god stand, et sommerfjøs og to bur står i dag på gårdene som er i drift. De fleste har tett tak, men trenger noe vedlikehold.

Tiltak

Område	Kartref	Beskrivelse av tiltaket	Prioritet
Rosendal	A1	Parkering og informasjon om Skogafossen 79/7 I samarbeid med Høylandet kommune bør det tilrettelegges en stoppeplass med utkjørsel og snuplass for turister. Det utarbeides noe informasjon om Rosendalen og den aktiviteten som har vært i tilknytning til fossen tidligere. Det lages en enkel sti over enga og legges tilrettelegges et utsiktspunkt på elveterrassen mot fossen.	1
	A2	Bygningsmessige tiltak 79/7 Bakerhuset trenger ny grunnmur, evt flyttes noe samtidig. Sommerfjøset brukes av ungdyra som skygge og le om sommeren. Det trengs enkelt vedlikehold for å sikre bygningen fremover.	2
	A3	Slått av beitebakke 79/3 I lia ned mot RV17 har det beitet sau i lang tid. Lia har fått et sterkt preg av sølvbuketuer pga at det ikke er slått på lenge. Dette område bør slås en gang i mellom og beites jevnt.	2
	A4	Utvidelse av beite mot nord 79/3 Saubeitet kan forlenges langs RV17 ved at det tynnes i skogen nord for gårdsveien. Det bør tilstrebes å beite så mye som mulig langs riksveien.	2
	A5	Bygningsmessige tiltak 79/1 Buret og bakerhuset har fuktskader i nedre del. De bør løftes og settes på steiner for å unngå fortsatt forringelse.	1
	A6	Tynning av beiter 79/1 Store deler av lia og skogen vest for gården og dyrkamarka, beites ekstensivt i dag. Ved å tynne skogen på samme måte som tidligere STILK-prosjekt sør i Rosendalen, vil en oppnå store sammenhengende beitelier gjennom hele norddelen av dalen. Dersom det er ønske og behov for det kan beitet utvides til å omfatte beiter på eiendommen som grenser til denne i sør.	1

2.2 Lona og Saur

I den sørligste delen av grenda Kongsmoen ligger Lona og Saur. Lona var tidligere den sørligste gården i tidligere Foldereid herred. Grenselinje mellom Øvre Halva og Ytre Halva gikk mellom Lona og Rosendalen. Det er 4 bruk i drift her, 2 med sau, et med melk (samdrift), et med okser

Terrengform

Området er avgrenset i vest av en grankledt ås. I øst preger bratte fjell landskapet og i overgangen mellom dalbotnet og fjellet er de en sone med granskog. Dalen er tidligere havbunn i fjorden som gikk fra Folla til Namsenfjorden. Siden har landet hevet seg og elveavsetninger ligger over de marine avsetningene.

Overflate

I dalbotnet er det sterkt preg av jordbruksaktivitet. Det er en lett jordtype med innslag av sand og silt i de øvre lagene, som er elveavsetninger. Disse er gravd ut av elva i flere stadier og en viss terrasse-utforming kan i dag ses med gårdene på den øverste terrassen og dyrkajorda som ligger på nivå med elva. Det meste av dalbotnet er fulldyrket mark men i vest ved overgangen til utmarka fins det fortsatt noen beiteområdet som beites med sau tidlig på året.

Elva er det dominerende elementet og det meste av jordbruksarealet ligger øst for elva. Veien går helt i vest i dag, men den gamle ferdselsveien gjennom bygda gikk trolig på østsiden av elva.

Rom

Området er delt i to rom. Et rom dannes sør, Lona og et i nord, Saur. Rommene er delt med en avsetning som ligger omtrent midt i dette området og her krysser også broa elva. Avsetningen deles av en bekkedal nord for Lona, som har retning sør-nord.

Landskapselementer

Beitedyr

Mye sau beiter dette landskapet, enkelte områder er gjerdet inn som beredskapsområder ved rovviltskader. Jfr bildet th.

Elva

Elva er et svært sentralt landskapselement på Lona, særlig der den flyter gjennom jordbruksområdene i sør. Etter hvert minker elvas opplevelseskvaliteten når den renner

lenger unna veien og blir mer utilgjengelig, etter å ha passert Saur.

Bygninger

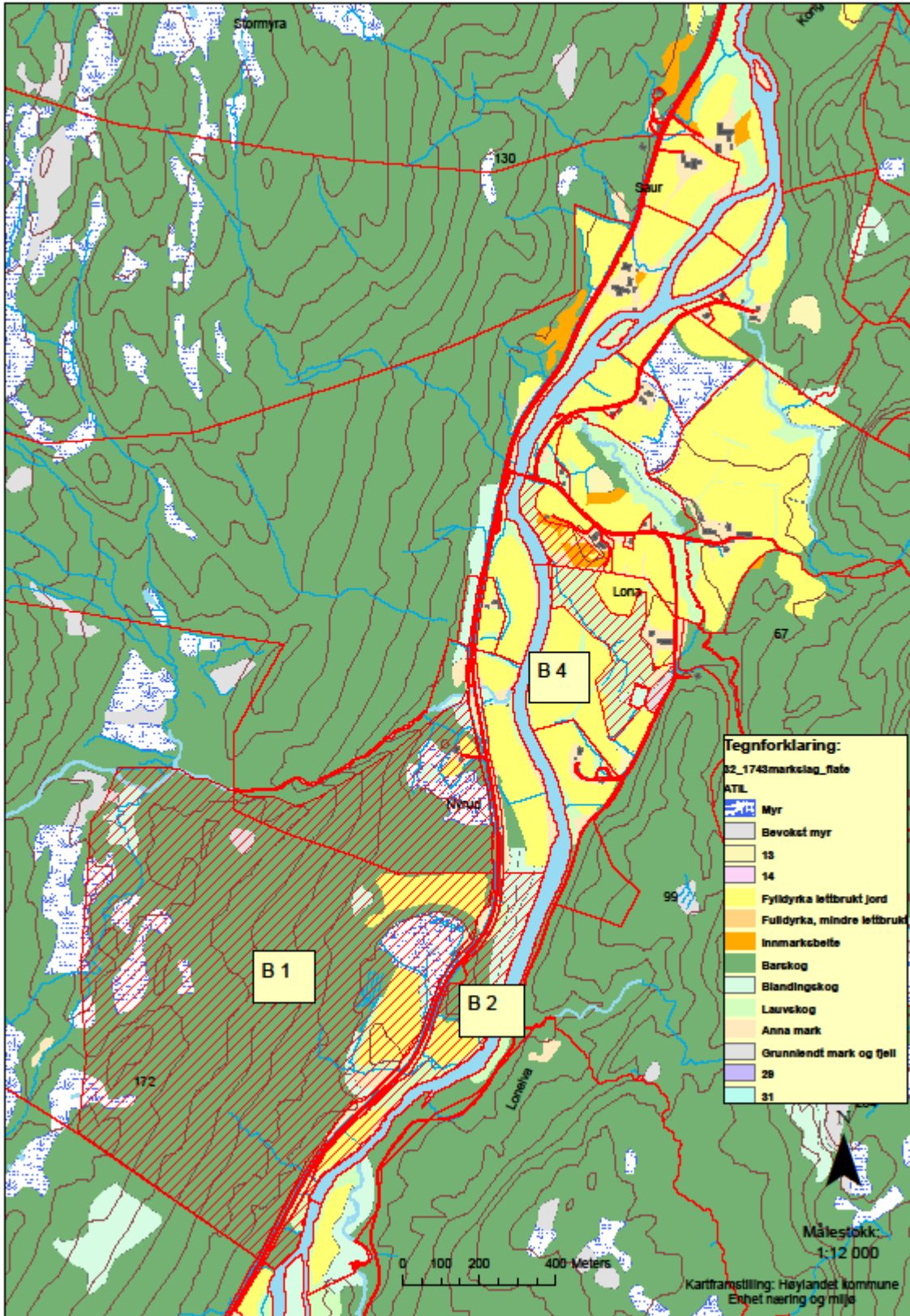
Det står igjen svært få bygninger fra tiden før 1945 i dette området, for øvrig preges landskapet av gårder i aktiv drift.

Ferdselsvei

Den gamle ferdselsveien fra Follafjorden til Namsenfjorden gikk over Kongsmoen. Den gikk fra Årmoen, krysse elva ved Saur og fulgte da vestsiden av dalen til den delte seg til to veger i Meidalen.

Tiltak

Område	Kartreferanse	Beskrivelse av tiltaket	Prioritet
Lona/saur	B1	Rydding av beite V for RV17 (jfr tillegg til plan for gjerding og tapsforebygging 2008)	1
Lona	B2	Rydding av gammel kulturmark sør for Lona jfr rovviltplan (gjennomført 2008)	1
Saur	B3	Merke og kartfeste ferdselsvei, gjerne som ledd i forlengelse av Pilgrimsleden	1
Lona	B4	Rydding, gjerding og beiting på Lona, åpning av kanter for å heve opplevelseskvaliteten	2

2.3 Kongsmoen og År

Gårdene År og Årmoen ligger innerst i fjordbotnet på Kongsmoen (stedsnavnet), mot sør og øst. Gårdsnavnet Kongsmoen kommer fra området på vestsiden av fjordbotnet.

Terrengform

Gården År er avgrenset av elva Nordfolla og den skogkledde åsen Hammaren mot nord. Mot vest utgjør indre del av fjordbotnet en naturlig avgrensning, med slakke skogkledde lier bakenfor Kongsmogårdene. Mot øst er det en markert avgrensning mot det bratte fjellpartiet Stupulen. I sør markerer Kvernelva et skille mot Årmoen. Her fortsetter et åpent landskap mot Lona med Kongsmoelva i dalbunnen. Gården Kongsmoen ligger ned mot fjordbunnen i øst. I sør munner Kongsmoelva ut i fjordbotnet ved Sagbotnet. I nord ligger fjorden åpen.

Overflate

Gårdene ligger rundt utløpet av de 3 elvene Kongsmoelva, Kvernelva og Nordfolla som munner ut ved Kongsmoen. Det er store løsmasseavsetninger, som har gitt grunnlag for mye oppdyrket mark. Dyrka marka er oppdelt av en rekke større og mindre elver og bekker som alle munner ut i fjordbotnet. Dette er areal som tidligere ble beitet og holdt åpent. I dag er dette areal som er sterkt gjengrodd, og som gjør at landskapet tettes til.

De tre elvene som munner ut i fjordbotnet er tydelige i landskapsbildet. Kongsmoelva og Nordfolla har begge brede løp, som munner ut i et forholdsvis bredt fjordbotn. Riksveien går i vestre del av Kongsmoen. Elve- og bekkeløpene har gravet i løsmassene, som har gitt landskapet en rekke bekkedaler.

Rom

Tettstedet Kongsmoen oppleves som et stort landskapsrom, når en ferdes langs riksveien. Tar en av fra riksveien og beveger seg ned mot sentrum, forbi skolen og videre til År, vil en oppleve flere mindre landskapsrom. Rommene dannes når det etableres brede og tette kantsoner som en følge av beitemark som ikke blir beitet lenger.

Stupulen

Landskapslementer

Taubanen, som ble bygget 1951-52 for å frakte kis fra Skorovatn er fjernet. Historien om denne transporten kan være et interessant tema å hente frem da det fortsatt er folk som har interessant stoff om dette som bør skrives ned. .

Det har vært flere sager, og mølle i Kvannelva og ovenfor Aunvatnet.

Dvergstu ved Fjøsberghaugen er ei røys som ligger overfor Saur, på andre siden av elva. Opprinnelsen til denne oppmurte røysa er uklar.

Beitedyr

På År og Årmoen er det betydelige beiteareal, som ikke er i bruk lenger. Kongsmogårdene har beitedyr, både sau og storfe.

Elvene

På Kongsmoen møtes flere elver. Til dels store elver som Kongsmoelva og Nordfolla utgjør betydelig og sentrale landskapselement i bygda.

Bygninger

Bakerhus på gården til Stein Erik Sommerfjøs på År.

Ferdselsvei

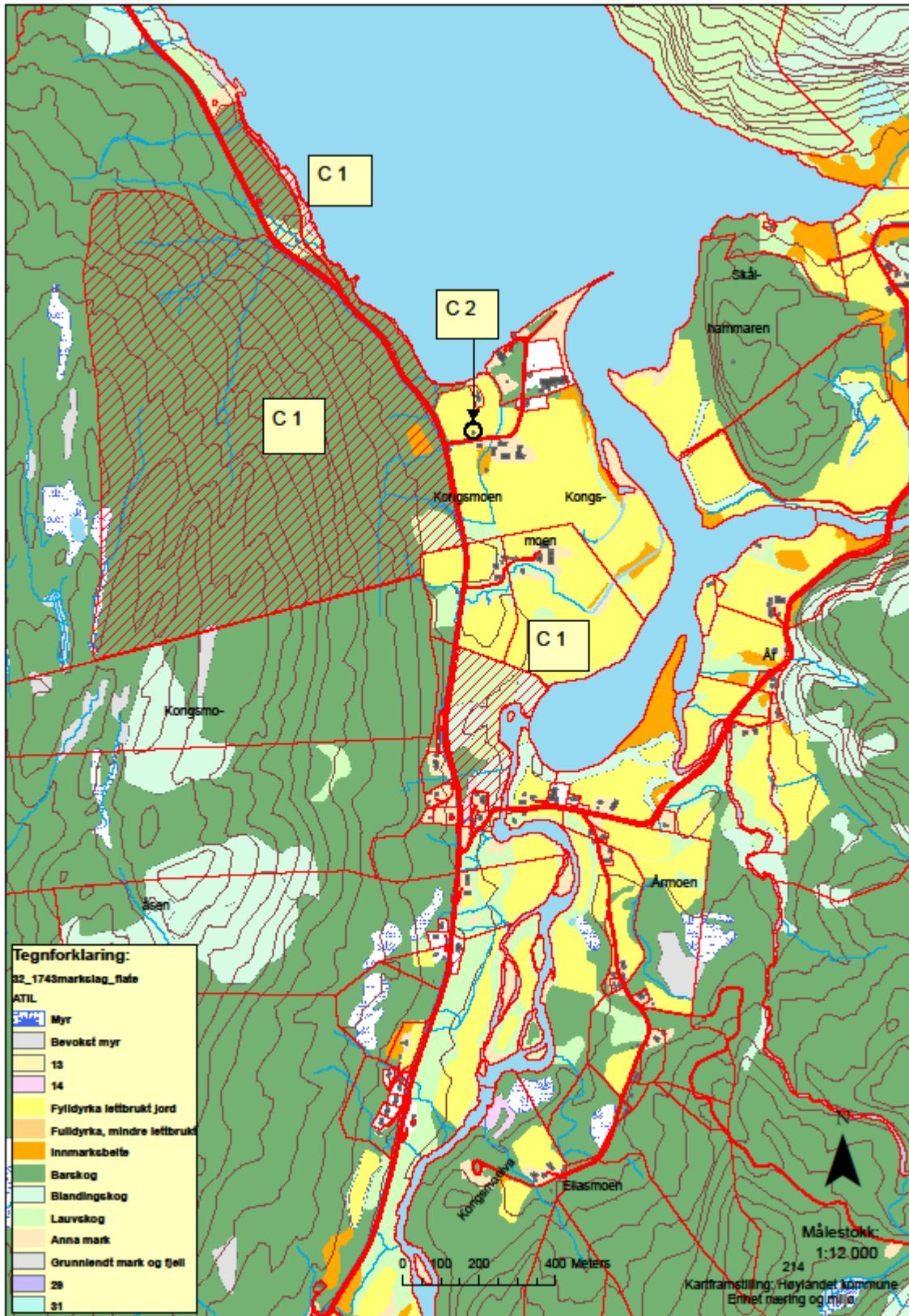
Den gamle ferdselsveien fra Follafjorden til Namsenfjorden gikk over Kongsmoen. Den gikk fra Årmoen, krysset elva ved Saur og fulgte da vestsiden av dalen til den delte seg til to veger i Meidalen. Enkelte har ment at Pilgrimsleden til Gløshaugen burde utvides nordover og følge den gamle ferdselsveien over Gartlandsheia, Brembu og oppover Høylandsdalføret til Kongsmoen.

Det var også ferdselsveg over til Namsskogan.

Tiltak

Område	Kartref	Beskrivelse	Prioritet
Kongsmoen	C1	Rydding av beiter	1
Kongsmoen	C2	Bygningsmessige tiltak (Bakerhus Stein Erik)	1
År	C3	Historien til kistransporten	
År	C4	Pilgrimsleden fra År til Gløshaugen	1
År	C5	Gravhauger	

2.4 Aunet

Terrengform

Ved tunet på br.n 1 og 2 er det funnet hustufter fra 1600-tallet. Dette er trolig det opprinnelige tunet. Herfra er det fin utsikt over Aunbukta (tidligere jekthavn) og fjorden. Åsen bak gårdene er en endemorene som ligger øst-vest i dalføret og danner avslutningen av dette dalføret mot vest, mellom Årfjellet og Aunfjellet. Østover i dalen ligger tre vatn etter hverandre, Aunvatna. Elva Nord-Folla er grenseelv mot År.

Hele området er preget av kratige terrengformasjoner, med de bratte fjellene, den store moreneryggen og den åpne fjorden. Dette er et fjordlandskap som er sjelden i Trøndelag.

Overflate

Det dyrka arealet ligger på marine strandavsetninger. Hele fjordbotnet og sidene som vender mot Nord-Folla under moreneryggen, er dyrka mark eller beite. Enkelte kantsoner danner grenser mot fjorden og mellom eiendommene. Både nærområdene til gårdene og utmarka er beitet tidligere med sau eller storfe. Nå er det mest de nære områdene til gårdene som beites, med storfe.

Rom

Området er delt i to rom, et inne i Aunbukta, som har klare avgrensinger med fjellet i nord og moreneryggen i øst. Rommet åpner seg, som et vindu, med svært god utsikt mot øst. Den sterke romfølelsen gjør stedet spesielt, og det er en opplevelse i seg selv å komme inn i et slikt landskapsrom.

Det andre rommet ligger sør for høyden og tunet der er av nyere opprinnelse etter at gården ble delt i to deler. Det første tunet lå opprinnelig oppe ved gården i Aunbukta, der står det nå bare et gammelt

bur igjen.

Nede i dalen mot elva er også rommet svært avgrenset med Årfjellet i sør-øst og Skålhammaren i vest. Rommet er mer langstrakt og langs veien er det mye kratt og trær som begrenser sikten og dermed gjør landskapsopplevelsen mindre.

Landskapselementer

Naturreservat i Kubåsen –biologisk mangfold

Naturreservatet ble opprettet i 1984. Her ligger Nord-Trøndelags største almebestand. Den tidligere stien til Aunsetran gikk gjennom det som nå er reservat. Her fins også en stort mangfold av arter som kan være interessant å ta i øyesyn. Det kan derfor være aktuelt å merke stien til Aunsetran og utarbeide noe informasjon om området.

Moreneryggen

Den store endemorenen er et markert landskapselement, både pga størrelsen men også fordi den har et stort sår som er synlig fra RV17. Den gangen grustaket ble åpnet var nok ikke den estetiske virkningen vurdert.

Elva Nord-Folla

Elva er ei typisk smålakselv og vassdraget er vernet i likhet med de to andre nemte elvene. Nordfolla har den sørligste kjente forekomsten av sjørøye. Det er satt opp informasjonstavle like ved brua.

Gammel kulturmark og beitedyr

Landskapet i Aunet er beitet i århundrer, trolig enda lenger. Gårdens historie er noe usikker, da den trolig var en ødegård. Det åpne slåttelandskapet med beitemark er verdifullt som dokumentasjon på

historien.

Aunsetran

fortsatt kan setervollen oppleves, selv om den er delvis igjengrodd. Dette stedet er viktig å ta vare på for fremtiden, da det var den eneste setra i kommunen i et typisk fjordlandskap.

Bygninger

Det står to bur i Aunet, begge tilhørende den nederste gården. Den ene står ved den øverste gården og kan fortsatt restaureres. Det andre står på den nedre gården og er fint restaurert.

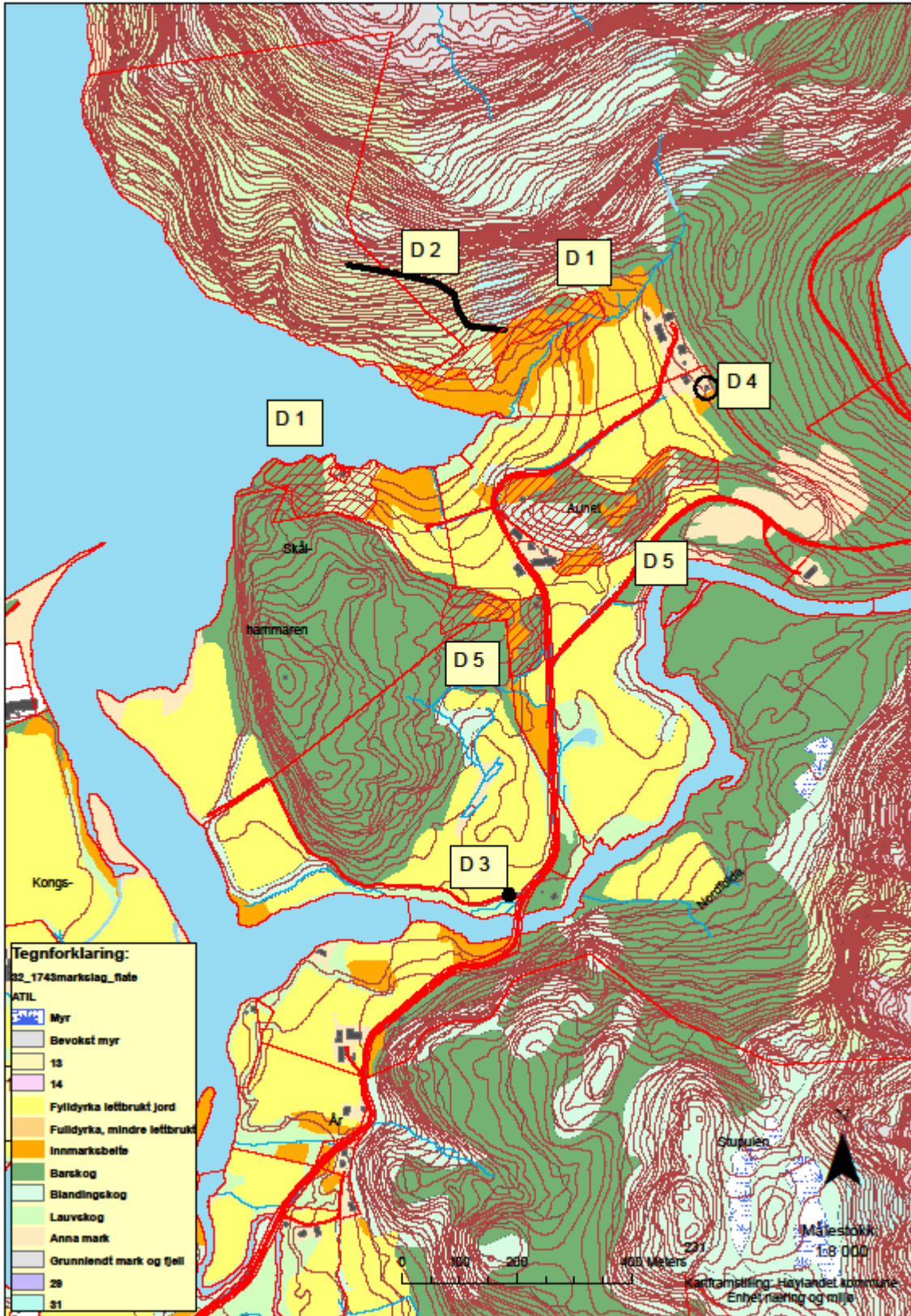
Kulturminner

Det fins flere gravhauger i området, den ene ligger i beitet i den øverste gården.

Tiltaksplan

Område	Kartref	Beskrivelse	Prioritet
Aunet	D1	Tynning av beiter	2
Aunet	D2	Merke sti til Aunsetran/Kubåsen	1
v/Nordfolla	D3	Utarbeide info om Kubåsen/Aunsetran, ferdselsvei. Legge ut info v/punkt	1
Aunet	D4	Det gamle buret som hørte til gården mens den var delt, står fortsatt. Det bør tas vare på, evt flyttes.	1
Aunet	D5	Det beites med storfe, kyr og ungdyr, i områdene nordafor gården og vest for veien på nedsiden av gården. Disse beiten kan med fordel tynnes gjennom og beites med større beitetrykk	2

2.5 Bjøråa

Terrengform

Tunet på Bjøråa ligger mellom fjorden og de skogkledte åsene mot vest. Gården er bygd og dyrket på hav- og fjordavsetninger av ulik tykkelse.

Overflate

Gården Bjøråa danner et åpent landskap omkranset av granskogslier mot vest og sør. Selve tunet ligger på det høyeste punktet i terrenget og det heller ned til begge sider der jorda er dyrket opp. Gården er en typisk fjordgård, som ikke er et helt vanlig innslag i Nord-Trøndersk sammenheng. Det har tidligere var en gård til i Bjøråa, det er nå Statskog som eier denne eiendommen. Arealene her holdes i hevd med slått og beiting på gården som er i drift med sauehold.

En rekke bekker kommer fra lia overfor og elva Bjøråa renner ut i fjorden like sør for gården. Ved utløpet av elva ligger en fin badestrand vendt mot sør. Langs elva innover i dalen ligger også noe oppdyrket mark, som er myr som er oppyrket.

Mye av landskapet rundt gården brukes i dag til høstbeite for sau. Alt areal som ikke er dyrket mellom fjorden og RV17 beites av slaktelam på høsten. Her fins et variert beite med grasrik skogsmark, strandeng og noe fulldyrket mark som ikke slås. Sommeren 2009 ble landskapet nord for gården ryddet og inngjerdet, som ledd i tapsforebyggende arbeid. Det er ønskelig å ytterligere forsterke beitepreget ved å åpne skogen mer i det inngjerda området sør for gården.

Rom

Områdene som er dyrket gir en romfølelse fordelt på to hovedrom, nord og sør for gården. Kantvegetasjon deler opp rommene, særlig i den nordlige delen slik at romfølelsen er sterkest der. I den sørlig delen åpner rommet seg mot fjorden og gir en følelse av å være i et fjordlandskap.

Landskapselementer

Beitelandskap

Sau beiter i landskapet på høsten. Sør for gården er det ryddet et skogsområde som nå er et mer åpent beitelandskap.

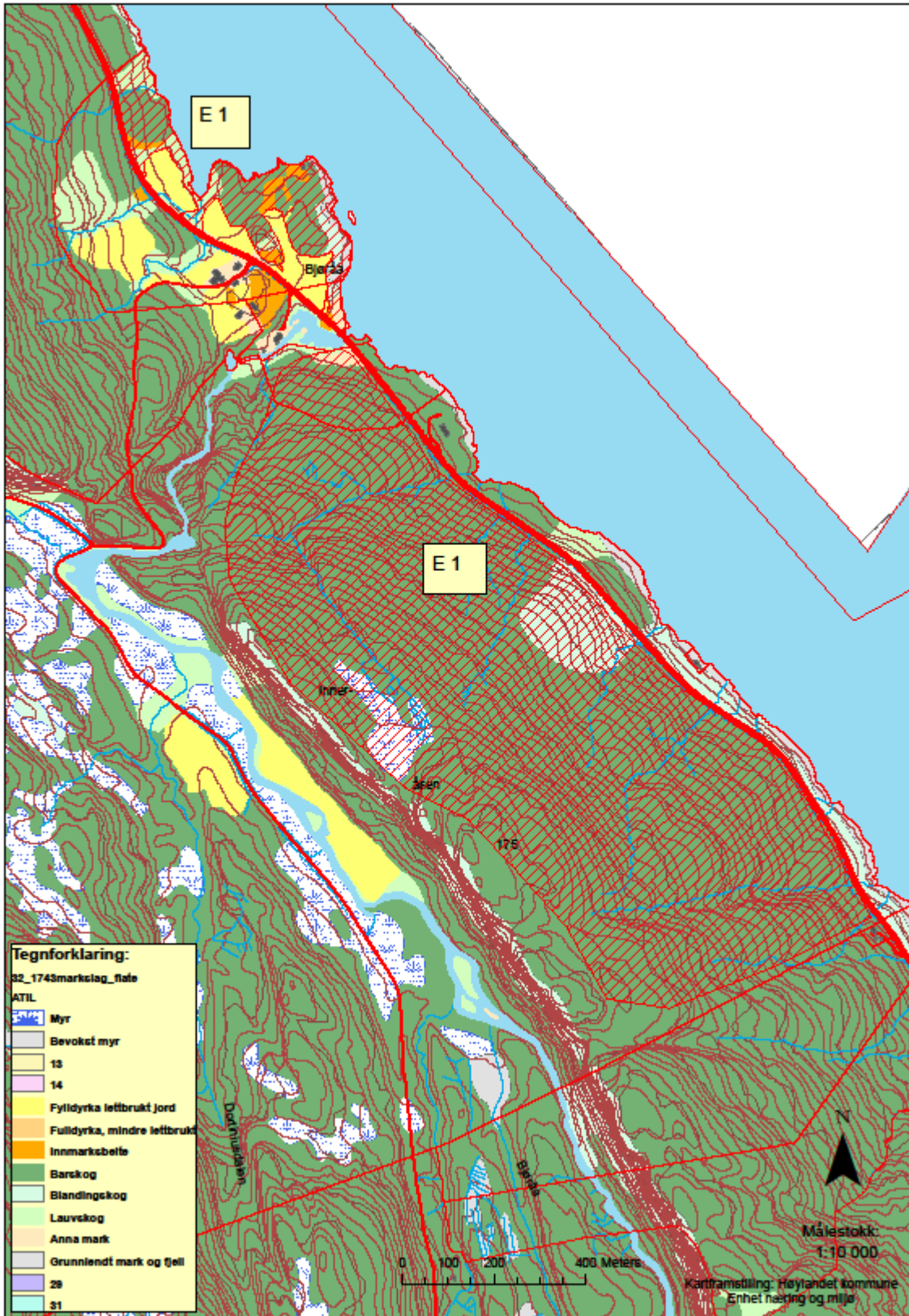
Trær i landskapet

En stor bestand av osp står på haugen rett overfor tunet. Denne er særlig markert på høsten da ospa blir gul.

Tiltaksplan

Område	Kartref	Beskrivelse av tiltaket	Finansiering
Bjøråa	E1	Rydding og åpning av beiteskog sør for Bjøråa	SMIL/FMLA

Referanser

Gartland, Kirsten J. (2003): Ferdselsveger og folkeminner – mellom grensebygd og namdalskyst.

Leirvik, Kåre og Sveinung (1980): Nærøy Bygdebok I. Gårder og slekter i Foldereid 1600-1964.

Romstad, I (red) 1984: Bygdebok for Høylandet, bind III. Generell del.

Romstad, I. (red) 1993: Kongsmoen før 1964. Bygdebokhefte, tillegg til generell bygdehistorie for Høylandet.

Gnr	Bnr	Eier	Art	Status
77	1	Solbjørg Kjølstad	4 stk gravminner, 1 gravfelt	Automatisk fredet
78	8+1	Kjell O. Øie	Fangstanlegg, gravfelt, 2 gravminner	Automatisk fredet
			annen arkeologisk lok	
78	3	Margit Valmo	Havneanlegg	Ikke fredet
78	2	John Siteinar Øie	Fangstanlegg, annen arkeol. Lokalitet	Uavklart
78	5	Lars Olav Almås	Gravfelt	Ikke fredet
78	7	Per Idar Johansen	Jernvinneanlegg	Uavklart
80	1	Målfrid Vatne/Arnstein Kjøglum	annen arkeologisk lok	Uavklart
80	7	Jan Ove Elden	Gravfelt	Automatisk fredet
80	11	Ingri Lene Østby	Gravminne	Automatisk fredet
82	3	Margit og Anders Flaot	Fangstanlegg	Automatisk fredet

Litteratur

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag 2004: Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nord-Trøndelag

Nordisk Ministerråd 2004: Jordbrukslandskapet som ressurs i Norden. TemaNord 2004:537.

Norsk Turistutvikling 2003: Strategi- og tiltaksplan for Øvre Høylandet/Grønningområdet

Vedlegg 1

Kulturminner på øvre Høylandet (kilde Askeladden/Riksantikvaren)

Litteratur

- Fylkesmannen i NT (2005): Regionalt Miljøprogram i landbruket.
- Elgersmaa og Asheim, : Landskapsregioner i Norge. NIJOS-rapport 2/98
- Norderhaug, A (red) (1999): Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget.
- Hjellvik, Otnes og Setran (1992): Prosjektoppgave i landskaps- og rekreasjonsplanlegging. SFDH.
- Romstad I (red) (1984): Bygdebok for Høylandet, bind 3
- Fiskaa og Falk Mykland (1957): Norges bebyggelse; nordre del. Norsk faglitteratur Reinert